

Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalla ja inimkaubanduse valdkonnas

UURINGU ARUANNE

Tellijä: Sotsiaalministeerium

Teostaja: TNS Emor

2014

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Pere- ja soopõhise vägivalla mõistetest arusaamine	6
2.1 Perevägivalla mõistest arusaamine	6
2.2 Soopõhise vägivalla mõistest arusaamine	8
3. Paarisuhte vägivalla mõiste	9
4. Hoiakud ohvrite ja vägivallatsejate suhtes	19
4.1 Ettekujutus tüüpilistest vägivalla ohvritest	19
4.2 Ettekujutus tüüpilistest vägivallatsejatest	21
4.3 Kes on juhtunud süüdi?	23
5. Pere- ja soopõhisevägivalla probleemi suuruse tunnetamine	27
6. Pere- ja soopõhisevägivalla ennetamine	28
6.1 Pere- ja soopõhine vägivald kui pere siseasi ning kui kuritegu	28
6.2 Kokkupuuted perevägivalla juhtumitega ning nendesse sekkumine	31
6.3 Pere- ja soopõhise vägivalla ennetamine ja ohvrite aitamine	34
6.4 Eesti riigi võimalused pere- ja soopõhise vägivalla ennetamisel ja vähendamisel	37
7. Inimkaubanduse mõistest arusaamine	39
7.1 Tööorjus	40
7.2 Prostitutsioon	42
8. Hoiakud inimkaubanduse ohvrite ja kaubitsejate suhtes	47
8.1 Inimkaubanduse ohvrid ning ohvriks sattumise asjaolud	47
8.2 Ettekujutus tüüpilistest inimkaubitsejatest	50
9. Inimkaubanduse kui probleemi suurus	51
10. Inimkaubanduse kui probleemi ennetamine	53
11. Teadlikkus tugiteenuste olemasolust perevägivalla ja inimkaubanduse ohvritele	55
12. Uuringu põhijäreldused	57
LISA 1. Joonised ja tabelid	61
LISA 2. Metoodika kirjeldus	80
Kvantitatiivuuringu metoodika	80
Kvalitatiivuuringu metoodika	84
Lisa 3. Elanikkonna uuringu küsimustik	85
Lisa 4. Fookusgruppide vestluskava	90

1. Sissejuhatus

Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud ja AS Emori poolt läbi viidud **uuringu eesmärgiks** oli kaardistada Eesti elanike hoiakuid ning teadlikkust pere- ja soopõhise vägivalda ning inimkaubanduse valdkondades. Uuring viidi läbi Norra finantsmehhanismi 2009–2014 vahenditest. Finantsmehhanismi kaudu rahastatud ja Sotsiaalministeeriumi koordineeritud programmi „Kodune ja sooline vägivald“ peamiseks eesmärgiks on soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse vähendamine ning tõkestamine Eestis. Programm panustab ka Vabariigi Valitsuse „Vägivalda vähendamise arengukava aastateks 2010–2014“ eesmärkide täitmisesse seotuna perevägivalda ja inimkaubanduse ennetamise ja tõkestamisega.

Uuringu läbiviimisel kombineeriti kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid meetodeid. Esmalt viidi arvuti abil juhitud personaalintervjuudena vastajate kodudes läbi esinduslik **üle-eestiline elanikkonna küsitlus** (sihtrühmaks 15-aastased ja vanemad Eesti elanikud). 2014. aasta märtsis ja aprillis¹ küsitleti kokku **1111 Eesti elanikku** (joonis 1: vastajate kaalutud jaotus). Kvantitatiivuuringule lisaks viidi läbi **3 fookusgruppi**, mille eesmärgiks oli täiendada ja aidata lahti mõtestada elanikkonnauuringu tulemusi. Fookusgrupid viidi läbi ajavahemikus 22.–28. aprill järgmistes sihtrühmades:

Grupp 1: 20–35-aastased eestlased, toimumiskohaks Tallinn,

Grupp 2: 35–60-aastased eestlased, toimumiskohaks Viljandi,

Grupp 3: 35–60-aastased vene keelt kõnelevad elanikud, toimumiskohaks Tallinn.

Haridustasemelt olid osalejad kas kesk-, keskeri- või kutseharidusega või kõrgharidusega. Igas fookusgrupp-intervjuus osales 8 sihtrühma esindajat.

Uuringu aruandes on kvantitatiivküsitluse tulemusi illustreeritud joonisdiagrammide ja tabelitega. Kirjeldatud on ainult neid sihtrühmade vahelisi erinevusi, mis osutusid statistiliselt olulisteks.² Fookusgrupp-intervjuudega kogutud informatsioon on põimitud kvantitatiivküsitluse tulemuste vahele ning illustreeritud osalejatelt pärit originaaltsitaatidega (esitatud kaldkirjas). Aruande nende osade sissejuhatuses, mis baseeruvad fookusgruppide saadud infole, on infoallikale ka viidatud.

Kasutatud meetodikate ja valimi kirjeldus ning uuringu küsimustik ja fookusgruppide vestluskava on ära toodud aruande lisas.

Projekti tööühm

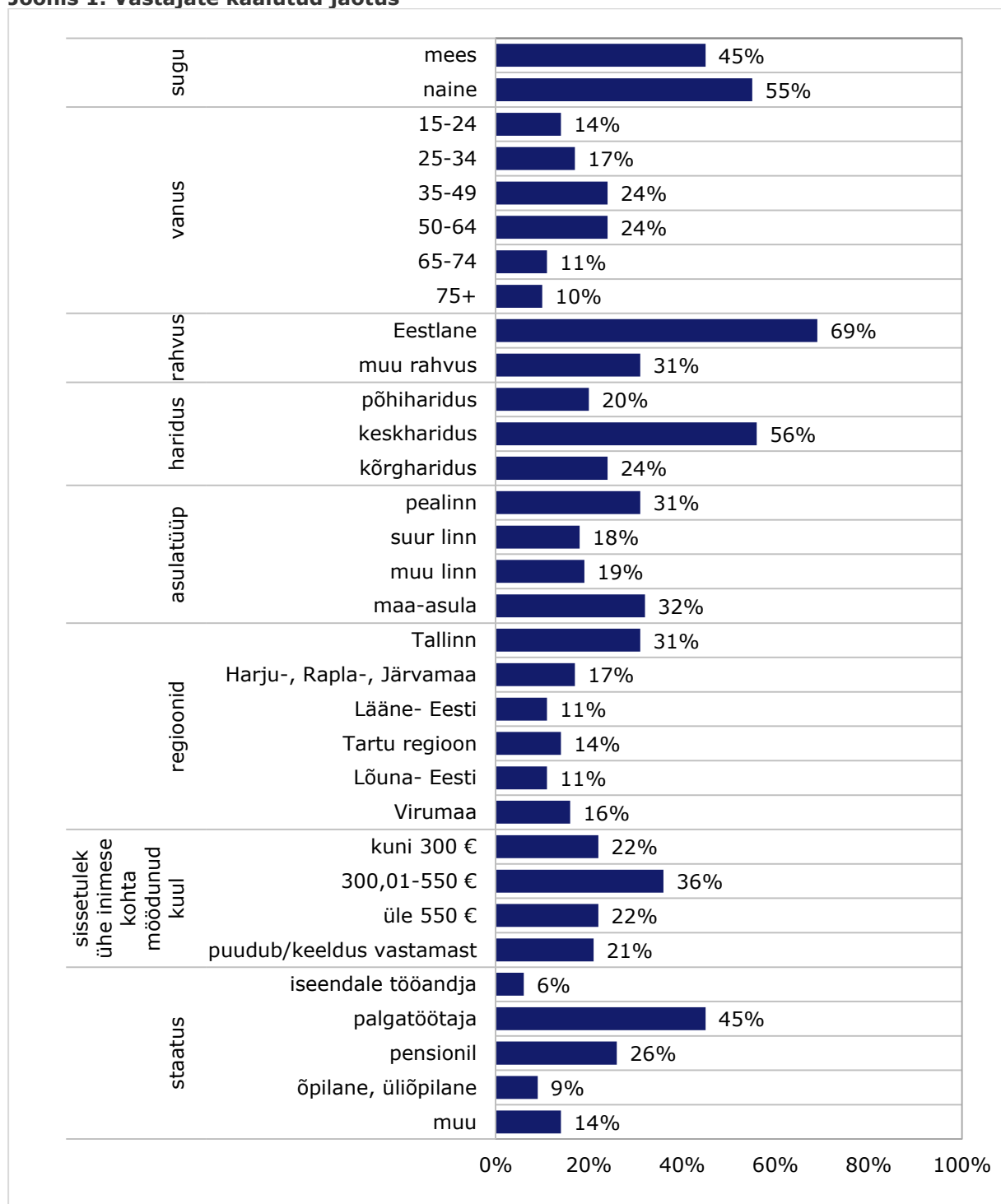
Uuringu eri etappides osalesid ja olid vastutavad:

Tellijapoolne kontaktisik:	Pille Ruul
Uuringu kava ja aruande koostaja:	Jaanika Hämmal, Tanja Kriger
Valimi koostaja:	Katre Seema
Fookusgruppide värbaja:	Marju Kalve
Fookusgruppide moderaator:	Tatjana Kriger
Ankeedi programmeerija:	Mare Lepik
Ankeedi tõlge vene keelde:	Anna Pomm
Küsitlustöö koordineerija:	Kaja Ruuben
Andmetöötlus:	Aivar Felding, Jaanika Hämmal
Graafilised tööd:	Maire Nõmmik

¹ Küsitlus viidi läbi omnibuss-tüüpi küsitlusena vahemikus 12.–19. märts ning 26. märts–2. aprill 2014. Vastajate intervjuerimist alustati antud uuringu teemadega, mistõttu ei seganud ega mõjutanud hiljem teiste valdkondade kohta esitatavad küsimused antud uuringu ankeedile vastamist. Sellega tagati eraldiseisva uuringuga võrreldavad tingimused. Vastajatel oli ka võimalus valida, kas täita küsimustik arvutis privaatselt ise või lasta vastused sisestada intervjuerijal. Isevastamise võimalust kasutas 25% intervjuerituteist.

² Statistiliselt oluliste erinevuste hindamiseks on kasutatud Hii-ruut statistikut. Erinevused on olulised vähemalt 95% tõenäosusega.

Joonis 1. Vastajate kaalutud jaotus

Selgituseks sotsiaal-demograafilistele lõigetele, mida aruandes on kasutatud:

Haridus:

Põhiharidus = põhiharidus või alla selle

Keskharidus = keskharidus, keskeriharidus, kutseharidus

Kõrgharidus

Asulatüüp

Pealinn = Tallinn

Suur linn = Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve

Muu linn = kõik ülejäänud Eesti linnad

Maa-asula = külad, alevikud

Regioonid:

Tallinn

Harju-, Rapla- ja Järvamaa

Lääne-Eesti = Lääne-, Pärnu-, Hiiu-, Saaremaa

Tartu regioon = Tartu- ja Jõgevamaa

Lõuna-Eesti = Põlva-, Valga-, Viljandi-, Võrumaa

Virumaa = Ida- ja Lääne-Virumaa

Selgituseks aruandes toodud joonistel kasutatud märgistele:

X%

= vähemalt 95% tõenäosusega keskmisest vähem

X%

= vähemalt 95% tõenäosusega keskmisest enam

2. Pere- ja soopõhise vägivalla mõistetest arusaamine

2.1 Pervägivalla mõistest arusaamine

Pere- ja soopõhise vägivalla mõistetest arusaamist käsitleti fookusgrupp-intervjuudes paludes osalejatel öelda, mis neil nende mõistetega spontaanselt seostub ning hinnata ka mõningaid konkreetseid olukordi läbi selle, kuivõrd iga olukord tundub nende jaoks vägivallana. Inimeste arvates on pervägivalla mõiste üsna lai ning hõlmab ühe pere erinevate osapoolte suhteid: paarisuhteid (abikaasad, elukaaslased), laste ja nende vanemate (ka vanavanemate ja teiste täiskasvanutest lähisugulaste) suhteid, õdede-vendade suhteid.

Fookusgrupis osalejate jaoks **on pervägivallal erinevaid väljendusi: see võib olla nii füüsiline kui ka vaimne, psühholoogiline.**

Mõne inimese jaoks viitas termin „vägivald“ rohkem füüsilisele väärkohtlemisele:

„... sõna vägivald on iseenesest natuke, kuidas öelda, võib-olla liiga karm ja julm, mõte läheb kohe füüsilisele suhtele, et lõi ja ma ei tea mida veel ... Kuid on ju ka teisi vorme, sest kui üks inimene sunnib teist tegema midagi vastu tema tahet, siis see on juba vägivald – võib-olla vaadata seda sellest vaatepunktist?“

Mõlemad vägivallavormid – füüsiline ja vaimne – tähendavad fookusgrupis osalejate jaoks eelkõige inimese alandamist ja alavääristamist, isiksuse murdmist, mille tulemuseks on „*katkised inimesed*“, kes ei saa elus hakkama. Inimesed leidsid, et eriti valusalt mõjutab see vägivaldsete perede lapsi. Arvati, et üsna suure tõenäosusega hakkavad nad täiskasvanuna kas vägivaldselt käituma või satuvad ise pervägivalla ohvriks.

Füüsiline vägivald on inimeste meelest pervägivalla nn **lihtsam, tavalisem vorm** selles tähenduses, et see **on rohkem nähtav, tuvastatav ja arusaadav** ning sellele on nii ohvril, tema abistajatel kui ka riigil lihtsam reageerida. Füüsiliseks vägivallaks pidasid osalejad teise inimese löömist või ükskõik millisel kujul füüsilise jõu rakendamist vastu teise tahtmist samuti suguühetele sundimist.

„Füüsiline on selline lihtsam, siin võib võtta vastu mingit otsust ja kuidagi reguleerida seda asja, ma arvan, et see on kõige lihtsam vägivalla vorm“.

Ühe lisanüansina tõid mõned 20–35-aastaste eestlaste grupis osalejad välja seda, et **lapse füüsiline karistamine ei ole vägivald**.

„Aga vanaema oli selline kange, kelle arvates ilma vitsata ei kasva. Ma sain tema käest rihma. Ja vanaisa oli tema talla all. Vanaisa oli selline pehme, aga vanaema oli range. Aga seda vägivallaks ei saa nimetada. Ta oli lihtsalt selline kõva ja tema sõna pidi peale jääma.“

„Minu arust ei ole koduvägivald ja lapse karistamine päris samad asjad. Lapse distsiplineerimise meetodid on muutunud aja jooksul. Ma ei räägi siin tõesti niisugusest peksmisest, aga selle ühe nähvaka andmine Minu arust on need kaks erinevat asja ja minu arust on oluline vahet teha. Kui sul 13-aastane laps ikka ema kohta halvasti ütleb, siis üks nähvakas läheb täitsa asja ette.“

Vaimne vägivald on inimeste jaoks vägivalla **peenem, peidetum vorm**, kus ohver ei pruugi tegelikult tajudagi, et ta ohvriks on sattunud. Sellega seoses tõstatati ka küsimus, kuidas vaimse vägivalla ohvriks olemist määratleda: kas see on objektiivne olukord, mida kõrvaltvaataja saab vägivallana defineerida, või on oluline inimese enda subjektiivne tunnetus ehk mis ühele vägivald, see teisele normaalsus. Selles osas oli erinevaid arvamusi.

„Tihtipeale inimesed ei saa isegi hästi aru, et need kogevad psüühilist vägivalda, nad lihtsalt tunnevad, et nendel on paha, nendel on ebamugav, aga nad hästi ei aima selle ebameeldivuse allikat, kust see tuleneb.“

"Mul tekkis küsimus, et mida pidada ohvriks? Meil ei ole skaalat, mille järgi määrata, mis hetkest hakkab ohver ja mis hetkest lihtsalt kompromiss ... See tähendab, et kui naine annab mehele sussid – mis see on, kas ta on ohver või ta lihtsalt tahtis mehele meelega teha?"

„Ma tahtsin lisada, et ohver on siis ohver, kui ta ei anna endale aru, et ta on ohver. Paljud lihtsalt elavad ja arvavad, et see on norm ja meie kõrvalt saame aru, et kuidas ta elab, ta on ju ohver?"

Vaimse vägivalla all tajutakse inimestega **manipuleerimist, ähvardamist ja hirmutamist, nende ala- ja naeruvääristamist, inimeste tahte, soovide ja enesehinnangu allasurumist, domineerimist ja kontrolli.**

„Vaimne on manipuleerimine – et kui sa umbes ei tee midagi. Kas mingisugune asi läheb kogemata katki."

„Lastega manipuleerimine – et võtan lapse ja sa ei saa teda enam näha. Enesetapuga ähvardamine."

„Mis on need manipuleerimise võimalused? Ma mõtlesin, et esimene on ilmselgelt raha – kui sa ei ... ei tee seda, siis ma ei anna sulle raha."

„... lihtsalt sind alavääristatakse pidevalt. Et sa ei ole piisavalt hea. Öeldakse, et sa niikuinii ei tea sellest midagi, et mida sina sellest üldse saad teada ja arvata?"

„Tambitakse maha sinu enesehinnangut. Naeruvääristatakse sind teiste ees, selle asemel et adekvaatset kriitikat anda. Et kui sa teed midagi valesti või halvasti, siis selle asemel et õpetada, sind hoopis naeruvääristatakse."

„Või näiteks tänapäeval, kui on väga interneti-suhtlus, siis kontrollitakse, murtakse sisse teiste arvutitesse, kontrollitakse telefone ..."

See oli küll erandlik hoiak, kuid ühe vastaja meelest saab vägivallast rääkida ikkagi füüsilise tegutsemise puhul, samas kui vaimsel tasandil saab rääkida manipuleerimisest.

"Siiski vägivald ja manipuleerimine on täiesti erinevad asjad. See on natuke teine, siiski vägivald on karm, mitte manipuleerimine, vägivallaks loetakse füüsilist vägivalda."

Paljudel juhtudel on perevägivalla (nii vaimse kui ka füüsilise) päästikuks alkohol.

„See oleneb, kui palju juuakse. Alkohol on põhiline probleem, mis perevägivalda tekitab."

„Et minu isa oli muidu täitsa selline normaalne inimene, aga nii kui jooma hakkas, ta mõnikord, harva küll, ka kallale tuli, aga selline vaimne rohkem oli see. Tegi mingeid lollusi seal ja lõhkus mingeid asju. Ega meie seal tundsime end ebamugavalt ja halvasti ka, sest äkki ta lööb."

„Kui sa lähed magama ja sa ei tea, kas keegi tuleb purjus peaga koju ja klohmitab su ülesse, sest et vannitoas on midagi laiali jäänud – see on jõe asi."

Elamine peres, kus kasutatakse vägivalda, tähendab vastajate hinnangul inimese jaoks pidevat hirmutunnet ja suurt vaimset pinget nii ohvri kui ka teiste pereliikmete, eriti aga laste jaoks.

„Vägivaldne pool oli meesterahvas ja ohver oli minu ema. Ja see oli nii vaimne kui ka füüsiline vägivald. Minu jaoks tähendas see seda, et ma pidin pidevalt hirmus elama. Ja üheks selliseks tähtsaks osaks oli alkohol. Et kui oli täis, siis oli ka suurem tõenäosus selleks."

Perevägivalla juured usutakse olevat perekonnas, väga palju sõltub sellest, millise kasvatuses inimene sai, millises keskkonnas inimene üles kasvas. Inimesed toovad oma lapsepõlve peremudelid enda loodud pere- või koosellu kaasa.

„Kodu. Kõige taga on kodu. Aga sa ikkagi näed, millises keskkonnas laps on üles kasvanud, ja kuidas teda armastati, mis teda ümbritses. Kui seal juba oli vägivald, siis on siiski juba jälgi olemas."

2.2 Soopõhise vägivalda mõistest arusaamine

Soopõhist vägivalda nähakse nii perevägivalda ühe väljendusena kui ka seotuna soolise ebavõrdsuse, sooliste stereotüüpidega.

Sooline ebavõrdsus ei ole väljamõeldis ja pseudoprobleem. Vaatamata sellele, et enamiku arvates soorollid tänapäeval üha enam ühtlustuvad ja segunevad, tunnistatakse ka enamik osalejatest enda juures teatud stereotüüpset mõtlemist ning peaaegu iga uuringus osaleja on kas isiklikult või kaudselt (läbi teiste kogemuse) selle teemaga kokku puutunud. Soorollidega seonduvalt tõstatati vestlusringides eelkõige sellist teemat nagu **soorollide ja kodutööde jaotus perekonnas**.

„See küll pärineb jälle kodust. Niikaua kui ma mäletan, käskis isa alati minul nõusid pesta. Mul on kolm nooremat venda ja nemad ei pidanud lillegi liigutama. Mulle öeldi, et sina pesed nõud, kuna see on naiste töö. Seda ta kogu aeg raius mulle, et naised peavad nõusid pesema ja naised peavad koristama.”

„Meil oli majas mingi aeg veel selline aeg nagu puude tassimine ja vee sissetoomine. See oli siis nagu meeste töö. Nüüd ma olen väga palju kuulnud seda, et meeste tööd on kõik ära kadunud. Vesi tuleb ise sisse ja küte tuleb keskusest. Aga naiste tööd on ikka jäänud millegipärast.”

Soorollidega seonduvalt puudutati ka **soolist tööerialade** jaotuse stereotüüpi. On olemas selgelt meeste ja naiste erialad. Kuigi väidetakse, et enamik töödega saavad nii naised kui ka mehed ühtemoodi hakkama ja et eriala on inimese vaba valik ja peamine on, et see inimesele meeldiks, nähakse vastajate hinnangul siiski tüüpiliselt näiteks sekretäridena või büroojuhtidena naisi ja füüsilise töö tegijatena mehi.

„Meil kipub ikka päris tihti niimoodi minema, et kui on mingid korraldamise asjad, siis sekretäri töö stiilis asjad lähevad rohkem tüdrukutele, naistele”

„... aga kui asju on tõsta vaja, siis kutsutakse ikka mehed appi.”

Kokkuvõttes on vastajate jaoks soopõhise vägivalda puhul tegemist ikkagi eri sugupoolte vahel toimuvate konfliktisituatsioonidega, **diskrimineerimisega** laiemalt:

„Nojah, see on selles mõttes keeruline, et kui märksõna oli sooline ja teema on vägivald, siis võib-olla pigem mu mõtted liiguvad selles suunas, et ... võib-olla nii-öelda see diskrimineerimise teema, et vägivald ei ole ju reeglina alati füüsiline, et noh, kui selles mõttes rääkida vaimsest vägivallast, et naised alavääristamas mehi või vastupidi, et midagi sellist, kui see märksõna oli sooline. Eks seda vägivalda on nii ühte kui teistsugust ja väga erinevaid väljundeid.”

Perevägivald võib olla samuti soopõhine vägivald, kui vägivallajuhtum leiab aset vastassugupoolte vahel, aga ta ei pruugi.

„Ja perevägivald ei pruugi olla ju sooline. See võib olla, et ema ja näiteks tütar ei saa läbi. Tütar ja isa saavad väga hästi läbi.”

Üks meesterahvas 20–35-aastaste grupist väljendas ka hoiakut, et soopõhine vägivald on Eestist vaadatuna väga kaugel probleem:

„Ma ei ole kokku puutunud. See on pigem araabia maailma probleem. Väga kaugel minust.”

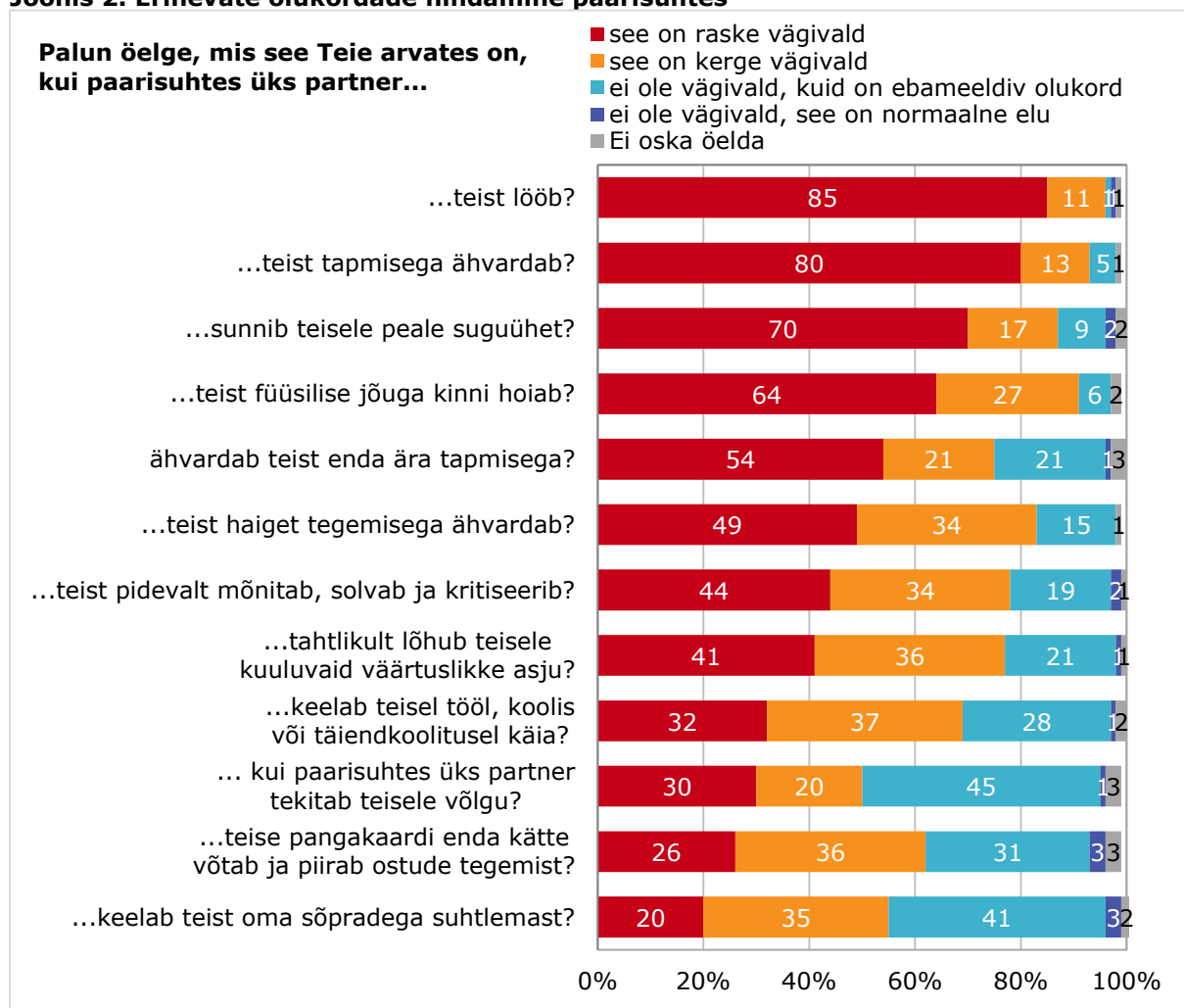
3. Paarisuhte vägivalda mõiste

Paarisuhte vägivald on perevägivalda üks alaliike³. Elanikkonna küsitluses paluti vastajatel hinnata erinevaid olukordi, määratledes, kas selline olukord paarisuhtes on nende isikliku hinnangu kohaselt normaalne elu, ebameeldiv olukord, kerge vägivald või raske vägivald.

Raskeks vägivaldaks peab enamik elanikest peamiselt erinevaid füüsilise jõu kasutamist sisaldavaid olukordi või ähvardusi füüsilise vägivalda kasutamiseks kas ohvri või vägivallatseja enda peal. Neid uuringus kaardistatud olukordi, mis otsest füüsilist tegevust ei sisalda, peab suurem osa elanikest samuti pigem vägivaldaks, ent hoiakud jagunevad enam raske ja kerge vägivalda vahel.

Täpsemalt peab teise inimese löömist kergeks või raskeks vägivaldaks 96% elanikest, tapmisega ähvardamist (mis samuti võib lisaks vaimsele vägivaldale hõlmata ka füüsilise jõu kasutamist) 93%, füüsilise jõuga kinnihoidmist 91%, suguühete pealesundimist partnerile 87%, teist haiget tegemisega ähvardamist 83% ja teist enda tapmisega ähvardamist 75% elanikest. Nende olukordade puhul leiab pool või enam elanikest, et tegemist on raske vägivaldaga (joonis 2, vt eelpool loetletud hoiakute täpsemat sotsiaaldemograafilist jaotust joonistena Lisa 1 joonised 3A–3F).

Joonis 2. Erinevate olukordade hindamine paarisuhtes

³ Vabariigi Valitsuse Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010–2014 määratleb perevägivalda järgnevalt: „Perevägivalda mõiste on küllalt lai, hõlmates nii pere-, kodu- kui ka paarisuhte juhtumeid. Perevägivalda puhul on vägivallatseja ja kannataja ühest perest, vägivalda kasutatakse tavaliselt pereliikmete vahel või pereliikme ja lähisugulase vahel. Perevägivalda levinuimad tüübid on abikaasa, elukaaslase, laste, vanavanemate või õdede-vendade omavaheline väärkohtlemine.“

Teise inimese löömist peavad praktiliselt kõik sotsiaaldemograafilised rühmad võrdselt vägivaldseks tegevuseks. Teisest eristuvad 25-34-aastased, kelle hulgas on selle hoiaku levik sajaprotsendiline. Normaalseks peab teise inimese löömist 1% elanikest. Nende hulgas on enam 15-24-aastasi (3%), põhihariduse omajaid (2%) ning Lõuna-Eesti elanikke (4%).

Teise ähvardamist tapmisega peavad kõik sotsiaaldemograafilised rühmad võrdselt vägivaldseks olukorraks, samuti ei eristu mingeid sihtrühmi nende hulgas, kes peavad seda ebameeldivaks olukorraks, kuid mitte vägivallaks või kes peavad seda normaalseks käitumiseks.

Teisele suguuhte pealesundimist vägivallaks pidajate hulgas on keskmisest enam naised (89%), 25-34-aastaseid (95%), kesk- või keskeriharidusega (89%) ning kõrgharidusega inimesi (91%), samuti pealinna ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa elanikke. Selle ebameeldivaks olukorraks pidajate seas on keskmisest enam vanemaid inimesi (15% 65-74 aastastest ja 17% 75-aastastest ja vanematest), põhihariduse omajaid (18%) ning Lõuna-Eesti elanikke (17%).

Normaalseks peab sellist käitumist vaid 2% elanikest. Neid on enam meest (4%), 35-49-aastaste (4%), muude linnade (5%) ning Lääne- ja Lõuna-Eesti elanike seas (mõlemal juhul 6%). Siinkohal tuleb arvestada võimalusega, et need inimesed ei pruugi silmas pidada füüsilist sundimist, vaid võivad seda mõista ka kui lihtsalt „ärarääkimist“.

Neid, kes peavad **partneri füüsilise jõuga kinnihoidmist** vägivallaks on keskmisest veidi enam 35-49-aastaste seas (95%), samas tuleb silmas pidada, et selle hoiaku kandjate osakaal tervikuna on elanikkonnas väga kõrge (92%). Neid, kes peavad seda ebameeldivaks on elanikkonnas vaid 6%. Nende seas on enam eakaid (13% 75-aastastest ja vanematest), põhiharidusega inimesi (9%) ning Lõuna-Eesti elanikke (13%).

Teise ähvardamist enda äratapmisega peavad erinevad sihtrühmad võrdselt vägivaldseks olukorraks. Ka selle 5% hulgas, kes peavad olukorda ebameeldivaks, kuid mitte vägivaldseks, ei eristu konkreetseid sotsiaaldemograafilisi rühmi. Fookusgruppides osalejate arvates teist enda äratapmisega ähvardamine on selgelt vägivald, kuna toimub teise inimesega vaimselt manipuleerimine.

„Ma isiklikult ei tunne seda inimest, aga mulle räägiti, et üks naine, keda mees tahtis maha jätta, ähvardas, et lõikab veenid läbi. Minule tundus see hirmus naljakas, sest ma ei kujuta ette, et ma endalt elu võtaks teise inimese pärast. Aga loomulikult ma arvan, et talle see ei olnud naljakas. Loomulikult, see on absoluutselt vägivald. Sa ei saa ju jätkata oma normaalset elu. Sa pead arvestama, et kui sa teed vale liigutuse, siis teine võtab endalt elu. Ela siis edasi niimoodi. See on ikka päris haige.“

Neid, kes peavad **partneri ähvardamist haiget tegemisega** vägivallaks, on keskmisest enam 35-49-aastaste ning põhiharidusega inimeste hulgas. Ebameeldivaks olukorraks, kuid mitte vägivallaks peab seda 15% elanikest: nende hulgas on keskmisest enam põhiharidusega inimesi (20%), maapiirkondade (19%) ning Lõuna-Eesti elanikke (27%).

Teise inimese mõnitamist, solvamist ja kritiseerimist, samuti **teisele kuuluvate väärtuslike asjade tahtlikku lõhkumist** peab enamik elanikest samuti vägivaldseks käitumiseks, ent raskeks vägivallaks veidi alla poole neist: vastavalt 44% ja 41% (Lisa 1 joonised 3G ja 3H).

Teise inimese mõnitamist, solvamist ja kritiseerimist peavad vägivallaks keskmisest veidi enam 25-49-aastased (83%), kõrgharidusega inimesed (85%) ning pealinna elanikud (83%).

Ebameeldivaks, kuid mitte vägivaldseks olukorraks peavad seda 19% elanikest. Neid on teistest enam 65-74-aastaste (29%) ja eakate alates 75-ndast eluaastast (35%), põhihariduse omajate (32%), maa-asulate (26%) ning Lõuna-Eesti (35%) ja Virumaa elanike (26%) seas.

Nagu eelnevalt mainitud (vt peatükk 2), on fookusgruppides osalejate arvates teiste inimeste mõnitamine ja kritiseerimine raske vaimne vägivald, mis võib olla ka nii varjatud ja peen, et tihtipeale inimesed ei saa isegi hästi aru, et kogevad psüühilist vägivalda. Nad tunnevad ennast halvasti, aga ei mõista, kust see tuleneb. Sellise vaimse vägivalda vormi tulemuseks on ohvri madal enesehinnang ning alaväärsuskompleksid, eriti kui vägivald leiab aset ohvri lapsepõlves.

Teisele kuuluvate väärtuslike asjade lõhkumist vägivallaks pidajaid on keskmisest enam naiste seas (80% naistest võrreldes 74%-ga meestest), eestlaste (81%), kõrgharidusega inimeste (82%) ning Tartu regiooni elanike (84%) seas.

Olukorra ebameeldivaks, kuid mitte vägivallaks pidajaid on enam meeste (23% meestest võrreldes 18% naistest), muu rahvuse esindajate (31%), põhiharidusega inimeste (27%) ning Virumaa elanike (27%) seas.

Ülejäänud olukordade puhul, mis kajastavad erinevate piirangute seadmist oma partneri igapäevaelule, ei eristu nii üheseid hoiakuid. **Piirangute seadmist partneri töö, koolis või täiendkoolitusel käimisele, samuti teise pangakaardi enda kätte võtmist ja ostude tegemise piiramist** peab vägivallaks üle poole elanikest – vastavalt 69% ja 62% –, kuid seda peetakse pigem kergeks kui raskeks vägivallaks. Ebameeldivaks olukorraks, kuid mitte vägivallaks peab piiranguid partnerit töötamisele või eneseharimisele 28% ning teise inimese ostude piiramist 31% vastajatest.

Neid, kes partnerile piirangute seadmist töölkäimise või enda harimise osas vägivallaks peavad, on keskmisest enam naiste (73%), kõrgharidusega inimeste (78%) ning pealinna elanike (74%) hulgas.

Tervikuna peavad seda olukorda ebameeldivaks, kuid mitte vägivallaks 28% elanikest ning neid on keskmisest enam meeste (32%), põhiharidusega inimeste (35%) ning maapiirkondade elanike seas (34%) (Lisa 1 joonis 3I).

Olukorda normaalseks pidavaid elanikke on vaid 1%. Neid on enam 15-24-aastaste (3%) ning põhiharidusega inimeste (3%), samuti Lõuna-Eesti elanike (5%) seas.

Töölkäimisele või eneseharimisele piirangute seadmine on vestlusringides osalejate hinnangul samuti manipuleerimine, mille alla kuulub ka ähvardus endale liiga teha või näiteks lastega ära minna, ähvardus midagi ära keelata – lemmiktegevusega tegelemist, ka lastega suhtlemist. Manipuleerimiseks peetakse ka seksiga, seksuaallähedusega nn mõnitamist ja šantaaži.

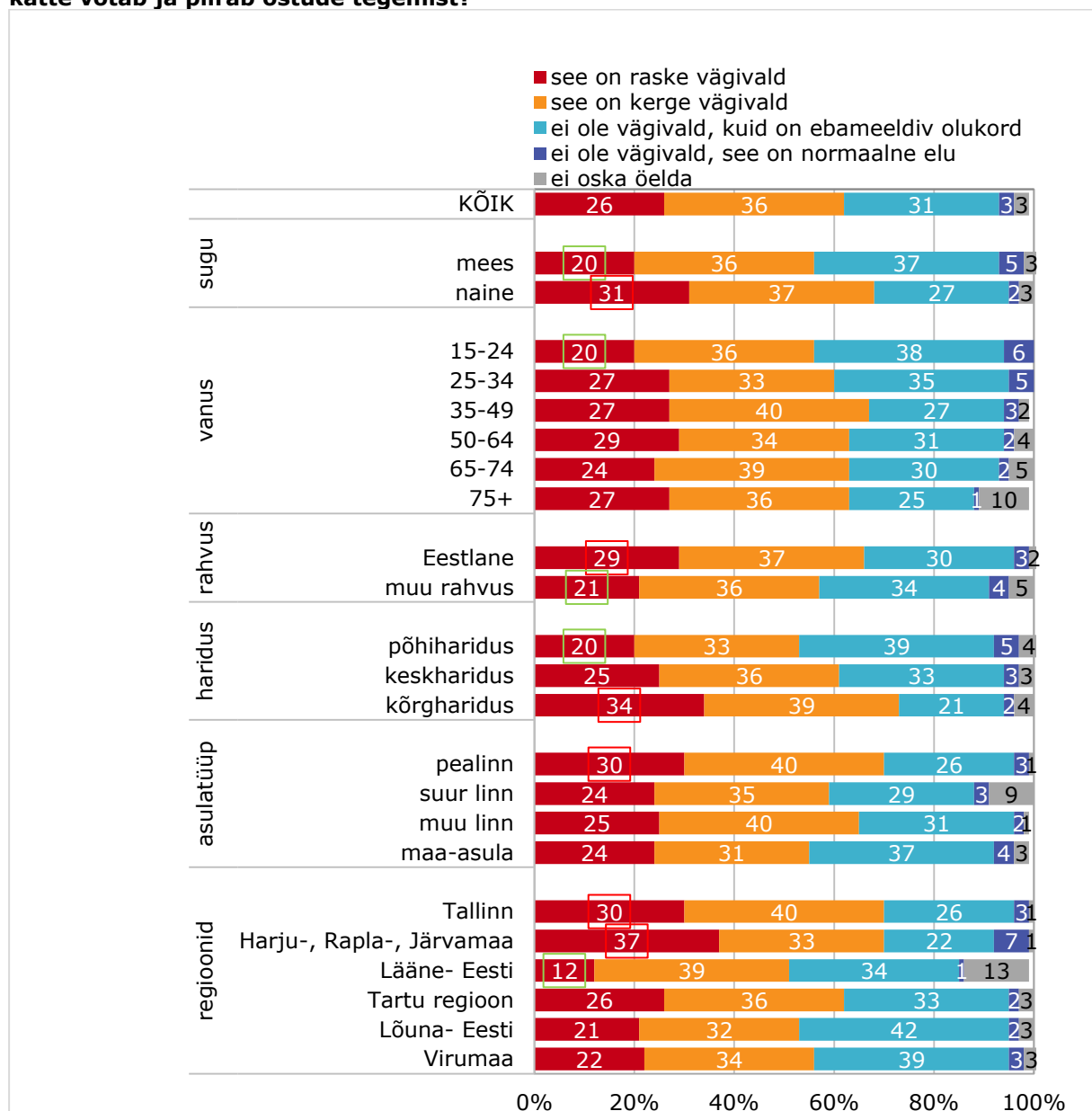
„Ja voodis ei anna sulle. See on üks kõige tugevamatest naise trumpidest – kui midagi muud ei aita, siis see on viimane, mis mõjub meestele täielikult.“

Oma partneri pangakaardi äravõtmist ja ostude piiramist (joonis 3) peavad vägivallaks ennekõike naised (68% võrreldes 56% meestest), eestlased (65% võrreldes 57% muu rahvuse esindajatest), kõrgharidusega inimesed (73%) ning Tallinna, Harju-, Rapla ja Järvamaa elanikud.

Selle situatsiooni ebameeldivaks olukorraks pidajaid on enam meeste (37%), 15-24-aastaste (38%), põhiharidusega inimeste (39%), maapiirkondade (37%) ning Lõuna-Eesti ja Virumaa elanike seas.

Sarnaselt haridustasemele mõjutab hoiakut partneri pangakaardi äravõtmise ja ostude piiramise suhtes ka sissetulekutase, mis on haridustasemega seotud. Kuigi kõigis sissetulekurühmades on kõige enam neid, kes peavad antud olukorda vägivallaks, on neid madalamas sissetulekurühmas vähem kui kõrges: vägivallaks peab seda 58% madalama sissetulekuga inimestest (sissetulek kuni 300 eurot kuus pereliikme kohta) ja 65% kõrgema sissetulekuga inimestest (üle 550 euro kuus pereliikme kohta). Madalamas sissetulekurühmas on võrreldes kõrgema sissetulekurühmaga enam neid, kes leiavad, et tegu on lihtsalt ebameeldiva olukorraga: vastavalt 37% ja 26%. Sellest mustriks kaldub veidi kõrvale see, et kõrgemas sissetulekurühmas on teistest rühmadest enam neid, kes leiavad, et tegu on normaalse eluga: 6% võrreldes 2%-ga keskmises ja 3%-ga madalamas sissetulekurühmas. Kas tegu on inimestega, kes ise hästi teenides peavad normaalseks piirata oma vähem või üldse mitte teeniva partneri kulutusi?

Joonis 3. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teise pangakaardi enda kätte võtab ja piirab ostude tegemist?

Kvalitatiivsest uuringust selgus, et partneri pangakaardi enda kätte võtmist, tema raha kasutamise ning ostude tegemise piiramist võib õigustada olukorras, kui piiratud/ohver on sõltuvuses alkoholist, narkootikumidest või hasartmängudest, ka ostuhullus võib olla põhjuseks teise rahakasutamise piiramiseks.

„Kui hakatakse kaarti ära võtma, siis tuleb vaadata, miks see toimus, mis on allikas, et miks võetakse ära kaart. Kui on mingi mängusõltuvus, või alkoholism, narkootikumid, siis see on üks situatsioon.“

„Näiteks üks tuttav pere, seal naine ei oska üldse raha hoida. Kuigi ta teenib isegi liigagi hästi, ei jää tal raha üldse, ta šoppab ja tarbib ennast hulluks. Siis keegi võiks teda ikkagi piirata.“

Oma teenitud raha kasutamise piiramine kui harilik nähtus tundub siiski olevat rohkem **mineviku teema** – sellest oli fookusgrupi osalejatel palju näiteid oma vanaemade-vanaisade perekondadest, kus raha pidi kindlasti olema naise käes; kus mehe palka ei antud mehe, vaid otse naise kätte, et raha jääks perre, mitte ei kulaks alkoholi peale. Samas just venekeelsete inimeste grupis, kus osalesid 40.–50. eluaastates inimesed, oli rohkem tunda, et rahakoti naise käes pidamist peetakse normaalseks ka tänapäeval.

„Ma võin oma vanaemast-vanaisast näite tuua. Vanaisa teenis, aga kõik raha oli vanaema käes. Rahakott oli vanaema käes. Vägivallaks ju seda päris ei nimeta. Aga kui vanaisa tuleb küsib minu ema kui oma tütre käest, et anna mulle raha, ma tahan kala osta, siis noh, oli vägivald see, et teisel inimesel ei olnud kulutamisraha üldse. Minu vanaema ütles alati, et kui tahad, et perel oleks raha, siis on vaja rahakott naise käes hoida.”

“Mina arvan ka, et ei ole [vägivald]. Paljud mehed ei oska kulutada raha, nii et on parem, kui sellega tegelevad naised.”

Piir vägivalla ja normaalsuse vahel jookseb mõne osaleja hinnangul sealt, kuivõrd piiratud osapool on sellise piiranguga nõus. On neid, kes leidsid, et partner tulebki peres rahaasjade juhtimisega paremini toime. Teise arvamuse kohaselt riivab selline tegevus eneseväärikust ja kui tegemist on kahe teeniva inimesega, on normaalne, et igaüks ise määrab enda teenitud raha kasutamist.

“Mina arvan, et oleneb ka mehest, kelle käes see raha on. Mina oma abikaasat võin pimesi usaldada. Pigem tema käib rahaga paremini ümber kui mina. Mina kipun selliseid emotsionaalseid oste tegema. Kui ma näen mingit ilusat kleidikest-pluusikest, siis ma ostan ta ära.”

„Mina tean täpselt konkreetset juhtumit, kus ongi niimoodi, et mees tuleb koju, annab oma kaardi palgapäeval tavaliselt naise kätte, et sina maksa maksud, sina tee seda-seda-seda, mina ei taha sellega tegeleda. Samas, kui ta on selle ise vabatahtlikult teinud, siis ta ei ole vägivald.”

„See pangakaardid ... ma väga palju olen kusjuures kuulnud peremudeleid, kus toimivadki niimoodi, et kõik kaardid ja asjad on siis kas siis ühe või teise poole käes. Ma ei saa öelda, et kõik kaardid on ainult mehe käes või ainult naise käes, on nii ühte kui teist. Ja mina ka seda ei mõista. Kui mina käin tööl, siis on minul oma rahakott, kui mees käib tööl, on temal oma rahakott.”

Üks inimene väljendas ka seda arvamust, et isegi kui on teada, et raha juuakse maha, et tohiks teise eneseväärikuse kallale kippuda.

„See mõjub juba inimese eneseväärikusele. Mingil juhul ... mõnel juhul pangakaardi äravõtmine teise poole käest mõjub eneseväärikust hävitavalt, kui see on ka seotud sellega, et ta palgapäeval ennast võib-olla korraks korralikult purju tahab juua, no jumal temaga, las ta siis joob. Noh, et kas see on väärt seda, et sa lähed selle inimese eneseväärikuse kallale ja võtad temalt selle pangakaardi terve kuu lõikes käest ära. Võib-olla pigem mitte.”

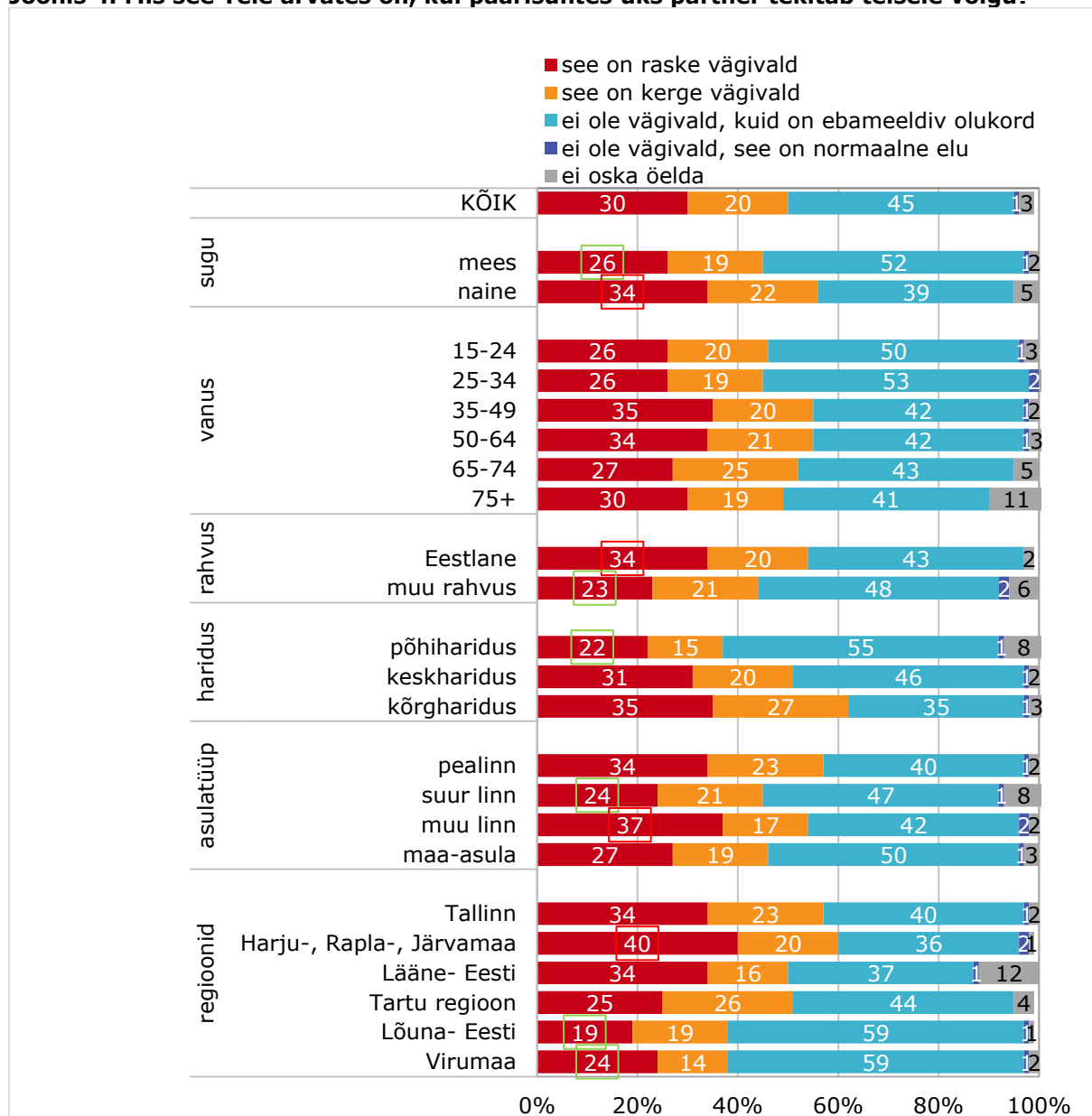
Veelgi kasvab selliste elanike osakaal, kes peavad etteantud olukorda lihtsalt ebameeldivaks siis, kui **üks partner tekitab teisele võlgu** või **keelab teist tema sõpradega suhtlemast** – nii leiab vastavalt 45% ja 41% elanikest, et need olukorrad on ebameeldivad. Siiski peavad vähemalt pooled neist antud olukordi vägivallaks: võlgade tekitamist teisele pigem raskeks ja sõpradega suhtlemise piiramist pigem kergeks vägivallaks.

Partnerile võlgade tekitamist vägivallaks pidajaid on keskmisest enam naiste (56% võrreldes 45% meestest), eestlaste (54% võrreldes 43% muu rahvuse esindajatest), kõrgharidusega inimeste (62%) ning Tallinna, Harju-, Rapla-, ja Järvamaa elanike seas (vastavalt 57% ja 60%).

Neid, kes peavad olukorda ebameeldivaks on enam meeste (52%), 25-34-aastaste (53%), põhihariduse omajate (55%), maapiirkondade ning Lõuna-Eesti ja Virumaa elanike seas (mõlemal juhul 59%).

Normaalseks peab antud olukorda vaid 1% elanikest.

Joonis 4. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner tekitab teisele võlgu?

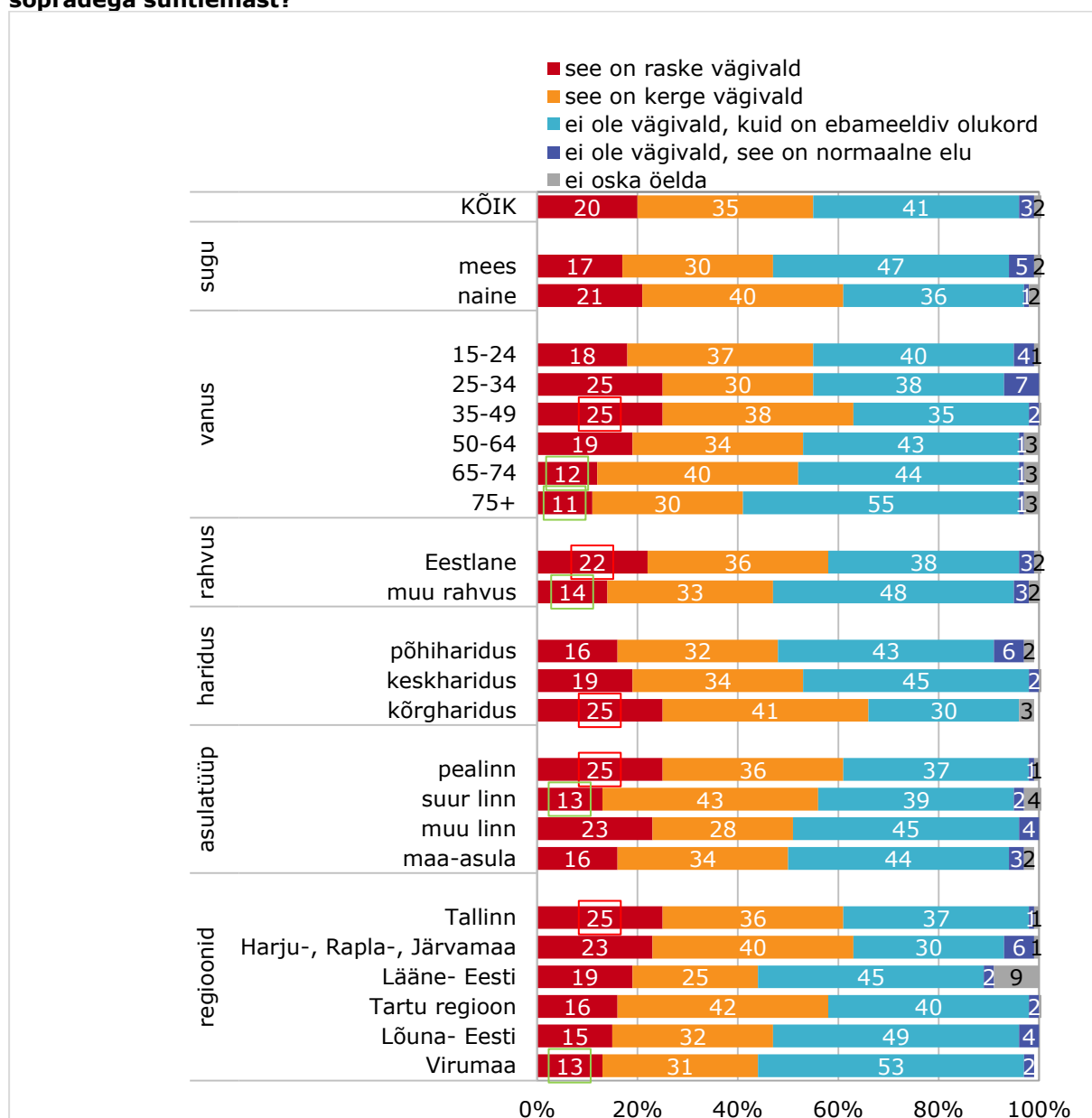
Piirangute seadmist partnerile tema sõpradega suhtlemisel peavad elanikud küll ennekõike vägivallaks (55%), kuid suhteliselt suure osa jaoks on see ebameeldiv olukord (41%) (joonis 5).

Antud olukorda vägivallaks pidajaid on naiste hulgas enam (61%) kui meeste seas (48%). Vanuserühmadest eristuvad 35-49-aastased, kellest 63% leiavad suhtluse piiramise olevata vägivaldse. Lisaks on selle olukorra vägivallaks pidajaid keskmisest enam eestlaste (58%), kõrgharidusega inimeste (67%), pealinna elanike (61%) ning harju-, Rapla- ja Järvamaa elanike seas (63%).

Neid, kes peavad sõpradega suhtlemise piiramist ebameeldivaks olukorraks, on keskmisest enam meeste seas (47% meestest ja 36% naistest), samuti eakate (55% elanikest vanuses 75 aastat ja enam), muust rahvusest inimeste (48%), kesk- või keskeriharidusega inimeste (45%) ning Virumaa elanike seas (53%).

Nende hulk, kes antud olukorda normaalseks peavad, on väga väike (3%). Nende hulgas on keskmisest enam mehi (5%), 25-34-aastasi (7%), põhiharidusega inimesi (6%) ning Harju-, Rapla- ja Järvamaa elanikke (6%).

Joonis 5. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner keelab teist oma sõpradega suhtlemast?

Fookusgruppides osalejad pidasid piirangute seadmist partnerile tema sõpradega suhtlemisel kindlasti vägivallaks. Osalejate arvamusel on igal inimesel omad huvid ja kui ta elab peres või loob suhte, siis peab tema partner nende huvide ja hobidega arvestama. Tuleb osata minna ka kompromissidele isegi siis, kui kellelegi ei meeldi teise inimese huvialad.

„Mu enda onu on see tuhvialune. Seal peres ei toimu ilma naise loata midagi. Põhimõtteliselt ta ei tohi õhtul väljagi minna, kui naine ütleb, et ei tohi. Päris karm värk on. Autotki ei saa mees endale osta enne, kui naine ütleb, et peab täpselt selline olema.“

„Ei, see on juba mingi äärmuslik vorm. Minu mees näiteks mängib piljardit. Võib-olla see ei meeldi mulle, aga mida teha, kui tema tahab seda teha, miks ma pean teda keelama? Ma ütlen talle „jah, mulle ei meeldi see“, aga samal ajal ma ei saa ju teda sundida koju jääma.“

Kokkuvõtteks paarisuhte vägivalda kohta

Võtmaks kokku seda, kuidas elanikud mõistavad paarisuhte vägivalda, rühmitati faktoranalüüsi kasutades uuringus mõõdetud paarisuhtes ette tulla võivaid olukordi (vt. faktorlaadungeid Lisa 1 tabel 3A). Selle tagajärjel moodustus kaks hoiakute rühma, millest esimest võib pidada **füüsilise vägivalga ja sellega ähvardamisega seotud situatsioonide rühmaks** ning teist **vaimse vägivalga seotud situatsioonide rühmaks** (Tabel 1). Üks olukord – kui üks partner teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib – on võrdselt tugevalt seotud mõlema hoiakute rühmaga.

Tabel 1. Faktoranalüüsi tulemusena moodustunud hoiakute rühmad

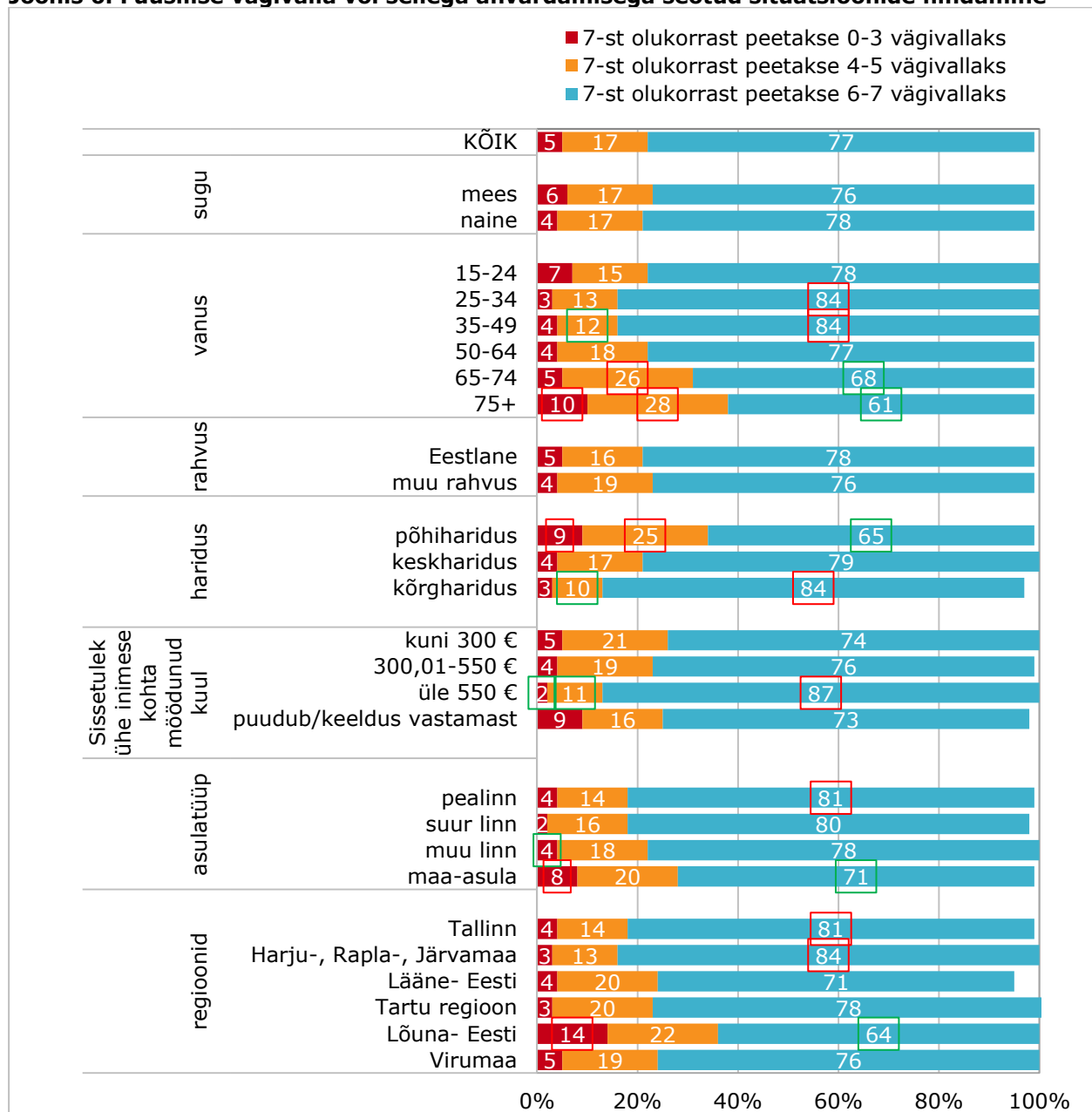
Füüsilise vägivalga ja sellega ähvardamisega seotud situatsioonid	Vaimse vägivalga seotud situatsioonid
..üks partner teist haiget tegemisega ähvardab?	..üks partner tekitab teisele võlgu?
..üks partner teist lööb?	..üks partner teise pangakaardi enda kätte võtab ja piirab ostude tegemist?
..üks partner teist tapmisega ähvardab?	..üks partner keelab teist oma sõpradega suhtlemast?
..üks partner teist füüsilise jõuga kinni hoiab?	..üks partner keelab teisel tööl, koolis või täiendkoolitusel käia?
..üks partner ähvardab teist enda ära tapmisega?	..üks partner tahtlikult lõhub teisele kuuluvaid väärtuslikke asju?
..üks partner sunnib teisele peale suguühet?	
..üks partner teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib?	

Lähtuvalt sellest tehti edasine analüüs eraldi füüsilise ja vaimse vägivalga situatsioonidele antud hinnangutega. Füüsilise vägivalga puhul rühmitati vastajad kolme rühma: need, kes on vägivaldaks pidanud 0-3 olukorda, 4-5 olukorda ning 6-7 olukorda. Vaimse vägivalga puhul rühmitati vastajad samuti kolme rühma: need, kes on vägivaldaks pidanud 0-1 olukorda, 2-3 olukorda ning 4-6 olukorda. Olukorda, kus üks partner teist mõnitab, solvab ja kritiseerib, on kasutatud nii vaimse kui füüsilise vägivalga olukordade rühmitamise puhul.

Elanikkonnas on inimesi, kes enamikku mõõdetud **füüsilise vägivalga olukordadest** peavad kas kergeks või raskeks vägivaldaks (on 7-st olukorrast hinnanud vägivaldseteks 6-7) tervikuna 77% (joonis 6). Neid on keskmisest enam 25-49-aastaste, kõrgharidusega ja kõrgema sissetulekuga elanike seas. Regionaalses lõikes eristub pealinn ning sellele lähemad maakonnad (Harju-, Järva- ja Raplamaa). Sugu siinkohal rolli ei mängi: füüsilise vägivalga situatsioonide hindamisel on meeste ja naiste hoiakud üsna sarnased.

Neid, kes peavad vägivaldaks vaid kuni kolme olukorda seitsmest või mitte ühtegi, on üsna vähe, vaid 5%. Keskmisest enam on neid eakate seas (alates 75ndast eluaastast), põhiharidusega, maa-asulate ning Lõuna-Eesti elanike seas.

Joonis 6. Füüsilise vägivalda või sellega ähvardamisega seotud situatsioonide hindamine*

* Grupeerimisest on välja jäänud need vastajad, kes ei osanud ühtegi etteantud situatsiooni hinnata. Seetõttu ei ole vastajate osakaalude summa kõigis sihtrühmades 100%.

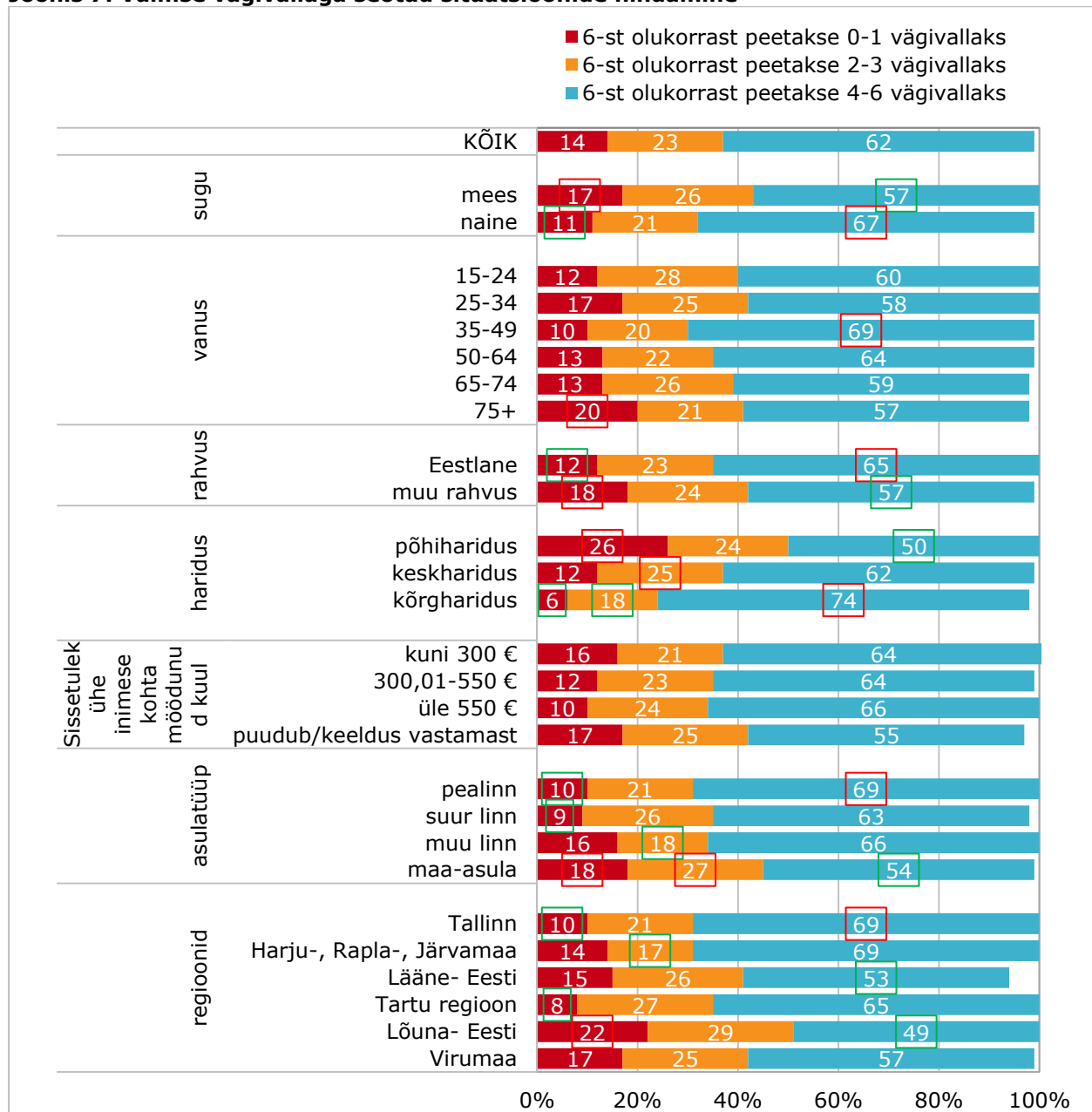
Võimaliku vaimse vägivallaga seotud olukordade hindamise kokkuvõtteks selgub, et vähemalt nelja kuni kuut olukorda kuuest pidas vaimseks vägivallaks 62% elanikest (Joonis 7). Siinkohal mängib olulist rolli vastaja sugu: naiste seas on neid enam kui meeste hulgas: vastavalt 67% ja 57%. Nagu märkis ka üks vestlusringis osalenud naisterahvas: „Ma arvan, et mehed ja naised saavad vägivallast erinevalt aru. Naised on tundlikumad, nad tunnetavad isegi seda ebameeldivuse situatsiooni tugevamalt“.

Samamoodi on neid, kes enamikku mõõdetud olukordadest vägivallaks peavad, keskmisest rohkem 35-49-aastaste (69%), eesti rahvusest (65%), kõrgharidusega (74%) ning pealinna elanike (69%) seas.

Tervikuna pidas mõõdetud kuuest situatsioonist vägivallaks ühte või mitte ühtegi 14% elanikest.

Mehed on mõõdetud vaimse surve avaldamise situatsioonide osas ilmselt ükskõiksemad: neid on naistest enam nende hulgas, kelle jaoks maksimaalselt üks mõõdetud olukodadest kvalifitseerus vägivallana: vastavalt 17% meestest ja 11% naistest. Lisaks on neid, kes pidasid vägivallana mitte ühtegi või ühte situatsioonidest keskmisest enam eakate (20% 75-aastastest ja vanematest) muust rahvusest inimeste (18%), põhihariduse omajate (26%), maa-asulate (18%) ning Lõuna-Eesti elanike (22%) seas.

Joonis 7. Vaimse vägivallaga seotud situatsioonide hindamine*

* Grupeerimisest on välja jäänud need vastajad, kes ei osanud ühtegi etteantud situatsiooni hinnata. Seetõttu ei ole vastajate osakaalude summa kõigis sihtrühmades 100%.

4. Hoiakud ohvrite ja vägivallatsejate suhtes

4.1 Ettekujutus tüüpilistest vägivalla ohvritest

Seda, kellest võivad tüüpiliselt saada perevägivalla ohvrid, arutati vastajatega vestlusringides. Neis osalejate arvates **ei määra perevägivalla ohvriks sattumist sotsiaalne staatus, haridus, sugu vanus ega rahvus. Ohvri probleemi juured tulevad tema lapsepõlve perekonnast**, inimene toob oma lapsepõlve peremudeli enda pereellu või koosellu kaasa ja kui ta ise või tema ema/isa on olnud tema lapsepõlve perekonnas ohvri rollis, siis suure tõenäosusega võib see inimene ka ise täiskasvanuna pere luues ohvri rolli sattuda.

„Samas ma mõtlengi, et kuidas nüüd ära tunda seda potentsiaalset koduvägivalla ohvrit ... Ilmselgelt ei määra seda sotsiaalne staatus, neid ohvreid on kõrgklassis, keskklassis kui ka siis päris selles õnnetumas klassis.“

Suurimad perevägivalla ohvrid on fookusgruppides osalejate meelest lapsed, kes kannatavad kas oma vanematevahelise või konkreetselt neile suunatud vägivalla tõttu. Lapsed on põhikannatajad, kuna nad on vägivalla ees kõige kaitsetumad. Igal inimesel on oma maailm, milles ta üles kasvab ja mida ta peab õigeks. Kui laps kasvab vägivaldses maailmas, siis sealt saadud maailmapilt võib teda ja ta valikuid jääda mõjutama elu lõpuni. Ilma teiste abi ja sekkumiseta jääb see laps üsna suure tõenäosusega täiskasvanuna edasi ohvri rolli või muutub ise vägivallatsejaks. Selliseid inimesi saadab edasises elus hirm, süütunne, ebakindlus, alaväärsuskompleksid, depressioon. Lapsena kogetud vägivald toob sageli kaasa isiksuse murdumise, mille tulemuseks on „*katkised inimesed*“, kes ei saa elus hakkama.

Lapsed on kergeteks ohvriteks nii füüsilise kui ka vaimse vägivalla puhul. Vaimse vägivalla puhul on lapsed tihtipeale need, kes ei taju, et kogevad psüühilist survet, manipuleerimist; nad lihtsalt tunnevad, end halvasti, aga nad ei saa aru, mis on selle põhjuseks.

„Sest tänu oma isale mina ei läinud edasi õppima. Sest ta ütles mulle, et sa nagunii ei saa hakkama, midagi ei oska. Nüüd ma saan aru, ma olin siis 22–23. Kümme aastat elasin mujal ja siis ma sain aru, et ma ise olen rumal, et ma seda üldse kuulasin. Tegelikult on hoopis temal probleem, mitte minul. Ma oleks vabalt võinud edasi õppida, ükskõik mida. Aga kui kogu aeg sisendati, et sa ei saa hakkama, sa ei oska, sa ei ole piisavalt hea, milleks sul seda vaja on.“

Vestlusringis osalejate seas väljendasid mõned osalejad ka seisukohta, **et üksikvanemate kasvatatud lapsed on riskigrupiks**, kes võivad täiskasvanuna sattuda perevägivalla ohvriks. Selle mõttekäigu kohaselt ei tea üksikvanemaga peres üleskasvanud laps ei tea sageli, milline peaks olema mehe või naise (ema-isa) roll perekonnas ja ta ei oska seda ka omaenda perekonda üle kanda. Seetõttu võib tal tekkida raskusi teise sugupoolega suhtlemisel, kohanemisel. Muret traditsioonilise peremudeli järjest kahaneva väärtustamise ja selle tagajärgede pärast väljendasid ennekõike venekeelse grupi vanemad osalejad.

„See tähendab, et see on üks variant, kui laps kasvab üles ilma isata või ilma emata, poolikud pered, see on minu meelest üks suurtest põhjustest, kust tekib vägivald. See tähendab oskamatust suhelda, oskamatust tulla välja probleemidest.“

„Kui näiteks poega kasvatab ema ja vanaema, isa ei ole ja ema on seal võimukas, siis poiss kasvab pärast ilma oma arvamusest – tuhvliäluseks.“

Perevägivalla ohvriteks võivad sattuda nii naised kui ka mehed. Füüsilise vägivalla ohvriteks peetakse valdavalt naisi. Vaimsest vägivallast rääkides tõid nii mehed kui ka naised kohe sisse ka meeste kui ohvrite teema. Inimeste hinnangul on naiste vägivalda meeste üle järjest enam: naised on need, kes võtavad meeste üle võimu manipuleerimise, mõnitamise ja alavääristamise kaudu.

„Kui vanasti oli musterpildiks, et mees klopib naist, siis tänapäeval naised on need, kes võtavad võimu rohkem. Naiste vägivald võib olla ka, ütleme nii, igasugustes manipulatsioonides, samuti ... see tähendab, et naiste vägivalda on väga palju, see ei tähenda, et ta peab kindlasti panniga peksma. Ja naised teevad ju kõike peenemalt.“

Ühiskondlike hoiakute tõttu on naistel oma ohvrirolli avalikustada lihtsam kui meestel.

„Ega mehed ei lähe ju ütlema, et kuule, mu abikaasa peksab mind või mõnitab. See on häbi.”

Samas on ka palju neid naisi, kes ei julge abi paluda, kuna nad ei usu, et keegi neid realselt aidata suudaks.

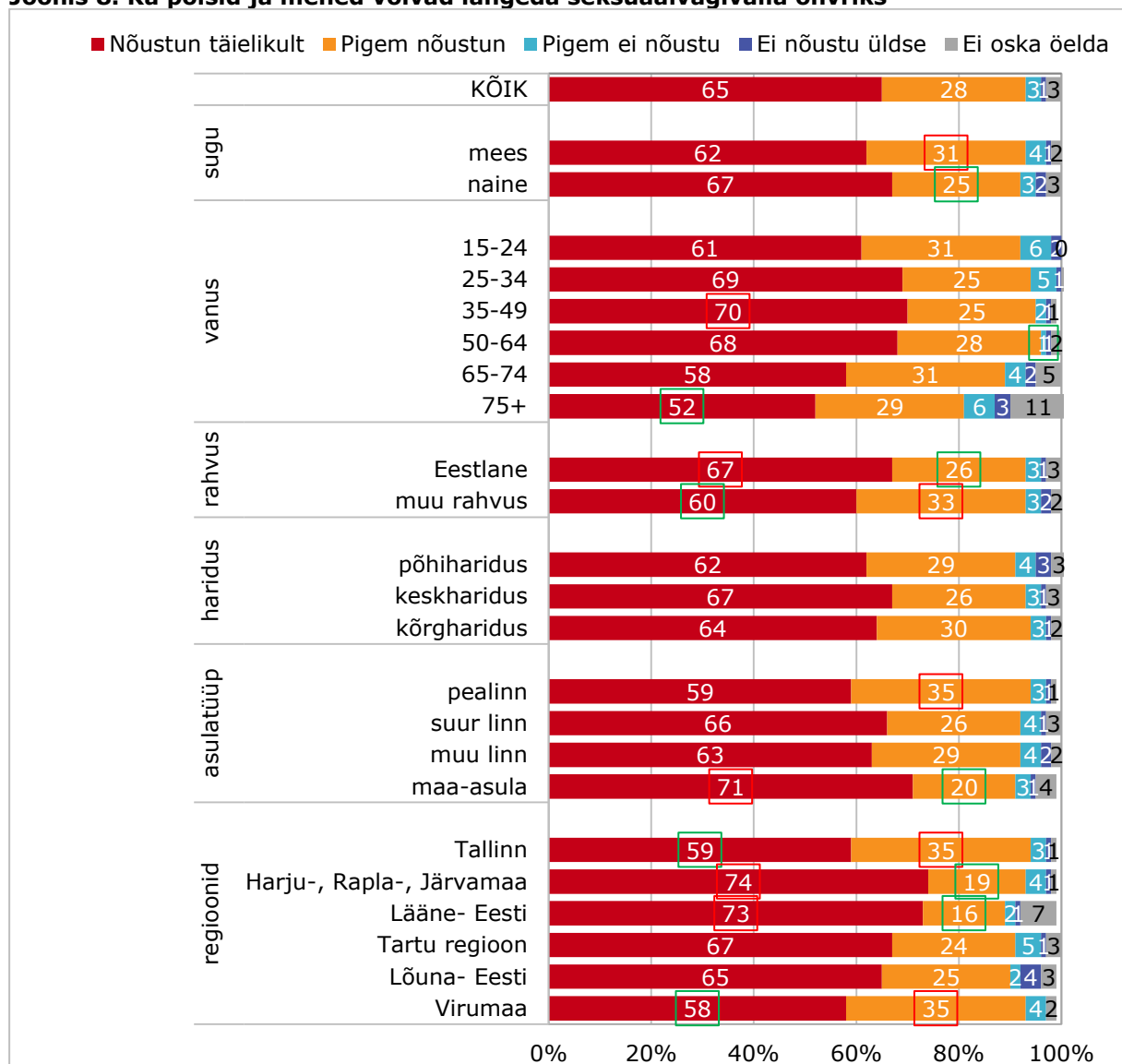
Tihti on vägivalla ohver teisest materiaalselt tugevalt sõltuv, mille tõttu on teda lihtsam allutada, temaga on lihtsam manipuleerida.

„Tihti on põhjuseks ka materiaalne sõltuvus teisest poolest. Tal ei ole sõnaõigust ju, ta ongi mustas augus ja ta ei näegi sellest väljapääsu, sest ma ei saa ju kuhugi minna ... Kuhu ma kahe lapsega lähen, mul ei ole tööd, mul ei ole elamist, mul ei ole mitte midagi.”

Kokkuvõttes on tegelikult raske öelda, kes need ohvrid tegelikult on, sest neil teemadel inimesed (eriti) omavahel ei räägi. Mulje kujuneb meedia ja üksikute siit-sealt kuulnud lugude pealt.

Elanikkonna uuringus küsiti täpsemalt hoiakute kohta seksuaalvägivalla ohvriks sattujate kohta. Tulemused näitavad, et **poisse ja meesterahvaid peetakse kindlasti võimalikeks seksuaalvägivalla ohvriteks** – 93% elanikest nõustub sellega, et meessoo esindajad võivad ohvriks langeda.

Joonis 8. Ka poisid ja mehed võivad langeda seksuaalvägivalla ohvriks

Meeste ja naiste hoiakutes antud küsimuses olulisi erinevusi ei ole.

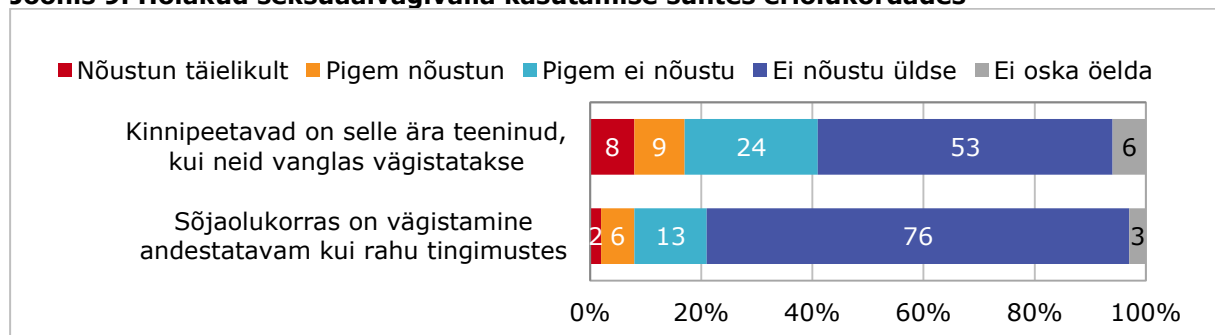
Keskealiste vanuserühmas (35–49-aastased) on väitega täielikult nõustujaid keskmisest veidi enam (70% võrreldes 65%-ga keskmiselt). Samas 75-aastastest ja vanematest on vaid 53% täiesti nõus, et poisid ja mehed võivad seksuaalvägivalla ohvriks sattuda. Tervikuna siiski 83% eakatest peab ohvriks langemist võimalikuks.

Eestlaste ja muu rahvuse esindajate hulgas on nõustujate osakaal võrdne (93%), ent eestlaste hulgas on veidi enam neid, kes sellega täielikult nõustuvad: 68% eestlastest võrreldes 59% muu rahvuse esindajatega.

Maa-asulate elanike seas on väitega täielikult nõustujaid keskmisest enam (72%), samuti on neid enam Harju-, Rapla- ja Järvamaa ning Lääne-Eesti elanike seas ning vähem Virumaa elanike hulgas.

Seksuaalvägivalla kasutamist eriolukordades, näiteks kinnipidamisasutustes või sõjaolukorras, ei sallita rohkem võrreldes tavapäraste elusituatsioonidega. Vaid väga väike hulk elanikest – 8% – peab **vägistamist sõjaolukorras** andestatavamaks kui rahu tingimustes. Neid on veidi enam 50–64-aastaste hulgas (12%), samuti muu rahvuse esindajate hulgas (11%) ning keskhariidusega inimeste seas (9%) (Lisa 1 joonis 4B).

Joonis 9. Hoiakud seksuaalvägivalla kasutamise suhtes eriolukordades

Väitega, et **kinnipeetavad on selle ära teeninud, kui neid vanglas vägistatakse**, nõustub 17% elanikest. Nõustujaid on meeste hulgas enam (22%) kui naiste seas (13%). (Lisa 1 joonis 4A)

Noortest, 15–24-aastastest, leiab samuti teistest vanuserühmadest suurem hulk elanikke, et vangid on vägistamise ära teeninud (25%). Väitega mittenõustujaid on kõige rohkem 25–34-aastaste hulgas.

Haridustaseme kasvades väheneb ka väitega nõustujate osakaal: põhi- või keskhariidusega inimestest peab vangide vägistamist õigustatuks vastavalt 23% ja 19%, samas kui kõrghariidusega inimestest vaid 7%.

Regionaalses lõikes on väitega nõustujaid kõige enam Harju-, Rapla- ja Järvamaa elanike (27%) ning Virumaa elanike seas (25%). Tallinna elanikest on selle väitega nõus keskmisest vähem inimesi (13%).

4.2 Ettekujutus tüüpilistest vägivallatsejatest

Vestlusringis väljendatud arvamustele toetudes võib öelda, et sarnaselt koduvägivalla ohvritele peituvad ka vägivallatsejate käitumise põhjused enamasti nende **lapsepõlve perekonnas valitsenud suhetes**. Lapsepõlves perekonnas vägivalda kogenud laps võib suure tõenäosusega ise muutuda kas ohvriks või vägivallatsejaks omaenda perekonnas (kuigi on ka neid, kes suudavad sellest välja tulla ja teadlikult väldivad uutes suhetes vägivalda).

Sarnaselt ohvritele ei teadvusta vägivallatseja endale sageli seda, et ta käitub teist alandavalt, solvavalt.

„Tihtipeale, kes on see verbaalne vägivallatseja, ei teadvusta endale seda, et ta seda teeb. Ega lihtsalt ei teadvustada jah endale, et see, mida ma kõigepealt ütlen, et see võib kellelegi midagi halba teha ja haiget teha.“

Vägivallatsejat ei ole kerge ära tunda, sest **sageli on ta koduseinte vahel üks inimene, aga väljaspool kodu hoopis teine.**

„Paljud neist avalikult näitavad, et kõik on hästi, on sellised eeskujulikud, aga kui tulevad perre, ei ole millegagi rahul, see on halb, see ei ole hea ja see kõik purskab välja mingisugusesse agressiooni vormis. Või vastupidi, kodus on jube kõvad tegijad, aga teises seltskonnas nad ei julge ju suudki lahti teha.”

Vägivallatseja nn päästikuks võib olla rahulolematuse oma eluga, tööga, karjääri edenedemisega, realiseerimatus elus, samuti võimetus, jõuetus oma eluga toime tulla, aga ka seksuaalne rahuldamatus. Kõik need faktorid võivad tekitada inimeses agressiooni ja viha, mida ta võib oma pere peale välja valada.

„... et peres kumbki osapool – ei ole vahet, kas mees või naine – ei ole oma eluga rahul või ei ole saavutanud mingeid eesmärke – ühesõnaga ei ole millegagi rahul, mitte oma peres, vaid kuskil tööl võib-olla ..., ja seda kõike võib oma perele välja kallata, et pere on nagu piksevarras, see, kes kääle alla satub.”

Ka tervis, terviseprobleemid, nendega seotud masendus, hirm, abitus võivad vallandada agressiooni ja viha.

„Tervis, võib nii olla, et keegi ei teagi, aga ta käis arsti juures läbivaatusel, talle teatati mingist probleemist, ja ta on šokis, ta ei tea, mida teha, ta ei oska seda jagada, ta kardab, et pere lõpetab temaga suhtlemise, ta kardab seda, et sõbrad hakkavad ta üle naerma näiteks ... ja siis mingi kerge fraas võib esile kutsuda hiiglasliku agressiooniplahvatuse, kui inimene lihtsalt võtab ja viskab selle kõige endast välja.”

Sageli on vägivaldne, domineeriv käitumine seotud inimese positsiooniga tööl, ühiskonnas – inimene, kes on näiteks tööl harjunud olema juhtivas, domineerivas rollis, kes on harjunud, et tema käske täidetakse ja kõik käib tema mõtete ja soovide järgi, võib sarnase käitumismudeli kanda üle ka oma perekonnale ning kui seal tekib vastureaktsioon, siis see võib vallandada agressiooni ja vägivalda.

„... see võib olla nii inimene väga kõrgel ametipostil, kes on harjunud, et igat tema sõna võetakse kui käsku, või inimene, kes on keskmise või madala taseme juht, kes on harjunud kamandama inimeste üle. Ja nüüd ta tuleb perre, ja siin hakkab keegi teine kamandama, ilmselt tekib kohe reaktsioon, et kuidas nii, et mina hakkan siin ka kamandama – see tähendab, et inimene, kes on juba harjunud kamandama, ta kamandab nii siin kui seal.”

Teisalt võib just see inimene, kes tööl ei ole keegi, leida kodus selle koha, kus läbi **vägivalla oma sõna maksma panna.**

„Igal inimesel pidi oma mingi võimupiirkond olema, et kes on kuskil suur juht, et temale piisab sellest. Aga teine inimene, kes peab ainult käske täitma, võib-olla siis leiab kodus selle koha, kus siis saab ka peremees olla.”

Vaimse vägivalla puhul leiti, et **vägivallatsejad on tihtipeale väga haritud ja intelligentsed** inimesed, kes seetõttu oskavad teisele haiget teha. Samas võib vägivallatseja juba pealtnäha olla brutaalne.

„Just vaimse vägivalla kohta – need inimesed on väga edukad, targad. Mõlemal on haridust rohkem kui rubla eest. Seltskondlikult meeldivad väga kõigile inimestele. Tegelikult täiesti seltskonnalõvid. Kui ma läheks rääkima, et midagi sellist on, siis ilmselt keegi ei usuks.”

„On primitiivseid, kelle puhul on kohe näha, et ta ongi selline brutaalne. Ja on ju väga haritud ja intelligentsed meesterahvad, kes kodus on väga suured vägivallatsejad, ja vastupidi – ka naised ju.”

4.3 Kes on juhtunud süüdi?

Veidi üle poole elanikest – 54% – nõustub, et **perevägivalda ohver on osaliselt ise juhtunud süüdi** (joonis 10).

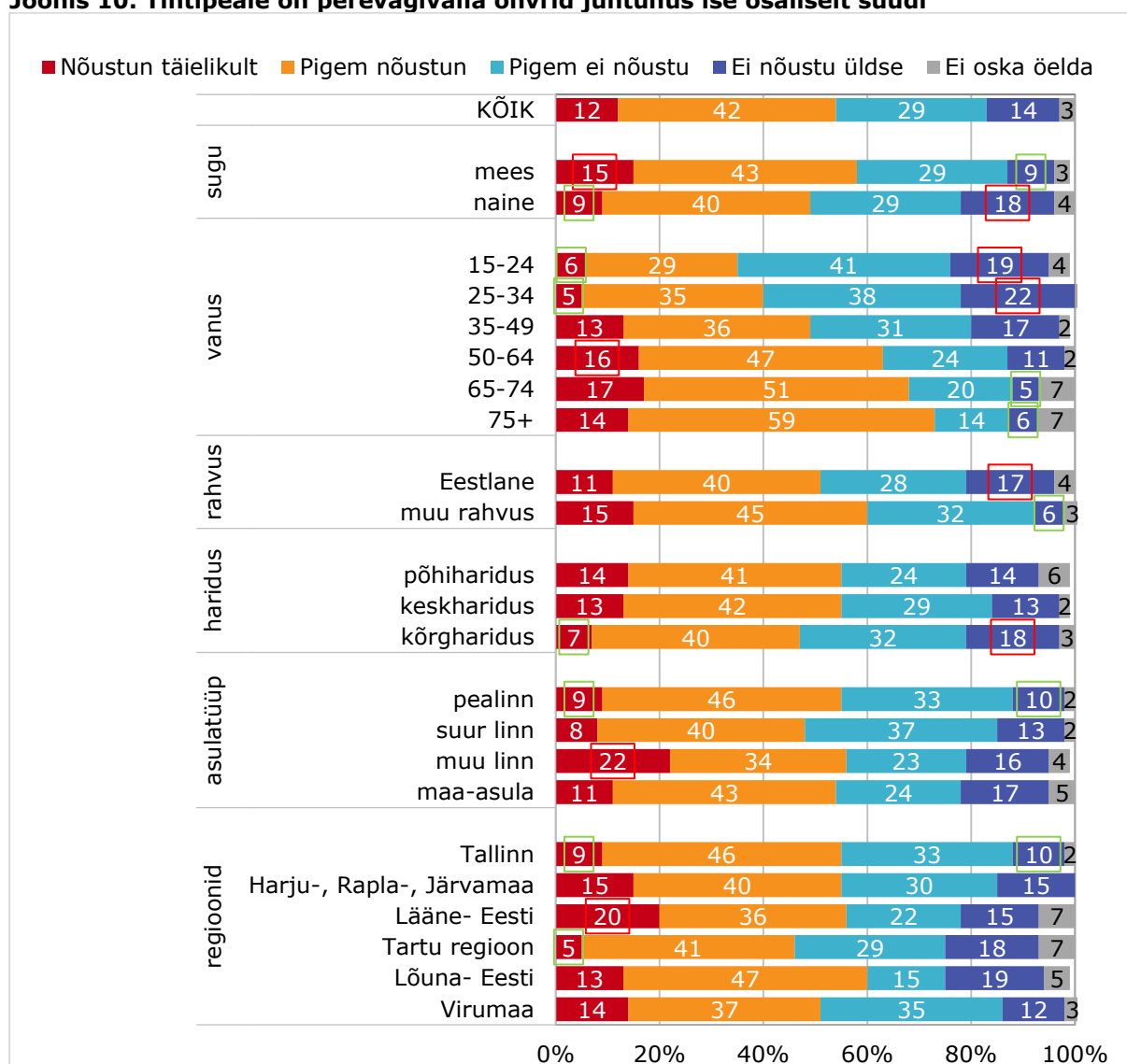
Meeste hulgas on neid, kes peavad ohvrit juhtunud osaliselt süüdlaseks, enam kui naiste hulgas – vastavalt 58% ja 50%.

Esineb selge trend, mida vanema eärühmaga on tegu, seda enam on nende hulgas inimesi, kes ohvril vähemalt osalist süüd näevad. Kui 15–24aastastest peab ohvrit osaliselt süüdlaseks 36% ja 35–49-aastastest juba pooled, siis 75-aastastest ja vanematest peaaegu kolmveerand (73%).

Muu rahvuse esindajate hulgas on neid, kes näevad ohvri süüd, veidi enam (60%) kui eestlaste seas (51%).

Kõrgharitud inimeste seas on neid, kes ohvrit süüdlaseks peavad, vähem kui teistes haridusrühmades – veidi alla poole.

Joonis 10. Tihtipeale on perevägivalda ohvrid juhtunud ise osaliselt süüdi

Fookusgruppides osalejate hinnangul on süü keeruline mõiste ja üldiselt ollakse veendumusel, et keegi ei ole ära teeninud perevägivalda ohvriks langemist ehk keegi pole süüdi selles, kui tema kallal rakendatakse vaimset või füüsilist vägivalda.

„Aga kui tullakse sulle vägivaldselt kallale, siis ohver ei ole küll süüdi. Või et kui ta ei ole midagi teinud ja kardab kodus teise inimese rahu rikkuda. Et peab nõõri mööda käima. Ja ikkagi ta saab laksu selle eest, et ta ei oska istuda või öelda või naeratas valesti.“

Tegelike süüdlastena nii ohvri kui ka vägivallatseja seisukohalt nimetasid erinevad vastajad sellises olukorras nii **alkoholi, kodust kasvatust** (inimene on kas harjunud tegema seda, mis talle pähe tuleb, või vastupidi, on koduse kasvatuse tulemusena nii alla surutud, et tal puudub iseseisvus ja otsustusjulgus) kui ka **perevägivalla kogemust lapsepõlves**. Muust rahvusest elanike vestluses jäi paljuski perevägivalla põhjusena kõlama üldisest **sotsiaalmajanduslikust keskkonnast tulenevad pinged**, nagu töötus ja madalad sissetulekud, aga ka nõrgenenud peresidemed ja tugivõrgustikud.

Teema teine külg, mille üle arutleda, on see, **kuivõrd ohvrid on ise „süüdi“ oma ohvriseisundisse pidama jäämises**. Oli nii neid, kes mõistsid, et teatud sõltuvussuhtest väljarabelemine käib ohvritele üle jõu, kui ka neid, kes ise hästi toime tulevate ja initsiatiivikate inimestena ei suutnud ette kujutada, et nad laseksid end pidevalt väärkohelda.

„See süü on nii vale siin, süü ei ole õige sõna. Aga noh, see on seotud isiksusega, et kas ma lasen enda kallal seda toimetada või ma ei lase. Et ma tõmban siitmaalt piiri. OK, ühe korra panid mulle laksu ära, siitmaalt rohkem seda ei juhtu. Ma olen läinud, ma võtan oma elu juhtimise enda kätte ja teen edasised valikud ise, et midagi sellist minuga enam ei juhtuks.“

„Lihtsalt, kui sa ühe korra said ohvriks, siin on just see pöördepunkt – sa kas nõustud sellega või sa tapad selle juuretasandil. Kui sa juba lasid kord lõdvalt minna, siis sa oled ohver.“

„See ohvriks langemine on seotud minu arust väga tugevalt ikkagi inimese isiksusega. Et kas ma luban sellisel käitumisel meeldida või ma ei luba. See on ikkagi minu enda otsus väga paljuski. Ja täna tundub mulle, et koduvägivalla ohvrid on ikkagi ... õudsalt paha on öelda, et ise süüdi ... kindlasti mitte ei ole see õige, aga kuidagi nagu ... nad kuidagi ei pinguta nii palju sellest olukorrast väljumisega kui näiteks minusugune pingutaks. Mulle tundub, et see asi on nii.“

Teisalt oldi nõus, et selline olukord on seotud ka varasema kasvatuses, mistõttu inimene **pole piisavalt iseseisev ja ei oska oma eneseväärlikust kaitsta**:

„Tema üle on lapsest saadik domineeritud ja tema jaoks ongi see normaalne ja toimiv mudel, ja kui talle juhtub vastu mees või naine, kes samamoodi tema üle domineerib, kas siis kasutades verbaalset või füüsilist vägivalda, siis tema jaoks põhimõtteliselt ilmselgelt on see suhteliselt tavapärane olukord kahjuks.“

Teised leidsid, et ohver jääb vägivaldse suhte lõksu ning ei pruugi suuta sellest iseseisvalt välja tulla. Siinkohal on põhjusteks **majanduslik sõltuvus partnerist**, aga ka **nõrk tugivõrgustik**:

„Tihti on põhjuseks ka materiaalne sõltuvus teisest poolest. Tihti on vägivalla ohver ju sõltuv, ta ei olegi ... ta ei näegi ... ta ongi mustas augus ja ta ei näegi sellest väljapääsu, sest ma ei saa ju kuhugi minna ... kuhu ma kahe lapsega lähen, mul ei ole tööd, mul ei ole elamist, mul ei ole mitte midagi.“

„Ongi see võrgustiku olemasolu, just täpselt. Ma olen ka mõelnud, et kui inimesed räägivad, et ma ei saa ju minna, mul ei ole kuskile minna kahe lapsega, mul ei ole raha. Aga sul on ju inimesed ümber, kallid inimesed. Sul on ju ema, isa ... võib-olla hoolimata kõigest väga ägedad ämmad ja äiad, tõenäoliselt sul ikkagi on need inimesed ümber, et see raha ei ole ka selles olukorras tõenäoliselt kõige määravam.“

Selleks, et ohvri rolli mitte sattuda, on oluline mitte seada end sõltuvussuhtesse, vaid elada oma elu iseseisvalt:

„Ma arvan, et selleks, et mitte olla ohver, on vaja, et sa ise kujutaksid endast midagi. Et sa pead ise realiseerima inimesena, mitte nii, et sa sõltud kellestki. Kui sa paigutad ennast algselt nii, et sa sõltud kellestki, siis sa oled juba ohver.“

Üks osalejatest leidis, et on ohvreid, kes **tahavadki ohvriseisundis olla** ja kaastunnet pälvida:

„Mõnele meeldibki ohver olla ja tahab, et me kõik kaasa tunneksime. Kindlasti on ka selliseid, kes ise norivad muhku. Teavad, mis nuppu vajutada, ja siis lähevad ja norivad jälle. Ikka võib olla, miks mitte. Kõik oleneb olukorrast.“

Vägivallatsejad on teatud mõttes samuti ohvrid, **vägivaldne käitumismuster tuleb sageli pagasina lapsepõlvest kaasa**. Vägivallatseja ei ole terve isiksusega – ta on ise sageli madala enesehinnanguga – ning tal puudub oskus probleeme teistmoodi lahendada kui vägivallaga.

„Inimene on haiget saanud ja ta on katki. Tegelikult, kui ma olen õnnelik, ma ei pea olema paha ju.“

„Jah, tekib see rutiin ja lööb see lapsepõlvest kaasavõetud pagas välja ja ta noh ... see on talle tuttav olukord, ta on seda näinud, et niimoodi on tema peres probleeme lahendatud, ta mõtleb, et ma proovin siis ka. Ja see tuleb ikkagi väga suurtel juhtudel perekonnast.“

„Näiteks minu isa. Nüüd ta saab juba 70. Ja nüüd ta siis avastas, et ei ole kedagi, kes tahaks tema eest hoolitseda. Ta ise ei saa enam hakkama. Ma küsisin, et miks sa siis käitusid niimoodi, kui mina olin väike. Et see, kuidas sa käitusid, ei lähe mitte. Ja samas ma ei teadnud seda ja mis mu ema alles hiljem rääkis, et minu vanaema olevat olnud väga range käega ja olevat lausa tänaval minu isa klohminud. Aga tema vanemat venda mitte. Ja mina arvan, et minu isal tuli sealt see võib-olla nii madal enesehinnang. Ta ennast ei väärtustanud ja sealt läks edasi see, et mina olen rumal ja ei saa hakkama. Ma arvan, et see oli kindlasti sealt.“

Samas pole need mehhanismid nii üks-ühesed, vägivald ei kandu alati põlvest põlve edasi. Need, kes on lapsepõlves enda peal perevägivalda tunda saanud, **võivad ise käituda teadlikult vastupidiselt**:

„Jah, aga ema-isa pole mind kunagi löönud. Ema ütles, et tema kunagi ei hakka seda tegema, sest tema ema oli selline [vägivaldne]. Emal olid kodus õnneks vabamad reeglid.“

„Pigem võib olla ka vastupidi, et kes on tundnud seda, see väldib. Elu on selles suhtes keeruline.“

Nagu eespool tüüpilise vägivallatseja portree all mainitud, siis on ka selliseid, kes teadlikult naudivad vägivalda – eriti vaimse vägivalda – kasutamist teise inimese peal.

Mis puudutab **naissoost seksuaalvägivalda ohvreid**, siis elanikkonna uuringu kohaselt jagunevad hoiakud peaaegu pooleks: veidi alla poole elanikest – 47% – nõustub sellega, et naised **põhjustavad ise oma riietusega vägistamise ohvriks langemist**, ja pooled – 50% – ei nõustu selle väitega. Erinevused sotsiaal-demograafiliste rühmade vahel on sarnased nendega, mis ilmnesid hoiakutes perevägivalda ohvrite süü osas (joonis 11).

Naiste ja meeste hoiakutes tervikuna väga suuri erinevusi ei ole, meeste hulgas on veidi enam neid, kel on kindel veendumus, et naiste rietus põhjustab vägistamise ohvriks langemist – täielikult nõustus väitega 14% meestest ja 9% naistest.

15–34-aastaste hulgas on enam neid, kes ei nõustu sellega, et naine kutsub oma riietusega esile seksuaalvägivalda. Vanemates eärühmades on selle väitega nõustujaid aga keskmisest oluliselt enam: 50–64-aastastest 57% ja 65-aastastest ja vanematest 67%.

Eestlased nõustuvad sellega vähem kui muu rahvuse esindajad: vastavalt on nõus 44% eestlastest ja 55% muu rahvuse esindajatest.

Mida haritum on inimene, seda vähem ta antud väitega nõus on – kõrgharidust omavatest inimestest vaid 35%.

Keskmisest enam on väitega nõustujaid Eesti keskmise suurusega ja väikelinnade elanike hulgas, samas kui pealinna ning suuremate linnade elanikud pigem ei nõustu sellega, et naise rietus oleks põhjenduseks vägivallale.

Regionaalses lõikes on väitega nõustujaid enam Lõuna-Eesti elanike seas.

Kuigi ükski fookusgrupis osaleja otseselt ei tunnistanud, et naisterahvaste riietumisstiili võib pidada põhjenduseks nendesuunalisele seksuaalvägivallale, oldi sellise hoiakuga siiski kokku puutunud:

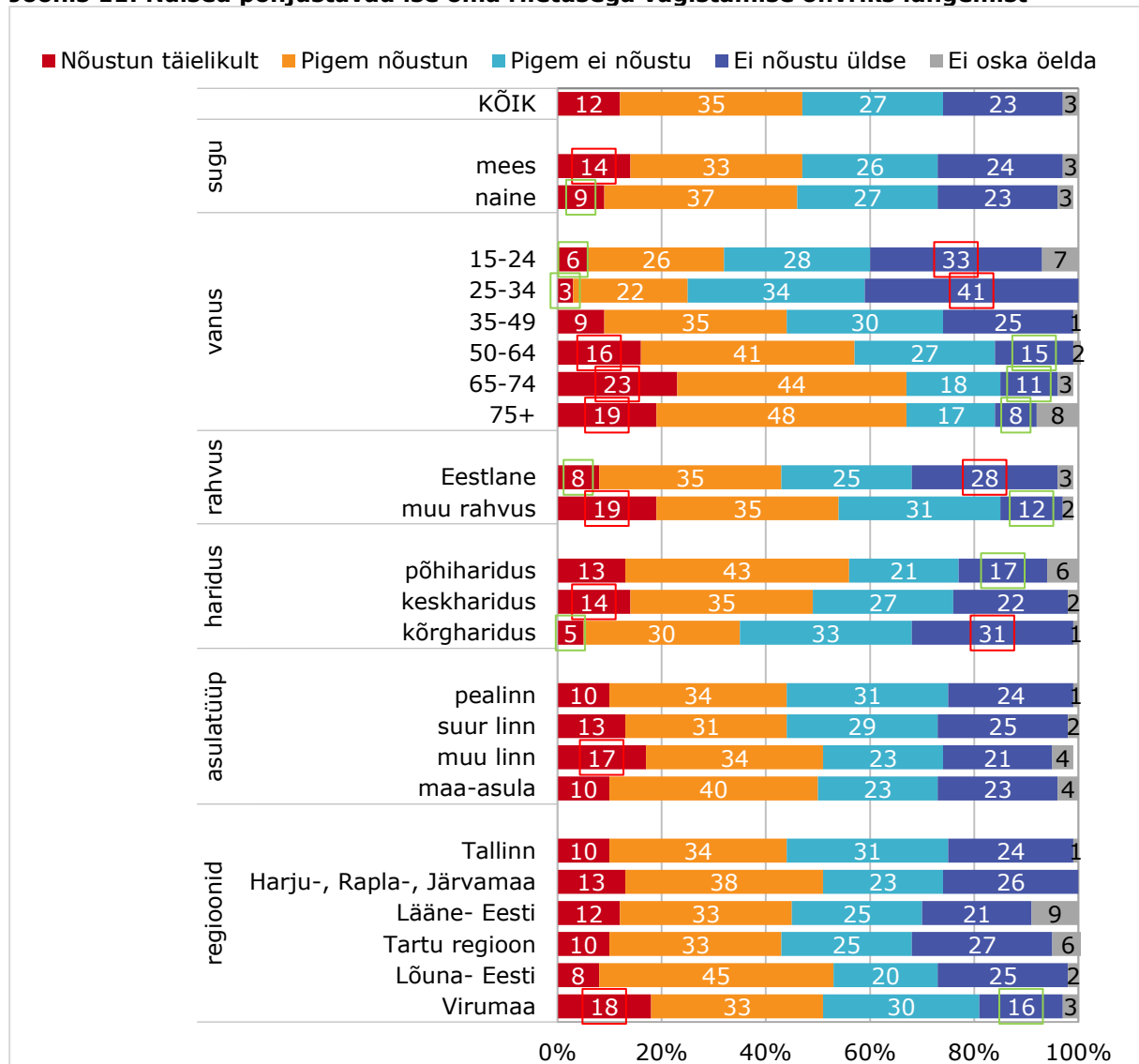
„Me läksime seltskonnas vaidlema ja üks mees ütles, et kui keegi vägistatakse, ju siis ei ole vaja ennast väljakutsuvalt riietada. Ma küsisin, et mida see sinu arust tähendab, see väljakutsuvalt riietumine. Minu arust võib ta panna ennast lihtsalt kenasti riidesse. Nii ei lähe. Ohver ei ole alati süüdi. Me läksime tõesti vaidlema.“

Üks arvamus, mille kujunemist tundub olevat mõjutanud meedia, on see, et politsei ei kaitse (naissoost) seksuaalvähivalla ohvreid, pigem võetakse kohe süüdistav hoiak:

„Minu arust on Eesti meediast tulnud ka seda, et politsei võtab mingisuguse suhtumise, kui sinna läheb kas vägistamise või ükskõik mis ohver. See tehakse neile kuidagi erakordselt ebameeldivaks. Kuidagi ohvrit süüdistav suhtumine. Selles mõttes oleks hästi hea, kui kõigil päästetöötajatel ja politseil oleks kasvõi vastav koolitus või mis iganes.“

„Politsei suhtumine on selline, et kui lähed oma avaldusega, siis küsitakse, et oled sa kindel, et sind vägistati.“

Joonis 11. Naised põhjustavad ise oma riietusega vägistamise ohvriks langemist

5. Pere- ja soopõhisevägivalla probleemi suuruse tunnetamine

Juba selle põhjal, kui suurt arutelu tekitas perevägivalla teema fookusgruppides, kui palju oli osalejatel tuua näiteid, jagada mõtteid ja isiklikke kogemusi, võib järeldada, et see **teema on Eesti ühiskonnas oluliseks probleemiks**.

Vestlusringide osalejate arvamusel soodustavad ja süvendavad perevägivalla probleemi eelkõige **sotsiaalsed probleemid ühiskonnas**: vähene materiaalne kindlustatus, ebakindlus tuleviku suhtes, töötus, perekondade lagunemine, poolikud/üksikvanemaga perekonnad. Toimetuleku ja hakkamasaamise probleemid, millega inimesed igapäevaselt silmitsi seisavad, tekitavad stressi ja depressiooni, mis omakorda viib kibestumise, viha ja agressioonini, mida valatakse sageli välja just oma perekonnas. Mida tervem – majanduslikult, moraalselt, eneseteostuslikult – on ühiskond, seda vähem seal esineb vägivalda, sh ka perevägivalda.

„Mina arvan, et tänapäeva Eestis on inimene õnnetu. ... Kui palju on vallaslapse näiteks – isa või ema üksinda kasvatab last. See arv on drastiliselt tõusnud, mida varem ei kuulnud eriti.”

„Üldse see vägivalla teema on täpselt võrdelises sõltuvuses sellega, et kui haige on ühiskond, sama palju on seda vägivalda. Mida kehvem on seisund ühiskonnal, seda rohkem peaks tulema ju vägivalda.”

Eestis on perevägivald probleemiks ka selles valguses, et **sellest räägitakse üsna vähe**, sellele juhitakse vähe ühiskondlikku tähelepanu, sellega tegeletakse suhteliselt vähe ka riigi tasandil, inimeste hinnangul kindlasti vähem kui Euroopa heaoluriikides.

„Kui heaoluriikides iga pisi juhtum saab kohe suurt tähelepanu, siis meil, kui ei ole kedagi surmani pekstud, siis ei vääri see ka mainimist.”

Suuremaks probleemiks näib olevat vaimne vägivald, sest seda ei ole võimalik n-ö mõõta, seda on väga raske defineerida ja tuvastada (sageli ka ohvrite ning ka vägivallatsejate endi juures), **samuti on seda raske seaduslikult reguleerida ja sellele ka vastavalt reageerida**.

Ühest küljest on fookusgruppis osalejate hinnangul vaimsest vägivallast hakatud tänapäeval rääkima oluliselt enam kui seda varem tehti, varem võrdus vägivald siiski füüsilise vägivallaga. Teisalt räägitakse sellest ka praegu oluliselt vähem kui füüsilisest vägivallast, see tundub olevat katmata teema. Inimeste arvates aga peaks sellest kindlasti rääkima, sest vaimse vägivalla viljad, tagajärjed on sama karmid kui füüsilise vägivalla puhul.

„Ma olen selle füüsilise vägivallaga seda meelt, et see on olnud, seda on, seda tuleb tulevikus, sellega tegeletakse, selleks on oma tugisüsteem tegelikult ju vabariigil natuke olemas. Aga täna on minu arust täiesti katteta just nimelt see vaimne, verbaalne vägivald. Kuhu on siis minul minna, kui minu partner mind sõnadega terroriseerib, nii et see elu on täitsa väljakannatamatu – polegi nagu kuskile minna justkui. Kui ma saan peksa, siis ma lähen mingisugusesse varjupaika, aga kui tõesti muutub see vaimne vägivald niivõrd väljakannatamatuks, siis mulle justkui ei tundu põhjendatud vaimse vägivalla all kannatajal minna kuskile turvakodusse.”

„Füüsilise vägivalla puhul mingisugusel tasandil on võimalik seda füüsilist vägivallatsejat n-ö korrale kutsuda, karistada, mingisuguseid sanktsioone rakendada. Aga noh, mida paganat sa teed selle vaimse vägivallatsejaga?”

6. Pere- ja soopõhisevägivalla ennetamine

6.1 Pere- ja soopõhine vägivald kui pere siseasi ning kui kuritegu

Elanikkonna uuringust välja tulnud valdava hoiaku kohaselt **ei ole perevägivald pere siseasi, kuhu kõrvalised isikud sekkuda ei tohiks** (joonis 12). Nii arvab 77% elanikest ning pere siseasjaks peab perevägivalda 22%. Perevägivalda pere siseasjaks pidajaid on keskmisest enam

- meeste seas – nii leiab 26% meestest ja 18% naistest;
- vanemates eärühmades ehk alates 50. eluaastast, samas kui 15–25- ja 35–49-aastaste hulgas on neid keskmisest vähem;
- muust rahvusest inimeste seas 33% võrreldes 16%-ga eestlastest;
- põhiharidusega inimeste hulgas 27%;
- Virumaa elanike seas 32%.

Fookusgruppides räägitud toetab seda hoiakut, et pere/lähisuhtevägivald ei ole pere siseasi. Inimeste arvates **tuleb vägivalda märgata** ning mitte jääda ükskõikseks ei oma naabrite ega oma sõprade-tuttavate suhtes. Põhiliseks komistuskiviks on siin **vaimse perevägivalla äratundmise keerukus**. Kui füüsilise jõu kasutamine teiste vastu reeglina ei jää märkamatuks nii müra kui ka füsioloogiliste jälgede tõttu, siis vaimset manipuleerimist ja teiste alandamist nii kergelt ära ei tunne. See on keeruline seda enam, et ohvrid häbenevad sellest rääkida, häbenevad abi paluda. Viimane kehtib ka füüsilise vägivalla ohvrite puhul.

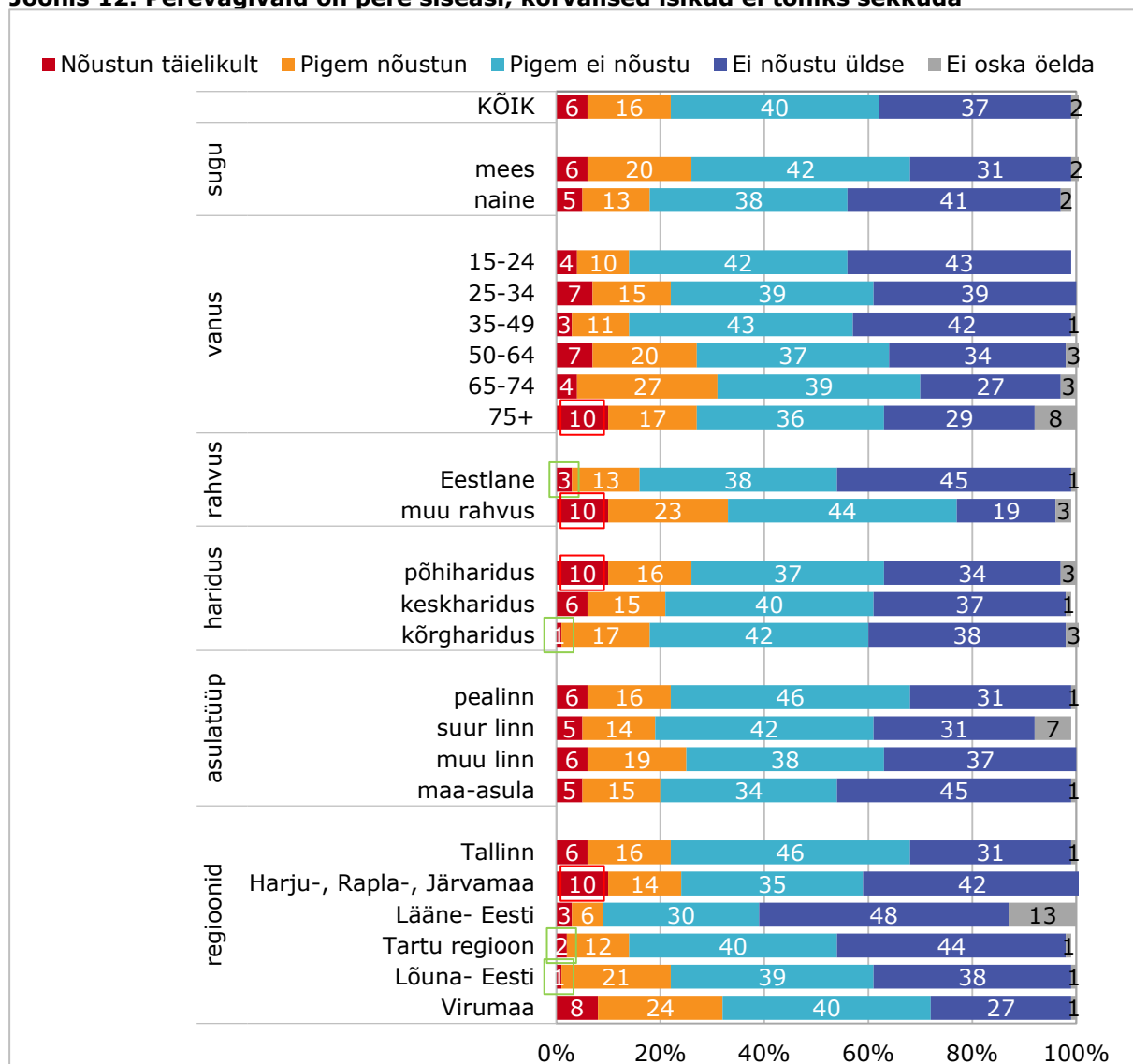
„Kui on füüsiline vägivald, siis sa ju kuuled, kui inimesed karjuvad või kui keegi saab peksta ja sa näed sinist silma. Seal ei saa palju muid variante olla.”

„Mina arvan, et hästi suur roll on ka lähisõpradel. Ja ka teistel perekonnaliikmetel. Kui sa märkad, et keegi saabki peksta või nii, siis sa lihtsalt räägid selle inimesega. Tõenäoliselt ise ta sellist asja kurtma ei tule. Pigem ta võib-olla varjab seda. Ja samamoodi, kui on sellised väikesed kohad, siis seal kõik inimesed tunnevad ju üksteist. Seal on ju ka vallavalitsused ja nende sotsiaaltöötajad, kes tegelikult teavad, mis selles alevis või vallas toimub. Et ka nemad saaksid vahele astuda. Rääkida nende inimestega ja pakkuda abi.”

Fookusgruppides arutleti ka selle üle, et perekonna siseasjaks võiks kõrvaltvaatajale vägivaldsena tundub käitumine jääda siis, kui vägivaldalaadsed suhted on perekonna elustiiliks, nende peresuhete normiks ning kui vastav käitumine on kahepoolne, kus ei kannata ainult üks pool.

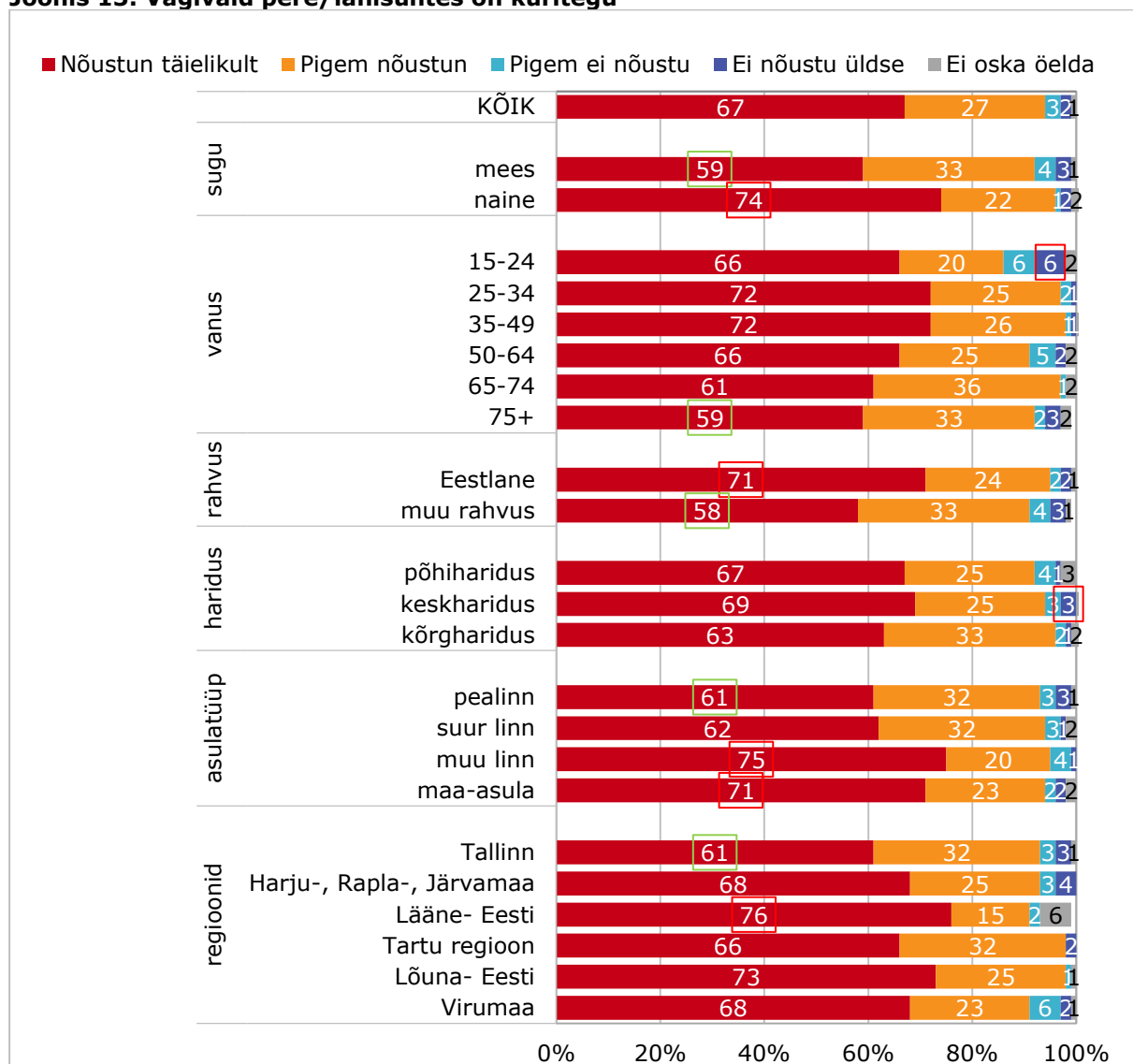
„Aga ma arvan, et see siseasi-mittesiseasi sõltub ka sellest, et kannataja ei ole üks pool, no kui ikka vastastikku üksteisele antakse, siis see on natukene teine teema. See on juba elustiil, need on peresuhted, mitte vägivald.”

Joonis 12. Perevägivald on pere siseasi, kõrvalised isikud ei tohiks sekkuda

Eelkirjeldatud hoiakuga, mille kohaselt ei ole perevägivald enamiku elanike jaoks pere siseasi, haakub ka **pere/lähisuhtevägivalda pidamine kuriteoks** (joonis 13). Kaks kolmandikku elanikest on täiesti nõus sellega, et see on kuritegu ning koos nendega, kes pigem antud väidet toetavad, kasvab nende osakaal 94%-ni. Vaid 5% elanikest ei pea pere/lähisuhtevägivalda kuriteoks. Viimaseid on keskmisest enam meeste hulgas (8%), 15–24-aastaste noorte seas (13%), muust rahvusest elanike hulgas (8%) ning Virumaa elanike seas (9%). Neid, kes peavad sellist vägivallaliiki kuriteoks, on keskmisest enam naiste seas (95%), 25–49-aastaste seas (97%) ning eestlaste hulgas (95%).

Joonis 13. Vägivald pere/lähisuhtes on kuritegu

Fookusgruppides osalejad olid kindlal arvamusel, et perevägivald on isikuvastane kuritegevus. Füüsiline vägivald on n-ö tavalisem, nähtavam vorm, vaimne vägivald aga peenem, peidetum kuritegevuse vorm.

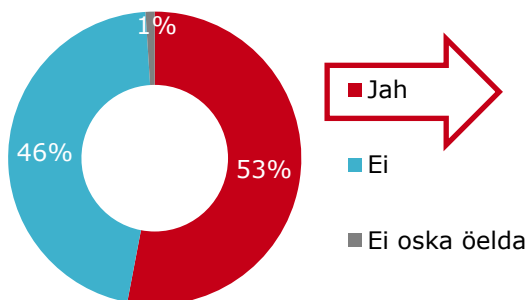
„Minu arust see on kohati isegi hullem kuritegevus, kui mingi varastamine. Kui inimene ei saa normaalselt elada. Kui sa sisuliselt hävitad inimese enesehinnangu väga pikkadeks aegadeks. Selline tegevus on küll juba väga jõhker.“

6.2 Kokkupuuted perevägivalla juhtumitega ning nendesse sekkumine

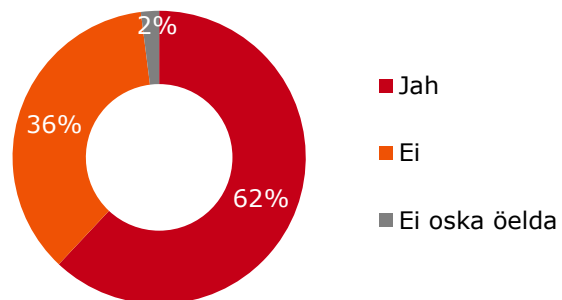
Elanikkonna uuringu andmetel on mõnda perevägivalla juhtumit pealt kuulnud, näinud või kahtlustanud veidi üle poole elanikest ja seda väljaspool võimalikku ametialast kokkupuudet. Neist, kes on mingit kokkupuudet omanud, 62% ka reageeris sellele mingil moel (joonis 14).

Joonis 14. Kokkupuude perevägivalla juhtumitega ja neile reageerimine

Kas Te olete kunagi pealt kuulnud, näinud või kahtlustanud mõnd perevägivalla juhtumit? (N=1111)

Kas Te reageerisite kuidagi, tegite midagi N=592

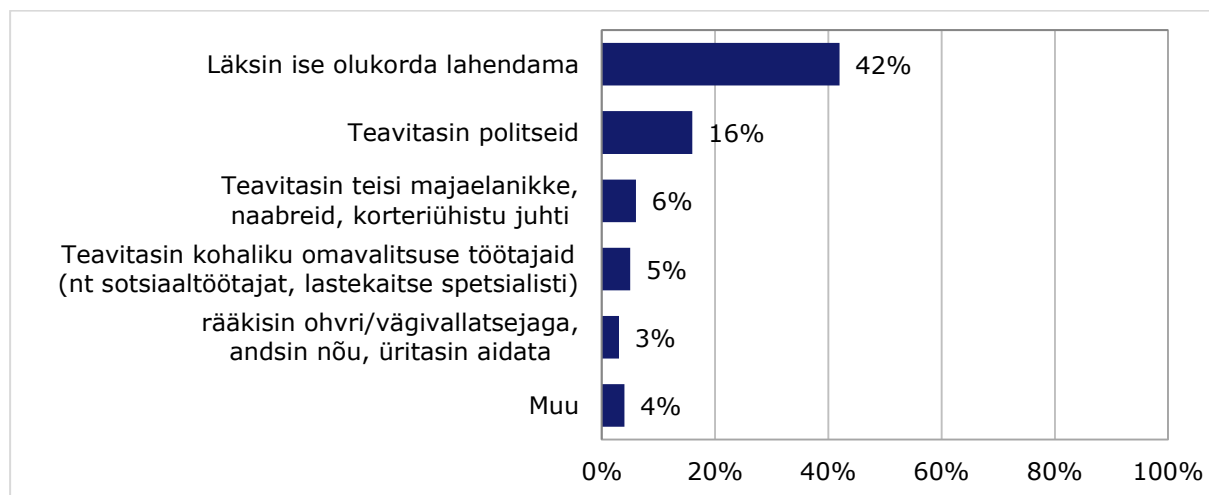
Kokkupuuteid perevägivalla juhtumitega on enam 25–49-aastastel elanikel, kellest ligi 60% on mõne juhtumiga kokku puutunud. Vähem tunnistavad kogemust selles vallas 75-aastased ja vanemad elanikud (66%-il kokkupuude puudub), samuti põhiharidusega inimesed (56%), kel on võib olla ka vähem oskusi neid juhtumeid ära tunda ja kahtlustada. Perevägivalla juhtumitele reageerijate hulgas konkreetseid grupe ei eristu, veidi vähem on reageerijaid 15–24-aastaste hulgas, kes võivad oma nooruse tõttu pigem pidada silmas perevägivalda enda kodus või kellel võib selles vallas tervikuna vähem kogemusi olla. 15–24-aastaste vanuserühmas ei teinud 55% neist, kel on olnud kokkupuude perevägivalla juhtumiga, antud situatsioonis midagi.

Neilt, kel oli kokkupuude perevägivalla juhtumiga ning kes antud situatsioonile ka kuidagi reageerisid, küsiti täpsustavalt, **mida nad selles olukorras ette võtsid** (joonis 15). Kõige sagedamini mindi ise olukorda lahendama, oluliselt vähem anti teada politseile ning muid inimesi või institutsioone teavitas väga väike osa kokkupuutunudest.

Erinevate sihtrühmade reageeringus perevägivallale on üsna vähe erinevusi, ilmnesid vaid soolised erinevused käitumises. Naiste hulgas on keskmisest veidi enam neid, kes teavitasid kas teisi majaanikke või naabreid või kohaliku omavalitsuse töötajaid (mõlemal juhul 9%). Samuti on naiste seas neid, kes püüavad aidata vägivallatseja või ohvriga asju mingil rahulikumal ajahetkel arutades (4%). Mehed sellist lähenemist praktiliselt ei kasuta, nende seas on võrreldes naistega enam neid, kes ise olukorda lahendama on läinud – 47% võrreldes 39%-ga naistest.

Muude vastuste all on kirjeldatud peamiselt enda käitumist perevägivalla ohvrina, kas siis lapsena, kes ei saanudki otseselt sekkuda, või ühe partnerina, kes lahkus vägivaldsest suhtest.

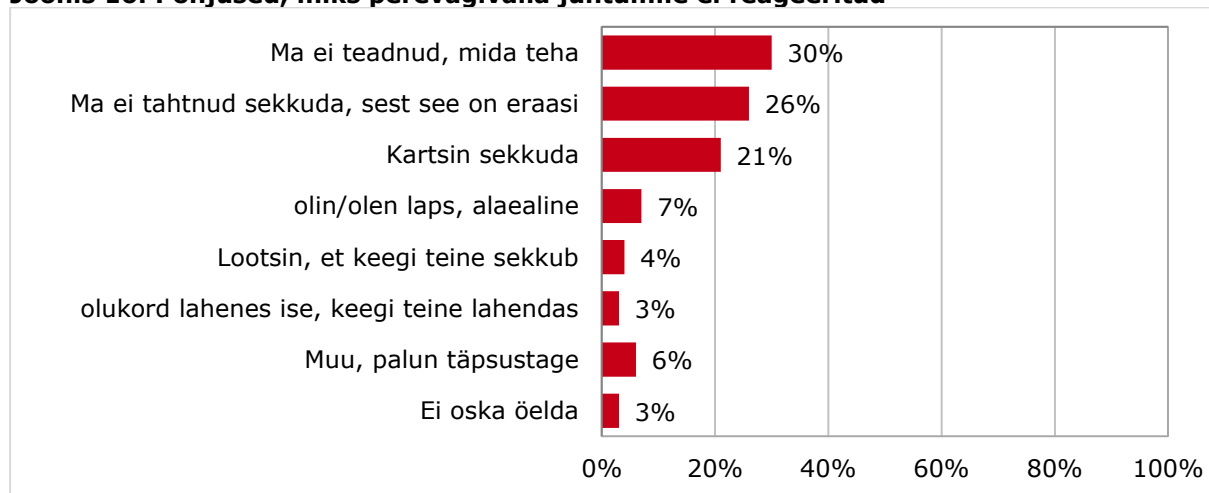
Joonis 15. Käitumine perevägivalda juhtumiga kokkupuute korral

Need, kes perevägivalda juhtumiga kokku puutudes jätsid sellele reageerimata, tegid seda peamiselt seetõttu, et nad ei teadnud, mida teha (joonis 16). Umbes veerand neist on pakkunud põhjusena seda, et nad ei tahtnud teiste eraellu sekkuda. See põhjendus on mõneti vastuolus põhjenduse välja toonud inimeste hoiakutega – 72% neist ei nõustu sellega, et perevägivald on pere siseasi, kuhu kõrvalised isikud ei tohiks sekkuda. Teisalt on sellise põhjenduse toojate hulgas keskmisest veidi enam neid, kes perevägivalda ikkagi pere siseasjaks peavad – 26% võrreldes 19%-ga keskmiselt. Ennekõike ei ole perevägivalda juhtumitesse sel põhjusel sekkunud meesterahvad (35% neist toovad seda põhjuseks võrreldes 19%-ga naistest). Meeste seas on võrreldes naistega enam neid, kes hoiakulisel tasandil perevägivalda pere siseasjaks peavad (vt joonis 12).

Viiendik vastajatest kartis perevägivalda juhtumisse sekkuda. Teisi põhjuseid on mainitud oluliselt vähem. Muu põhjusena on välja toodud seda, et sekkumine polnud võimalik, osalejad ei soovinud sekkuda ja et sekkumisest poleks kasu olnud.

Joonis 16. Põhjused, miks perevägivalda juhtumile ei reageeritud

Tervikuna ongi meeste hulgas peamiseks mittesekkumise põhjuseks soov teiste eraellu mitte segada. Naised kõige sagedamini lihtsalt ei tea, mida teha – seda põhjust tõi esile 36% naistest ja 23% meestest. Ennekõike on neid, kes ei oska midagi ette võtta, enam ka kõrgharidusega inimeste hulgas: 43% kõrgharidusega inimestest ütleb, et nad ei oska sellises olukorras käituda, võrreldes näiteks 23% keskharidusega ning 38% põhiharidusega inimestega.

Vanuserühmade lõikes eristuvad teistest 15–24-aastased noored, kelle hulgas on suur hulk neid, kes ei soovi perevägivalda juhtumisse sekkuda, kuna peavad seda pere siseasjaks – 42% võrreldes 26%-ga keskmiselt.

Neilt, kes perevägivalda juhtumitega pole seni kokku puutunud, uuriti, **kuidas nad tulevikus kõige tõenäolisemalt käituksid, kui sellega kokku puutuksid** (joonis 17).

Vastupidiselt sellele, mida inimesed tegelikult väitsid kokkupuute korral perevägivalda juhtumiga olevat teinud, teavitaks veidi üle poole neist, kel senine kogemus puudub, politseid, veidi alla kolmandiku kohaliku omavalitsuse töötajaid ning vaid viiendik läheks ise olukorda lahendama.

Joonis 17. Võimalik käitumine kokkupuute korral perevägivalda juhtumiga tulevikus

Mehed usuvad naistest enam, et nad läheksid olukorda ise lahendama: vastavalt usub seda 28% meestest ja 15% naistest.

25–34-aastaste hulgas on enim neid, kes teavitaksid kohaliku omavalitsuse töötajaid (42%), samuti on neid veidi enam kõrgharidusega inimeste seas (36%).

Eestlaste hulgas on veidi enam neid, kes läheksid ise olukorda lahendama: vastavalt 24% eestlastest ja 16% muu rahvuse esindajatest.

Põhiharidusega inimeste hulgas on kõige enam neid, kes ei võtaks midagi ette (17%).

Tallinna elanike hulgas on kõige enam neid, kes teavitaksid politseid (65%), Lõuna-Eesti elanikest on ligi pooled (47%) pidanud lahenduseks KOV-i töötaja teavitamist.

Fookusgruppides osalejate arvates ei tohi koduvägivalda märkamata jätta, kuid see hoiak ei realiseeru täielikult käitumises – mitte kõik osalejad **ei olnud valmis perevägivalda juhtumitesse sekkuma**. Põhjuseks toodi oma ebapädevust olukorda lahendada, vähest usku selle tulemuslikkusesse, hirmu ja muret enda pärast (nii füüsiliselt kui ka vaimselt). Arvati, et sekkumine ei vii kuskile või võib olukorda veelgi hullemaks teha: näiteks võib vägivallatseja ohvrit süüdistada/karistada asja avalikuks tegemise pärast.

„See sekkumine pigem valab tulle õli veel juurde. Selle sekkumisega see laps võib uuesti peksta saada, et miks sa kõnnid sinise silmaga väljas.”

„Kui kõrvaline isik sinna sekkub, siis kahjuks jääb ka tema selles süüdi.”

„Pahatihti on see, et perekond tõmbub pärast seda sekkumist ringkaitseks ja sa ei saa mitte midagi enam teha.”

„Ma ei suuda tõenäoliselt ju olukorda lahendada. Ma pigem püüaks siin suures plaanis mõelda, et mida ma saan teha, et see olukord laheneks, mitte et hetkel saaks vaikuse majja. See peab olema väga oskuslik sekkumine, et sa pead oskama väga professionaalselt sekkuda.”

Inimestes tekitas kõhklusi see, **kui sügavuti ning kui isiklikult perevägivalda juhtumitesse sekkuda**: kas minna olukorda lahendama, süveneda ja võtta see enda südameasjaks (näiteks

nõustada ohvrit) või lihtsalt teavitada kas politseid või sotsiaaltöötajat ning jätta lahenduste otsimine nende õlgadele. Käitumine võib olla erinev ka sõltuvalt sellest, kas tegemist on tuttava perega või täiesti võõraste inimestega. Lähedasemate inimeste pereprobleeme võetakse rohkem südameasjaks. Mõnikord võib ka olla keeruline aru saada, mis tegelikult toimub, kas tegemist on tavalise pereelu või millegi tõsisemaga.

Sekkumine peab olema samuti läbimõeldud, et oma oskamatuses ei suurendataks olemasolevat probleemi. Üldiselt leiti, et **sekkumine peaks jääma spetsialistide hooleks**. Tavakodanik võib vajadusel küll politsei välja kutsuda või anda märku oma eriala spetsialistile, kuid palju rohkemat ta teha ei saa. Ise vägivallatseja ja ohvri vahele minemine võib lõppeda endale halvasti.

„Mina viskan praegu õhku sellise hoiaku, et kui tegemist ei ole minu siseringi inimestega, ... et on naabrid või ma näen igapäevaselt, kuidas mu kontori akna alt käib mööda sinise silmaga laps, siis ma pean ütlema, et ma pigem eraisikuna ei sekku, kuna minu sotsiaalne vastutus seda ei eelda. Ma teen nii, et ma tean, et see laps käib teie koolis, ma helistan teile ja ütlen, et teate, et äkki te uurite. Oleks ma lasteaiaõpetaja, kooliõpetaja, mingi huviringi juhendaja ja ma näeksin, et mul selles olukorras on laps või kes iganes ... ma võin ka olla täiskasvanute käsitööringi juhataja, näen, et üks naisterahvas tuleb kogu aeg sinise silmaga, kindlasti ma sekkuks. Kindlasti ma ei poolda sellist ... mina, kellel mul ei ole erialast sellist haridust, ma kindlasti ei poolda sellist otsesekkumist.”

„Ka kui ma kuuleks, et naabrid kõrvalkorteris kakleks, ma ka siis ei läheks nende ukse taha koputama. Ma tõenäoliselt, kui mingi hetk tundub, et asi läheb väga kriitiliseks, ilmselt ma helistaks politseisse, aga see oleks tõenäoliselt minu puhul küll kõik.”

Politsei kutsumise puhul leiti, et ta võib küll selleks hetkeks vaikuse majja tuua, aga tegelikku probleemi ta ei lahenda. Paljud ütlesid, et nad tegelikult ei tea, kelle poole peaks siis pöörduma, kui on teada, et peres on pidevalt vägivallajuhtumeid.

„Kui need on täiesti võõrad inimesed, siis ma ei ole kindel, kas minust on abi. Et kas mind nagu kuulatakse, aga politsei ma saan alati kutsuda. Kui ma tõesti kuulen, et seal on väga midagi korrrast ära. Politsei tõepoolest ainult korrraks lööb korra majja, aga kes siis sellega edasi peaks tegelema? Tõesti ei tea, kelle poole edasi peaks pöörduma. Et kelle teema see oleks.”

Inimesed, kes on ise perevägivalda kogenud ja sellest n-ö võitjatena välja tulnud, on rohkem valmis ka võõraste inimeste probleeme enda vaevaks võtma.

„Ja kui on reaalselt teada või mingit ülevaadet, mis seal toimub, siis võib-olla saab järgmisel päeval minna isiklikul tasandil selle ohvriga rääkima. Aidata tal võib-olla leida need julgustused. Aga eks see eeldab muidugi endapoolset vaevanagemist.”

6.3 Pere- ja soopõhise vägivalla ennetamine ja ohvrite aitamine

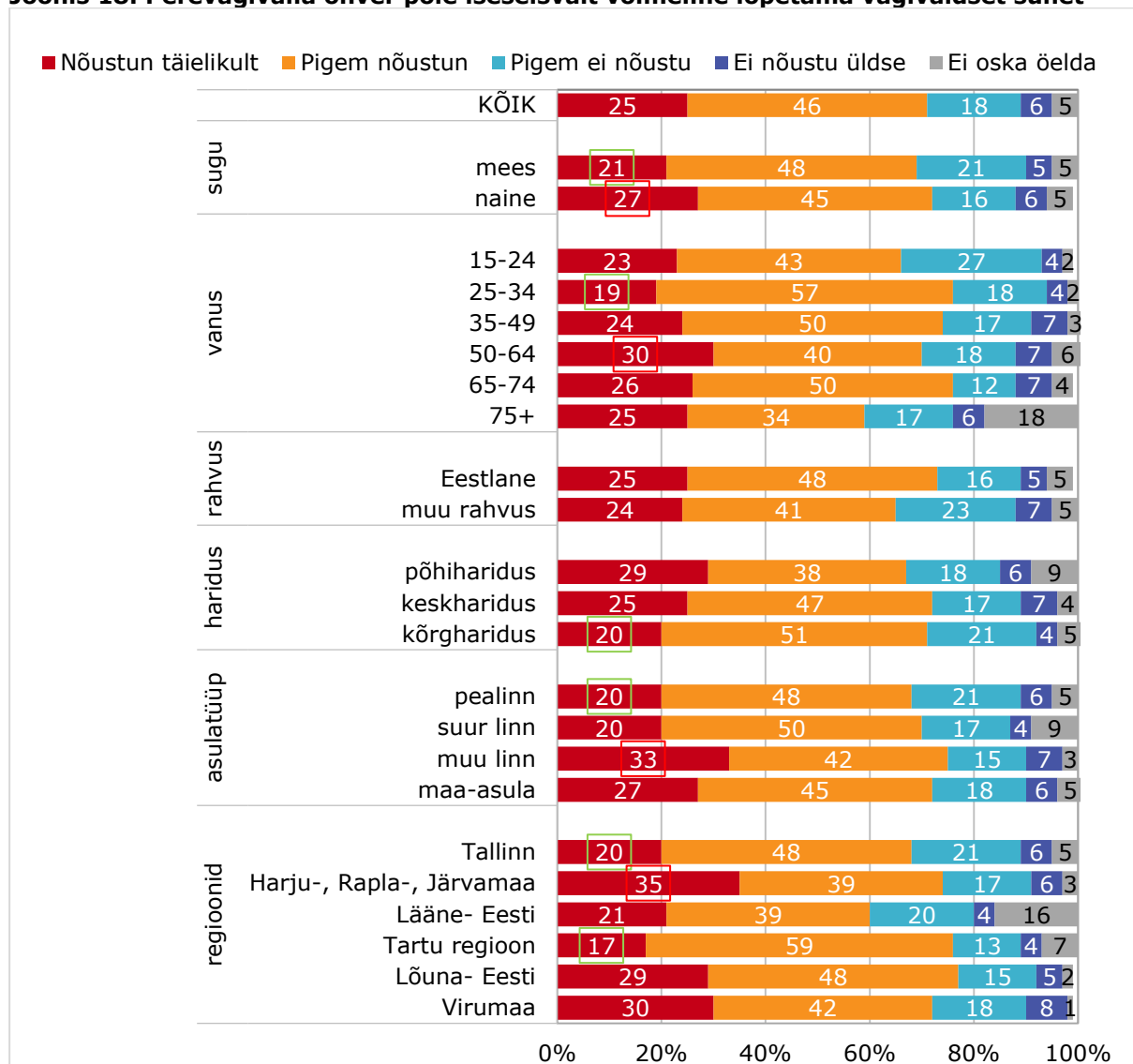
Elanikkonna uuringus küsiti hoiakuid ka selle osas, kuivõrd pere- ja seksuaalvägivalla ohvrid vajavad vägivallakogemusest ülesaamiseks abi ja tuge.

Suurem osa elanikest on nõus, et **vägivaldse suhte lõpetamine võib perevägivalla ohvrile käia üle jõu**. Tervikuna nõustub selle väitega 71% elanikest ning ei nõustu 24% (joonis 18).

Mittenõustujaid on keskmisest enam 15–24-aastaste noorte (31%) ning muu rahvuse esindajate seas (30%). Samuti on neid enam õpilaste-üliõpilaste hulgas (34%) ning kõrgema sissetulekurühma esindajate seas (29% neist, kelle sissetulek pereliikme kohta on üle 550 euro kuus), kes ehk oma suhtelises iseseisvuses ja elu üles ehitavas etapis ei suuda mõista võimalike sõltuvussuhete kujunemist.

Keskmisest enam on väitega „perevägivalla ohver pole iseseisvalt võimeline lõpetama vägivaldset suhet” nõustujaid eestlaste hulgas (73% võrreldes 66%-ga muu rahvuse esindajatest), samuti madalamas sissetulekurühmas (80% neist, kelle sissetulek on kuni 300 eurot kuus pereliikme kohta).

Joonis 18. Perevägivalla ohver pole iseseisvalt võimeline lõpetama vägivaldset suhet

Vestlusringides väljendatud mõtted toetasid elanikkonna uuringu tulemust: **ohver vajab vägivaldsest suhtest väljatulekuks tuge ja abi**. Nagu juba eespool mainitud sai, ei ole ohvrid reeglina ise oma n-ö staatuses süüdi – probleemi juured tulevad sageli nende lapsepõlve vägivaldsest perekonnast. Sealt võetakse üle käitumismustrid ning saadakse n-ö pagasina kaasa alaväärsuskompleksid ja võimetus oma eluga edasi minna.

Materiaalne sõltuvus vägivallatsejast teeb probleemist väljumise samuti keeruliseks – ei ole vahendeid, võimalusi ega ka julgust alustada omaenda elu.

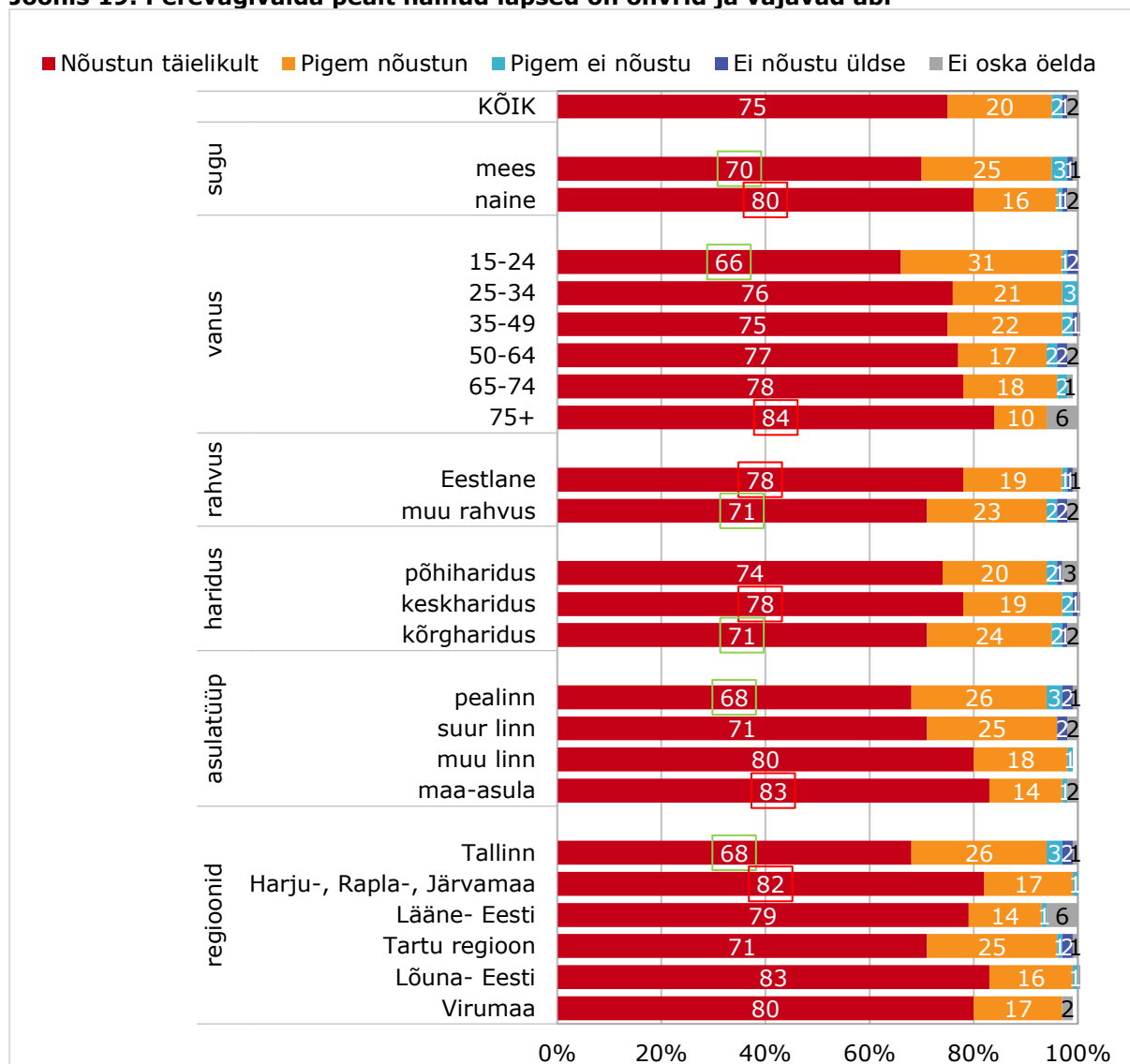
Paljudel juhtudel on perevägivalla ohvril ka valehäbi tunnistamaks ennast ohvrina. Eriti puudutab see meessoost ohvreid, kellel on eriti raske avalikult tunnistada oma alandatud seisundit, sest ühiskond ei salli nõrku mehi.

Samas oli ka arvamusi, et ohvri abistamiseks peab ohver kõigepealt ise oma olukorda tunnistama ja abi paluma.

"Saate aru, kui inimene ei ole valmis seda probleemi lahendama, siis talle võib pakkuda ükskõik mida, ta ei lähe. Kui inimene tunneb, et temal on probleem, siis on vaja talle, peab olema võimalus, pakkuda talle variante."

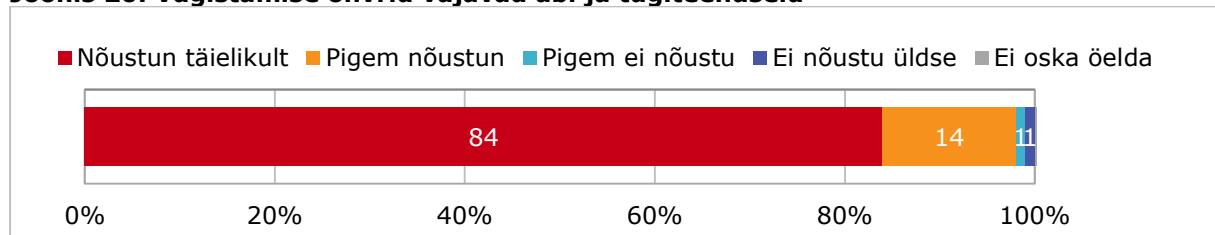
Selles, et **perevägivalda pealt näinud lapsed on ohvrid ja vajavad abi**, on elanikud üsna üksmeelsed: tervikuna 95% neist nõustub sellega ning 75% nõustub täielikult (joonis 19). Väitega täielikult nõus olijaid on keskmisest enam naiste, eakate (75 eluaastat ja enam), eestlaste, kesk- ja keskeriharidusega inimeste, maa-asulate elanike ning regionaalses lõikes Harju-, Rapla- ja Järvamaa elanike hulgas.

Joonis 19. Perevägivalda pealt näinud lapsed on ohvrid ja vajavad abi

Veelgi suurem osa elanikest on nõus sellega, et **vägistamise ohvrid vajavad abi ja tugiteenuseid** – sellega on pigem või täielikult nõus 98% elanikest (joonis 20). Keskmisest enam on nõustujaid 25–34-aastaste (100%) ning kõrgema sissetulekurühma (100% neist, kel kuusissetulek alates 550 eurost pereliikme kohta) seas.

Joonis 20. Vägistamise ohvrid vajavad abi ja tugiteenuseid

Vestlusringis väljendatud arvamuste kohaselt võib perevägivalla/soovägivalla ohver abi saamiseks pöörduda politseisse, sotsiaaltöötaja poole või turvakodusse. Politsei on reeglina esimene (nn paanika või tulekahju kustutamise) koht, kuhu pöörduda füüsilise vägivalla juhtumite puhul. Kuid politsei ei võta sageli asja tõsiselt ja ei anna asjale edasist käiku, et probleem saaks lahenduse.

Sotsiaaltöötajaid on vähe, nad ei jõua kõikide probleemsete peredega korraga tegeleda, mistõttu nende asjaajamine võtab palju aega. Siiski see süsteem Eesti riigis toimib. Ka turvakodude süsteem toimib, sealt saavad naissoost füüsilise vägivalla ohvrid rahu, esmast abi, nõustamist ja tuge.

See kõik puudutab enamasti füüsilise vägivalla naisohvreid, kuid jääb küsimus, **kuhu minna vägivalda kogunud mehel.**

„Mind alati huvitab, et meedias alati rõhutatakse mehe kujundit kui türanni, kes alandab vaeseid naisi, naised pidevalt kannatavad selle käes; nende jaoks on tehtud spetsiaalsed varjupaigad, kus saab käia, mingisugused anonüümsed, peita ennast selle türanni eest, see on kõik muidugi õige. Aga millegipärast ei ole meeste jaoks selliseid varjupaikasid tehtud.“

„Naistele ehitatakse varjupaiku, aga meestele vanglaid. See ei ole ka päris normaalne.“

Samuti jääb õhku küsimus, **kuidas peaks käituma vaimse vägivalla ohver**, kuhu peaks pöörduma, mis oleks siin lahenduseks?

„Ma olen selle füüsilise vägivallaga täpselt sama meelt, et see on olnud, seda on, seda tuleb tulevikus, sellega tegeletakse, selleks on oma tugisüsteem tegelikult ju vabariigil täiesti olemas. Aga täna on minu arust täiesti katteta just nimelt see vaimne, verbaalne vägivald ... kuhu on siis minul minna, kui minu mees mind sõnadega terroriseerib, nii et see elu on täitsa väljakannatamatu – polegi nagu kuskile minna justkui. Kui ma saan peksta, siis ma lähen mingisugusesse varjupaika, aga kui tõesti muutub see vaimne vägivald niivõrd väljakannatamatuks, siis kuidagi ... mulle justkui ei tundu põhjendatud vaimse vägivalla all kannatajal minna kuskile turvakodusse. Sellest räägitakse vähe, see justkui tundub kuidagi katmata teema.“

6.4 Eesti riigi võimalused pere- ja soopõhise vägivalla ennetamisel ja vähendamisel

Sellest, mida saaks riik ära teha pere- ja soovägivalla ennetamisel ja vähendamisel, räägiti vastajatega fookusgruppides. Inimeste hinnangul võiks oluline samm **riiklikus ennetustöös olla suurem tähelepanu teema suhtes**: sellest tuleks rohkem ja laiemalt rääkida. Mitte ühekordsete ja ühekülgsede kampaaniate kaudu, kus tüüpiliselt näidatakse õnnetut naist lapsega, vaid probleemist laiemalt ja mitmekülgsest kõneledes.

Tuleb **näidata probleemi sügavust ja mitmepalgelisust** – et vägivald ei tähenda ainult füüsilist väärkohtlemist, vaid see võib olla ka vaimne; et ohvriteks ei ole ainult naised ja lapsed, vaid ka mehed võivad kannatada ning sattuda väga ebameeldivasse olukorda.

„Vaimsest vägivallast räägitakse kaugelt liiga vähe.“

„Mul lööb silme ette kohe selline mustvalge pilt, kus naine nutab lapsega – see reklaam. Kuid selgus, ka mehed kannatavad. Et just seda ka teavitada. Aga et ei jääks muljet, et näe, mees, nagu hädine, ei saa hakkama. Aga et mehel ka võib olla probleem. See võib olla kellegi reaalne elu iga päev. Ta kardab oma naist. Ja siis see, et ta ei julge välja minna sõpradega ühte õlut võtma, sest naine ähvardab, et muidu ma võtan lapsed ja lähen minema ja sa ei näe kunagi oma lapsi. See ei ole normaalne. Keegi ei peaks nii elama.“

Tuleb **tõsta inimeste teadlikkust** sellest, et see ei ole normaalne olukord, kui inimene kogeb peres vägivalda, et olukorda peab lahendama, et inimene ei pea kannatama. Tuleb rääkida probleemi lahendamise võimalustest, kuidas käituda, mida teha, kuhu pöörduda, millist abi võib oodata. See peab loomulikult käima koos riigi poolt pakutavate tugiteenuste tutvustamisega, mida praegu on vestlusringides osalejate meelest selgelt liiga vähe.

„On vaja seda, et nad saaks aru, mis toimub. Ja oskaks tunda ära ja leida abi, et edasi liikuda. Psühholoogiline abi ja et seda hästi palju teavitataks, et selline asi eksisteerib. Et selline asi eksisteerib mõlematpidi. Nii meestelt naistele kui ka naistelt meestele.“

„Sellest lihtsalt räägitakse liiga vähe, liiga vähe kajastub meedias. Ma ei arvagi, et kõikide seriaalide vahelised reklaamid peaks olema seda täis, aga rohkem võiks olla selgeid sõnumeid. Et, kui sa vajad abi, siis pöördu sinna, sinna ja sinna. Ma leian et sellest on väga suur puudus. Näiteks Hispaanias on see teema palju rohkem päevakorral ja seal inimesed teavad. Isegi mina tean, kuhu ma Hispaanias saadaksin hispaanlase abi otsima. Seda asja räägitakse seal hommikul ja õhtul, söögi alla ja söögi peale ja ka enne magamaminekut ja lihtsalt jäi meelde. Võib-olla kohati isegi tundus, et liiga palju, aga see, et ta 5 aastat hiljem ka meeles on, siis see mõjus.“

Teavitustöö peaks hakkama pihta juba **lasteaedadest ja koolidest**.

„Ma ei tea, kuidas see õige lähenemine peaks olema ja kuidas seda lapsele selgitada. Et isa ei tohi ema lüüa ja ema ei tohi isa lüüa. Kindlasti on selleks spetsiaalsed inimesed olemas, kes oskavad õigesti käituda ja ümberkäia ja seda rakendada. Aga ma leian, et koolides oleks seda kindlasti vaja.“

„Aga muidu võiks isegi lasteaias mingeid arendavaid mängu teha.“

Laiemalt on oluline anda inimestele see teadmine, et neil on olemas **ühiskondlik tugi** olukorras, kus nad on sattunud vägivalda ohvriteks.

„See ei muutu enne, kui ühiskond ei tule selja taha. On selline tunne, et sa oled nagu üksi jäetud. Siis öeldakse, et ohver on ise süüdi, et see on perekonna asi ja mis me topime oma nina sinna. Ja nii ta mõtlebki, et miks ma pean, ja ta ei julgegi seda kellelegi rääkida.“

Riigi tugiteenuste ühe variandina pakuti tasuta, kuid **kõrgel professionaalsel tasemel psühholoogilist abi** parema kättesaadavuse tagamist. Võimalik, et paarisuhte puhul peavad sellised psühholoogilised seansid toimuma mõlema osapoole juuresolekul, et jõuda selguseni konkreetsetes situatsioonides.

„Seda võib serveerida kui pehmet karistust – nii mitu seanssi psühholoogi juures, kohustuslikul, kui keedud – trahv. Ja siis sa saad juba otsustada, kas sul jätkub nendest kolmest seansist või mitte.“

Ei tohi unustada ka **vägivallatsejaid**.

„Võimalik, et läbi teavitamise, ühiskonna teravdatud tähelepanu, nii mõnigi jõhkrutseja hakkab teisiti mõtlema, hakkab ennast rohkem talitsema.“

7. Inimkaubanduse mõistest arusaamine

Vastavalt ÜRO Palermo protokollis esitatud määratlusele tähendab inimkaubandus isiku eksploateerimise eesmärgil tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist. Seda inimröövi toimepanemise, jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise, isiku abitu seisundi ärakasutamise, isikut kontrolliva teise isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise/vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise/vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Inimkaubanduse ja eksploateerimisena käsitletakse teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist.⁴ Inimkaubanduse näol on tegemist nii siseriikliku kui ka rahvusvahelise probleemiga, millega rikutakse rahvusvahelisi regulatsioone ning ohvrite inimõigusi.⁵ Enamik inimkaubanduse ohvritest maailmas ja ka Eestis on naised ja alaealised, keda kuritarvitatakse prostitutsiooniga seotud seksuaalse eksploateerimise eesmärgil. Kuid ka tööorjus on kasvavaks probleemiks, mida on seksuaalsest eksploateerimisest keerulisem tuvastada.

Ka antud uuringu raames seostus inimkaubandus vestlusringis osalejatele kõige sagedamini **prostitutsiooniga**, noorte (naiste) meelitamisega välismaale tööle, mille tegelik sisu selgub hiljem.

„Ilus tüdruk pannakse kotti ja saadetakse minema. See on esimene mõte.“

„Just nimelt neid gümnaasiumi lõpetanud noori tüdrukuid, keda täna meelitatakse ikkagi nendesse soojadesse mereäärsetesse riikidesse tantsutüdrukuteks või kelleks iganes, ja see puudutab ikka Eestit täna väga-väga valusalt.“

„Mul on üks lühike lugu, aastatetagune. Minu ühe tuttava sõbranna tahtis kuulutuse kaudu hirmsasti minna Hispaaniasse. Otsiti sinna galeriisse maalide müüjat. Tema mõtles, et nii lahe, nii lahe ja et tema läheb, ise 20aastane. Inglise keelt oskas vabalt. Ja mis juhtus? Läks kohale. Bussijaamas tuli talle vastu mingi tumedam inimene. Räägiti ikka ühte ja sama juttu, et anna ikka pass meie kätte hoiule. Ja lõpuks, mis ta pidi siis tegema: jalutas mööda tänavat ringi, suur mapp käes, kus olid kellegi tehtud maalid, ilmselt koopiad, ja pidi tänaval neid müüma. Ja see oligi siis galerii müüja.“

Samas nähakse prostitutsiooni erinevalt – ühtede jaoks ei ole see sund, vaid inimese vaba valik, teised aga arvavad, et prostitutsioon on orjus, suletud ring, kust on üsna raske välja pääseda.

„Tekivad sinna siis mingid inimesed, kes leiavad, et nad peavad sealt vahelt teenima. Ja siis ongi, et maksad turvalisuse eest ja võimaluse eest. Lisaks on veel see, et sealt väljasaamine on praktiliselt võimatu. Ja kui on tegemist sutenööriga, siis tal on piisavalt tõendeid, et su elu igaveseks ära rikkuda. Ja siis saadakse aru, et sealt enam välja ei saa.“

Vähesemad tõid esile ka ükskõik mis soost **inimeste meelitamist tööle, kus inimene satub tööandjast sõltuvasse olukorda** - võetakse ära dokumendid, ei maksta lubatud palka.

"Milliseid näiteid ei ole veel olnud, küll on inimesi pandud tellisetehastesse töötama, tüki leiva eest, raha ega midagi ei saa, samamoodi võeti dokumendid ära, ja nad töötasid seal, kuskil piiril – see on ju ka ..."

„On ju see, et kui nad lähevad tööle, et neile ostetakse piletid, neile makstakse mingid viisad ja siis on juba dokumendid tööandja käes, kuni see on tasa teenitud. Aga siis nad tekitavad kahju tööandjale ja siis tuleb see kompenseerida ja ..."

Üksikud vestlusringis osalejad mainisid veel **laste prostitutsiooni, lapstööjõu kasutamist, elundidoonorlust, adopteerimiseas laste vargusi, üksikisikute orjastamist kodumajapidamistes ning narkokullerlust.**

⁴ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime

⁵ Eespere, Katri (2004): „Combating trafficking in persons in Estonia: expert opinions about problems and solutions“

„Just oli mingi uuring ka, kus räägiti arvudest, kui palju keegi kodudes ori on. Päris suur arv oli. Uskumatu arv.”

„Tehakse eksperimente laste peal. Võetakse laps ära. Venemaal oli ükskord selline juhus, et võeti laps ära ja võeti lapsel üks neer ära ja siis viidi tagasi, nagu polekski midagi. Tehakse eksperimente organitega.”

„Ilmselt on see näiteks narkomuuladeks olemine seotud mingil määral inimkaubandusega. Ka seal ei pruugi olla see narkomuulaks olemine ju inimeste vabatahtlik valik, et täpselt samamoodi ...”

Võrreldes pere- ja soopõhisevägivallaga on **inimkaubanduse teema inimeste jaoks võõram**, isiklikke kokkupuuteid ei ole või ei osata neid märgata ja seega pigem vahendatakse meedia kaudu kuulnud informatsiooni.

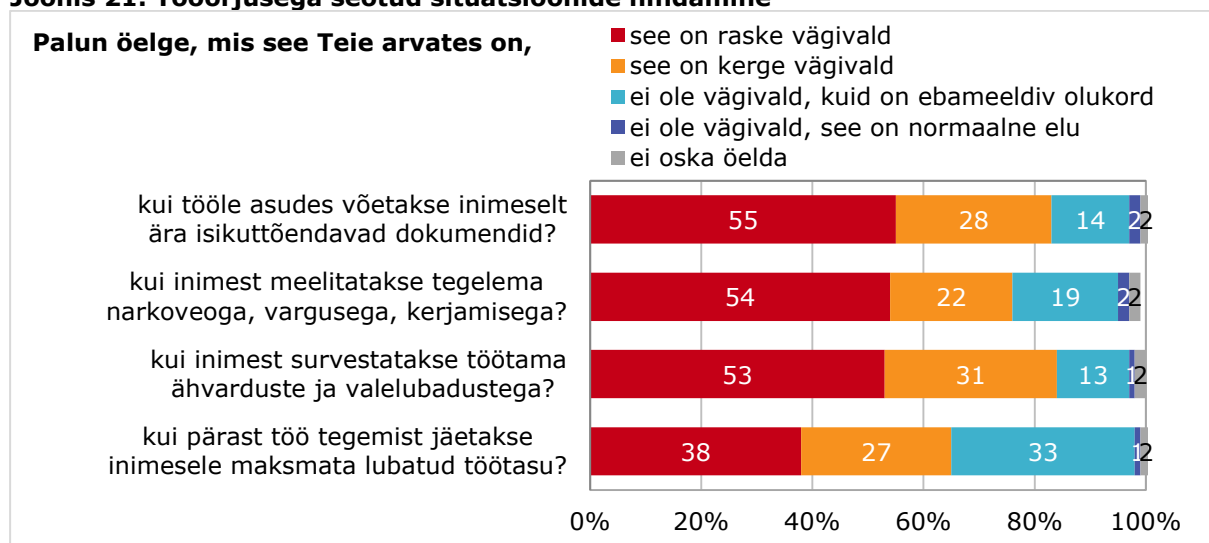
„Tundub, et see väga Eestit ei puuduta.”

„Jah, väga vist ei puuduta jah. Aga seda serveeritakse ju vastavalt, ega siis 2/3 meie nägemusest on see, mida ajalehed ja televisioon meile sisse pumpavad.”

7.1 Tööorjus

Elanikkonna uuringus paluti elanikel hinnata mitmeid ekspluateerimisele ja inimkaubandusele viitavaid olukordi ning avaldada arvamust, kas tegemist on normaalse eluga, ebameeldiva olukorraga, kerge või raske vägivallaga. Veidi üle poole elanikkonnast peab raskeks vägivallaks kõiki järgmisi olukordi: kui tööle asudes võetakse inimeselt ära isikuttõendavad dokumendid (83%); kui inimest meelitatakse tegelema narkoveo, varguse, kerjamisega (76%) ning kui inimest survestatakse töötama ähvarduste ja vaelubadustega (84%) (joonis 21). Normaalseks peab neid olukordi vaid 1–2% elanikest, ebameeldivaks, kuid otseselt mitte vägivaldseks aga alla viiendiku.

Joonis 21. Tööorjusega seotud situatsioonide hindamine

Kõige suurem on olukorda ebameeldivaks pidavate elanike hulk **narkoveo, varguse ja kerjamisega tegelema meelitamise** puhul – 19%. Seda ebameeldivaks olukorraks pidavate inimeste hulgas on keskmisest enam mehi (25%), eestlasi (22%), Lääne-Eesti (30%) ja Tartu regiooni (Tartu- ja Jõgevamaa) elanikke (26%) (Lisa 1 joonis 7A).

Seda, kui **tööle asudes võetakse inimeselt ära isikuttõendavad dokumendid**, peab ebameeldivaks olukorraks 14% elanikest. Neid on keskmisest veidi enam maa-asulate elanike seas (19%), samuti Lääne-Eesti elanike seas (25%) (Lisa 1 joonis 7B).

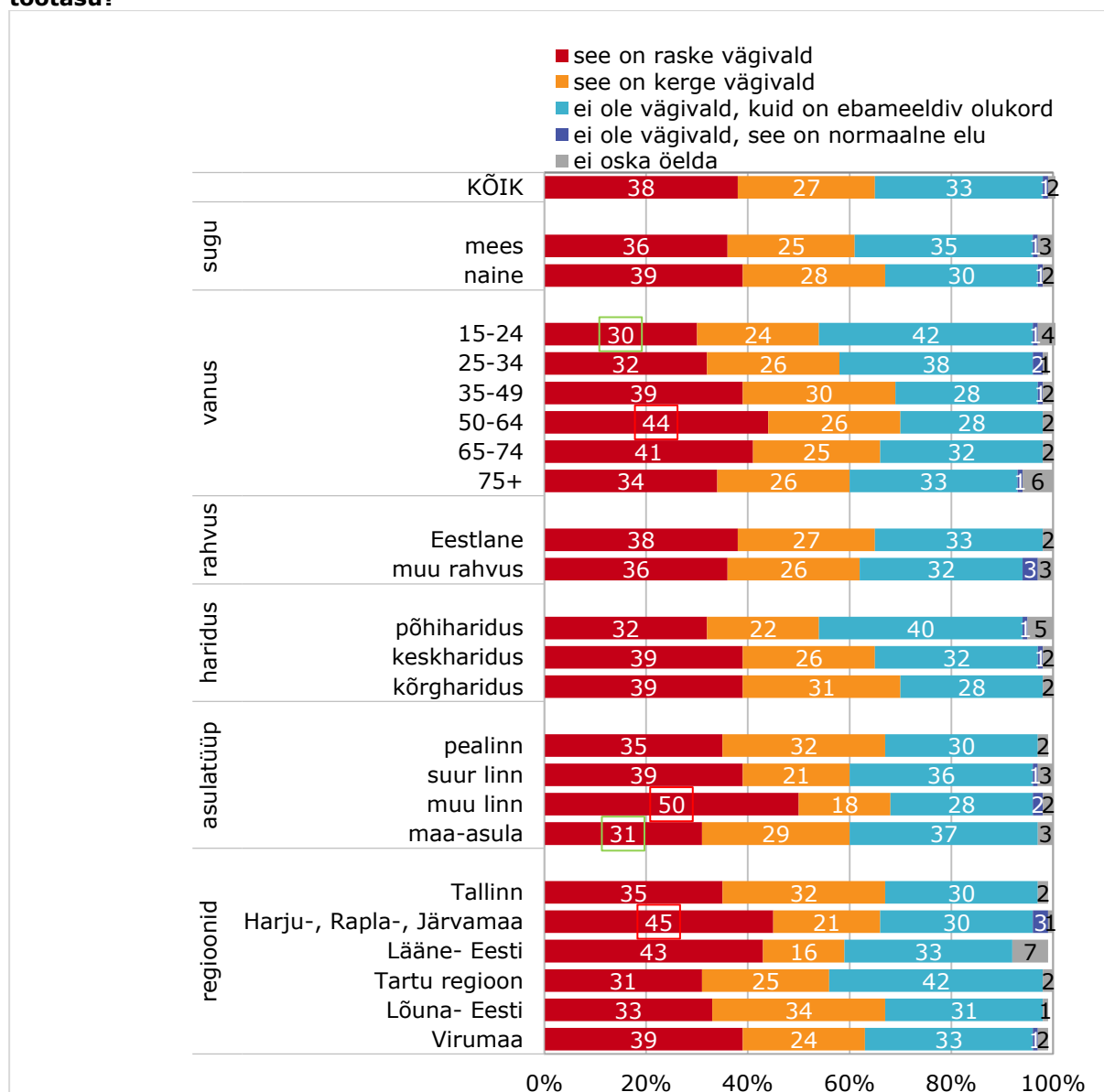
13% elanikest hindab ebameeldivaks olukorraks seda, kui **inimest survestatakse töötama ähvarduste ja valelubadustega**. Sellise hoiaku kandjaid on keskmisest enam 65–74-aastaste hulgas (20%), samuti muust rahvusest inimeste seas (18%) (Lisa 1 joonis 7C).

Mitmetähenduslikum on olukord, kus **töötasu jäetakse inimesele pärast töö tegemist maksmata**: kuigi ka seda olukorda peab 65% elanikest vägivaldaks, leiab kolmandik, et tegemist on lihtsalt ebameeldiva olukorraga (joonis 22).

Neid, kes seda olukorda ebameeldivaks peab, on keskmisest enam 15–24-aastaste noorte (42%), põhiharidusega inimeste (40%) ja Tartu regiooni elanike seas (42% Tartu- ja Jõgevamaa elanikest).

Töötasu maksmata jätmist vägivaldaks pidajaid on keskmisest enam naiste, 35–64-aastaste ning kõrgharidusega inimeste hulgas.

Joonis 22. Mis see on, kui pärast töö tegemist jäetakse inimesele maksmata lubatud töötasu?

Fookusgrupis osalejate teadlikkus tööorjuse olemusest oli erinev. Igas grupis oli keegi, kes seda nimetas, defineerides tööorjust kui töötamist väga madala või olematu tasu eest, jäädes tööandja lõksu, kuna dokumendid võetakse ära. Üks osaleja pidas ka lapstööjõudu inimkaubanduseks. Teised seda selle mõiste alla ei liigitanud.

„Ei maksta väärilist palka. Mõni võib-olla töötab ainult söögi eest. Mõni töötab, et üldse ellu jääda.“

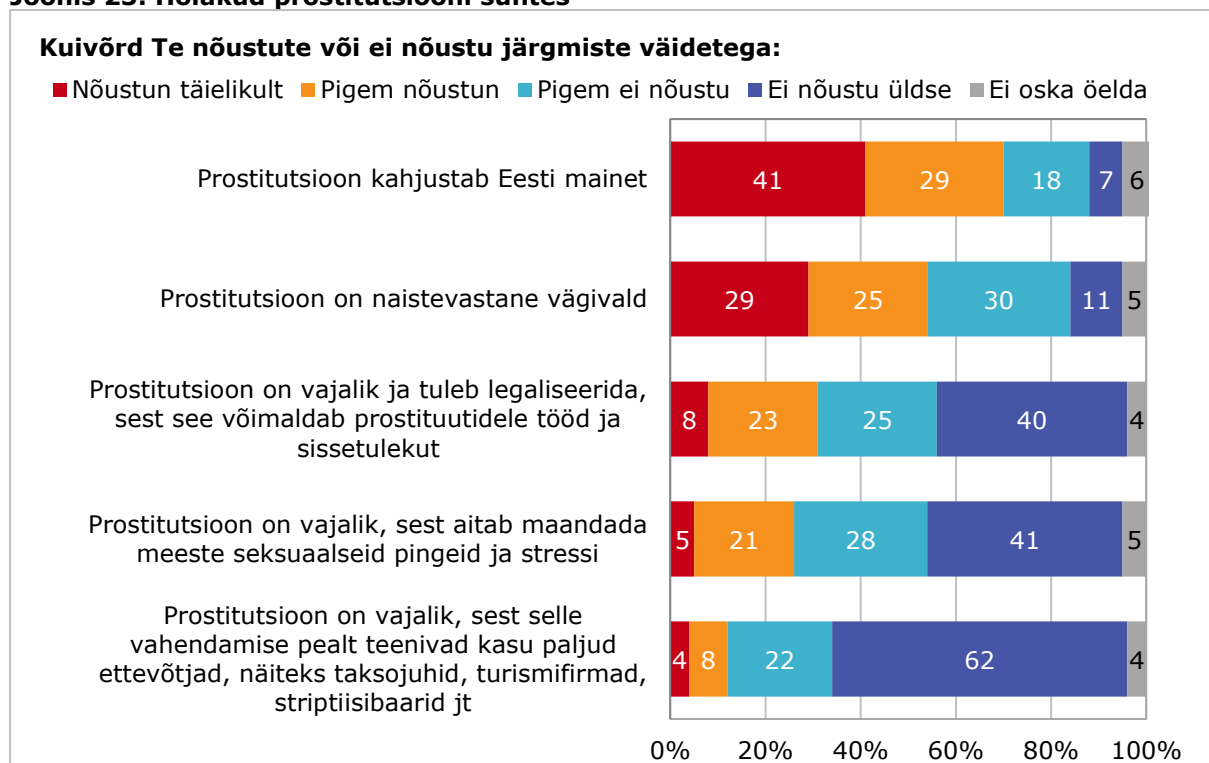
7.2 Prostitutsioon

Piir inimkaubanduse ja prostitutsiooni vahel on üsna õhuke. Seksi müümine on Eestis lubatud nagu ka seksi ostmine (v.a. alaealiselt). Karistusseadustik keelab aga kupeldamise ja prostitutsioonile kaasaaitamise. Inimkaubanduseks loeb karistusseadustik olukorda, kus isiku seksuaalseks eksploatamiseks on kasutatud pettust või sunnimeetodeid. Laste seksuaalne ärakasutamine on inimkaubandus isegi kui pole kasutatud sündi ega pettust. Prostitutsiooni soosimine õigustab tahtmatult inimkaubandust, mis on ränk vabadusvastane.

Eesti elanike prostitutsiooni puudutavate hoiakute teadasaamiseks kaardistati elanikkonna uuringus seda, kuivõrd kahjulikuks või vajalikuks prostitutsiooni peetakse.

70% elanikest nõustub sellega, et **prostitutsioon kahjustab Eesti mainet** ning umbes veerand ei nõustu sellega. **Naistevastaseks vägivallaks peab prostitutsiooni** 54% elanikest ning sellega ei nõustu 41%. Prostitutsiooni peab vajalikuks ja selle legaliseerimist põhjusel, et see **võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut**, toetab 31% elanikest. 65% ei nõustu sellisel põhjendusel **prostitutsiooni legaliseerimisega**, sealhulgas 40% ei nõustu kindlasti. Veel vähem peetakse prostitutsiooni vajalikuks, kuna see **aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi**. Prostitutsiooni sel eesmärgil peab vajalikuks 26% ning ei pea vajalikuks 69% elanikest. Kõige madalam on teotus prostitutsioonile kui äriks, mis võimaldab kolmandatel osapooltel seksi ostust ja müügist kasu teenida. Väitega „**prostitutsioon on vajalik, sest selle vahendamise pealt teenivad kasu paljud ettevõtjad, näiteks taksojuhid, turismifirmad, striptiisibaarid jt.**“, on nõus vaid 12% ning ei ole nõus 84% (joonis 23). Need 12% elanikest toetavad seisukohta, mis on selgelt vastuolus Eesti seadustega, mis keelavad kupeldamise ja prostitutsioonile kaasaaitamise kui vabadusvastased süüteod.

Joonis 23. Hoiakud prostitutsiooni suhtes

Ligikaudu 4-5%-l elanikkonnast puudub väljakujunenud hoiak prostitutsiooni osas. Nende hulgas on keskmisest enam vanemaid (alates 75ndast eluaastast) põhiharidusega pensionär, ennekõike just Lääne-Eesti elanikke.

Järgnevalt on analüüsitud, millistes sihtrühmades ja kuidas hoiakud prostitutsiooni suhtes erinevad.

Sellega, et **prostitutsioon kahjustab Eesti mainet**, nõustujaid on naiste hulgas enam kui meeste seas: 76% naistest võrreldes 62% meestega. Samuti on neid enam Lõuna-Eesti elanike seas (79%) ning madalamas sissetulekurühmas (75% neist, kelle sissetulek on kuni 300 eurot kuus pereliikme kohta).

Väitega mittenõustujaid on meeste hulgas enam kui naiste hulgas: 33% meestest võrreldes 18% naistega. Ka on neid keskmisest enam 35–49-aastaste (30%) ning kõrgema sissetulekurühma esindajate hulgas (30% neist, kelle sissetulek on üle 550 euro kuus pereliikme kohta) (Lisa 1 joonis 7D).

Neid, kes **peavad prostitutsiooni naistevastaseks vägivallaks**, on naiste hulgas oluliselt enam (61%) kui meeste seas (45%). Lisaks on neid enam ka eestlaste (57%), kõrgharidusega inimeste (61%) ning pealinna elanike hulgas (58%).

Neid, kes prostitutsiooni vägivallaks ei pea, on keskmisest enam meeste (50% meestest võrreldes 35% naistega), muust rahvusest inimeste (49%) ning keskmise suurusega ning väikelinnade elanike seas (49%).

Ka fookusgruppides osalejad jagunesid antud küsimuses kahte leeri. Esimeste hinnangul on prostitutsioon naise enda vaba valik, teised aga arvasid, et see on tööorjus ja vägivaldse sunniga seotud tegevus.

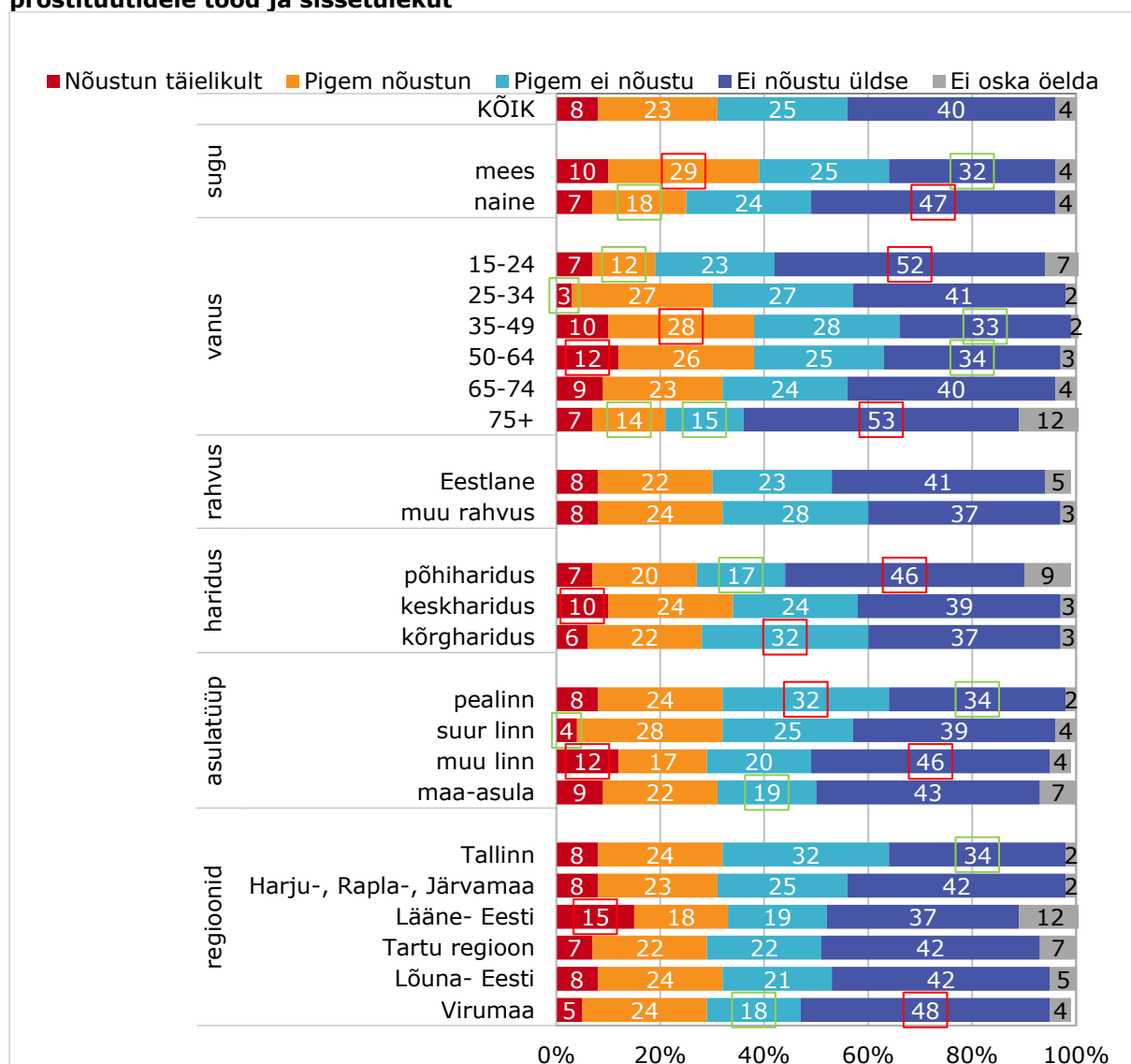
„Kui on nõudlust, on ka pakkumist. Keegi ei sunni naisi seda tegema.“

„Väga palju neid ei ole, kes niisama heast tahtest seda teevad. Ma arvan, et enamused on ikka mingi rihma otsas. Et ikkagi sunnitakse tegema seda.“

Neid, kes pooldavad prostitutsiooni legaliseerimist, kuna see võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut (täiesti nõus või pigem nõus), on meeste hulgas (39%) enam kui naiste seas (25%). Samuti on neid keskmisest rohkem 35–64-aastaste elanike ja keskharidusega inimeste seas (joonis 24).

Tugevalt selle vastu ehk üldse ei nõustu legaliseerimisega, on ennekõike naised (47%), kõige nooremad ja vanemad (52% 15–24-aastastest ning 53% 75 aastastest ja vanematest), põhiharidusega inimesed (46%), samuti keskmiste ja väikelinnade elanikud (46%) ning Virumaa elanikud (48%).

Joonis 24. Prostitutsioon on vajalik ja tuleb legaliseerida, sest see võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut

Neist, kes prostitutsiooni legaliseerimisega prostituutidele töö võimaldamise põhjusel nõustuvad, mõonab 53%, et prostitutsioon kahjustab Eesti mainet. Seega tundub legaliseerimine vähemalt poolte jaoks neist mainekahju üles kaaluvat. Ühelt poolt tunduvad nad prostitutsiooni oluliseks pidavat, kuna see aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid (88%), teisalt leiab 40% neist, et prostitutsioon on naistevastane vägivald. Veidi alla kolmandiku näeb prostitutsiooni vajalikkust ka selles, et see võimaldab tulu teenida kõikvõimalikel selle vahendamisega seotud ettevõtetel (Tabel 2).

Tabel 2. Prostitutsiooni legaliseerimise pooldajate hoiakud

		Prostitutsioon on vajalik ja tuleb legaliseerida, sest see võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut				
		KÕIK	Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse
Prostitutsioon on vajalik, sest selle vahendamise pealt teenivad kasu paljud ettevõtjad, näiteks taksojuhid, turismifirmad, striptiisibaarid jt	Nõustun täielikult	4%	27%	4%	1%	0%
	Pigem nõustun	8%	22%	17%	4%	3%
	Pigem ei nõustu	22%	19%	31%	41%	8%
	Ei nõustu üldse	62%	32%	43%	53%	87%
	Ei oska öelda	4%	1%	4%	1%	2%
Prostitutsioon on vajalik, sest aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi	Nõustun täielikult	5%	32%	7%	1%	1%
	Pigem nõustun	21%	40%	49%	16%	5%
	Pigem ei nõustu	28%	10%	27%	51%	20%
	Ei nõustu üldse	41%	13%	12%	30%	72%
	Ei oska öelda	5%	5%	5%	1%	2%
Prostitutsioon on naistevastane vägivald	Nõustun täielikult	29%	16%	11%	24%	47%
	Pigem nõustun	25%	16%	32%	33%	18%
	Pigem ei nõustu	30%	28%	40%	33%	25%
	Ei nõustu üldse	11%	37%	13%	7%	8%
	Ei oska öelda	5%	3%	4%	3%	2%
Prostitutsioon kahjustab Eesti mainet	Nõustun täielikult	41%	25%	16%	36%	65%
	Pigem nõustun	29%	14%	41%	40%	19%
	Pigem ei nõustu	18%	18%	32%	19%	11%
	Ei nõustu üldse	7%	33%	6%	3%	4%
	Ei oska öelda	6%	9%	5%	3%	1%
Kokku		100%	100%	100%	100%	100%

X% - 95% tõenäosusega keskmisest enam; X% - 95% tõenäosusega keskmisest vähem

Fookusgruppides osalejad jagunesid legaliseerimise küsimuses samuti pooleks. Vastuargumentidena kasutati seisukohti, et **prostituatsioon on naiste alandamine, vägivald ja tööorjus**, kus kaotatakse viimasegi eneseväärikus. Leiti, et kui naine on ükskord sellesse ringi sattunud, siis sellest on väga väike võimalus välja saada ja väärikalt oma elu edasi elada.

Need, kes olid prostituutide legaliseerimise poolt, lähtusid sellest, et **kui selline äri juba käib, siis olgu ta seaduslik**. See aitab vastajate hinnangul vältida naiste tööorjusesse sattumist, annab neile õigused – kui inimese staatus on legaalne, siis on raskem teda eksploateerida ja alandada ning on kergem seadusele toetudes konflikte lahendada. Samuti võimaldab see riigil saada lisamakse.

„Mina ka pigem pooldan, et see oleks seaduslik. Sest fakt on ju see, et äri käib.”

„Pole ju mõtet keelata seda, mis niikuinii toimub.”

„See on nagu saiake, kas ta peaks olema legaalne, kui ta teeb paksuks ja tekitab skleroosi jne ... Miks see ei võiks siis olla olemas, kui nad on arstliku kontrolli all ... kutsevalifikatsiooni eksamit neil just ei ole, aga põhimõtteliselt maksavad oma maksud ja kõik, et miks mitte? Mujal maailmas ju näiteks puudega inimestele riik maksab isegi mingi osa kinni, et tellitakse neile naisterahvas,

sest see on meie põhiseaduslik õigus, meil on seksuaalsed õigused, miks ei võiks siis? Kui mul ei ole partnerit, miks ma ei võiks siis selle eest maksta?"

Neid, kes toetavad prostitutsiooni legaliseerimist, kuna see aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi, on keskmisest enam meeste (34%), 50–64-aastaste (35%), muu rahvuse esindajate (31%), keskharidusega inimeste (29%) ning kõrgema sissetulekurühma esindajate (32%) hulgas.

Vastuseisjaid sellele argumendile on keskmisest enam naiste (75%), 15–24-aastaste (76%) ja 25–34-aastaste (75%), samuti eestlaste seas (71%).

Neid, kes peavad prostitutsiooni vajalikuks, kuna see võimaldab teenida prostitutsiooni vahendajatel (taksojuhtidel, turismifirmadel, striptiisibaaridel jt.) on meeste hulgas kaks korda enam kui naiste seas: vastavalt nõustuvad selle väitega 16% meestest ja 8% naistest. Ka on selle hoiaku kandjaid keskmisest enam noorimas vanuserühmas (21% 15–24-aastastest).

Selle hoiakuga mittenõustujaid on keskmisest enam naiste hulgas (87%), kõrgharidusega inimeste seas (89%) ning Tartu regiooni elanike hulgas (90%).

Elanikkonna uuringus kaardistatud prostitutsiooniteemaliste hoiakute kokkuvõtteks võib öelda, et elanikkonnas on **täieliku prostitutsioonivastase hoiaku kandjaid** ligikaudu 14%. Need on inimesed, kes ei nõustu ühegi kolmest uuringus toodud väitest prostitutsiooni vajalikkuse kohta (prostitutsioon on vajalik vahendajatele, aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi ning võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut) ning leiavad, et prostitutsioon on naistevastane vägivald ja kahjustab Eesti mainet. On ootuspärane, et sellise hoiaku kandjaid on keskmisest enam naiste seas: nii mõtleb 17% naistest ning samal ajal vaid 10% meestest. Muudes sotsiaaldemograafilistes rühmades olulisi erinevusi ei ole.

Samas **toetab prostitutsiooni täielikult**, s.t leiab, et see on vajalik, kuna võimaldab sissetulekut nii vahendajatele kui ka prostituutidele ning aitab maandada meeste seksuaalpingeid, samas olemata naistevastane vägivald ning kahjustamata Eesti mainet, 3% elanikest⁶.

Enamik elanikkonnast jääb nende kahe äärmuse vahele. See tähendab, et enamik toetab teatud määral prostitutsiooni, olles samas suuremal või vähemal määral nõus sellega, et tegemist on (või teatud juhtudel võib olla) vägivallaga ning sel kõigel on kahjulik mõju Eesti mainele.

⁶ Liiga väike vastajate arv, et analüüsida sotsiaaldemograafilist jaotust.

8. Hoiakud inimkaubanduse ohvrite ja kaubitsejate suhtes

8.1 Inimkaubanduse ohvrid ning ohvriks sattumise asjaolud

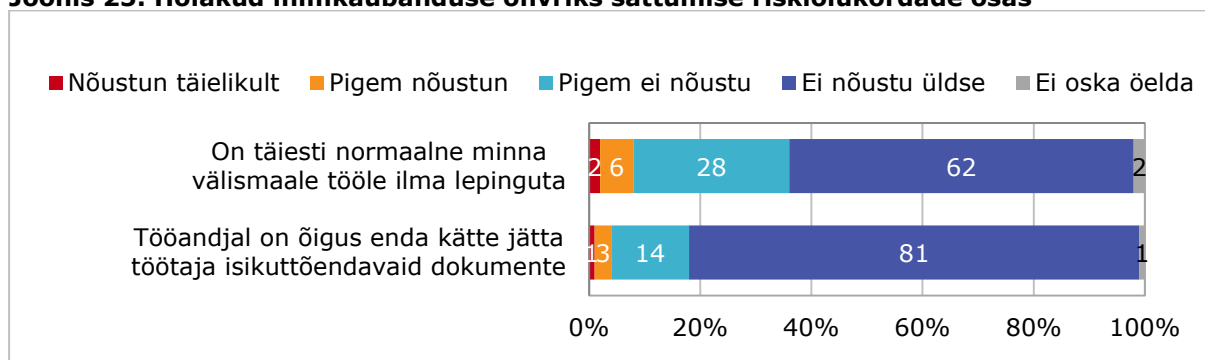
Vähemalt hoiakute ja teadmiste tasandil on elanikkonna uuringu kohaselt Eesti elanike risk sattuda inimkaubanduse ohvriks üsna väike. Vaid 8% nõustub sellega, et on täiesti normaalne minna välismaale tööle ilma lepinguta, ning 4% sellega, et tööandjal on õigus jätta enda kätte hoiule töötaja isikut tõendavaid dokumente (joonis 25).

Neid, kes **peavad lepinguta välismaale tööleminekut normaalseks**, on keskmisest enam meeste (12% meestest ja 5% naistest) ja muu rahvuse esindajate hulgas (11%) (Lisa1 joonis 8A).

Seda, et **tööandja võiks enda kätte jätta töötaja isikut tõendavaid dokumente**, peavad normaalseks nooremad inimesed (15% 15–24-aastastest), samuti mitte-eestlased (8% võrreldes 3%-ga eestlastest) (Lisa 1 joonis 8B).

Hoiakud ainuüksi siiski ei taga reaalses situatsioonis õiget käitumist. Mitmed empiirilised uuringud on näidanud, et seos teadmiste ja käitumise ning hoiakute ja käitumise vahel on küll positiivne, kuid enamikul juhtudel vaid nõrk kuni mõõdukas (Pettinghaus, 1986; Wicker, 1969)⁷. Teisisõnu on teadmiste/hoiakute ja käitumise vahel lõhe – reaalses situatsioonis ei käitu inimesed alati vastavalt oma hoiakutele (ütlevad küll üht, aga käituvad teisiti), kuna neid mõjutavad mitmed tegurid.

Joonis 25. Hoiakud inimkaubanduse ohvriks sattumise riskiolukordade osas

Seda, et tegelikku olukorda, mil inimest püütakse inimkaubanduse skeemidesse tõmmata, võib olla väga raske ära tunda, toetasid ka fookusgrupist saadud hinnangud. Ennekõike toodi seda välja venekeelses vestlusgrupis, milles osalejad olid oma vanuse tõttu suurema elukogemusega ning tundsid muret ennekõike noorte oskuse pärast olukordi kriitiliselt hinnata. Selles grupis väljendati ka arvamust, et tööandja ja töötaja vahel on sageli mõni asi usalduse peal ning näiteks dokumentidest koopia tegemine on laialt levinud. Noored, kel elukogemus puudub, võivad oma dokumente liiga kergekäeliselt ära anda, kartes keeldumise tagajärjel töötähtaegade kaotada. Seda väidet kinnitab ka eespool kirjeldatud elanikkonnauuringu tulemus.

"Teiselt poolt inimesed ei ole lihtsalt teadlikud, nad ei saa aru, et ei tohi passi ära anda näiteks. Lihtsalt ei saa aru. Neile öeldakse, et me märgime ära sissekirjutatud aadressi ja registreeringu ja võetakse pass ära – ja sellest hetkest inimene lõpetab ametliku eksisteerimise."

"Või kui tuled kontorisse, suurepärane kontor on, kõik on olemas, laua taga sekretär, annad dokumendi ära ja ongi kõik."

"Muide jah, tööandjad teevad ka väga tihti dokumentide koopiad, praktiliselt, kui sa hakkad kohe aktiivselt vastu, siis sulle öeldakse, et kui sa ei ole kohe esimesest sammust saati juba nõus, siis ... ei saa tööd ka."

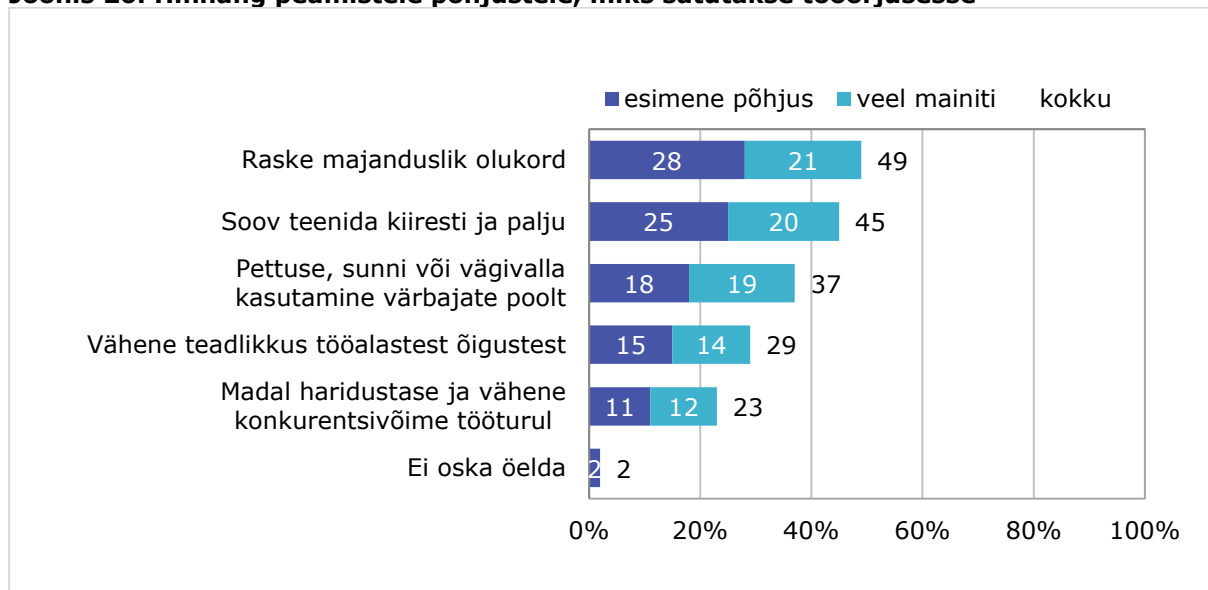
⁷ Pettinghaus, E. P. (1986). Health promotion and the Knowledge-Attitude-Behaviour continuum. *Preventive Medicine*, 15, 475–491.

Wicker, A. W. (1969). Attitude versus action: The relationship of verbal and overt behavioural responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25, 41–78.

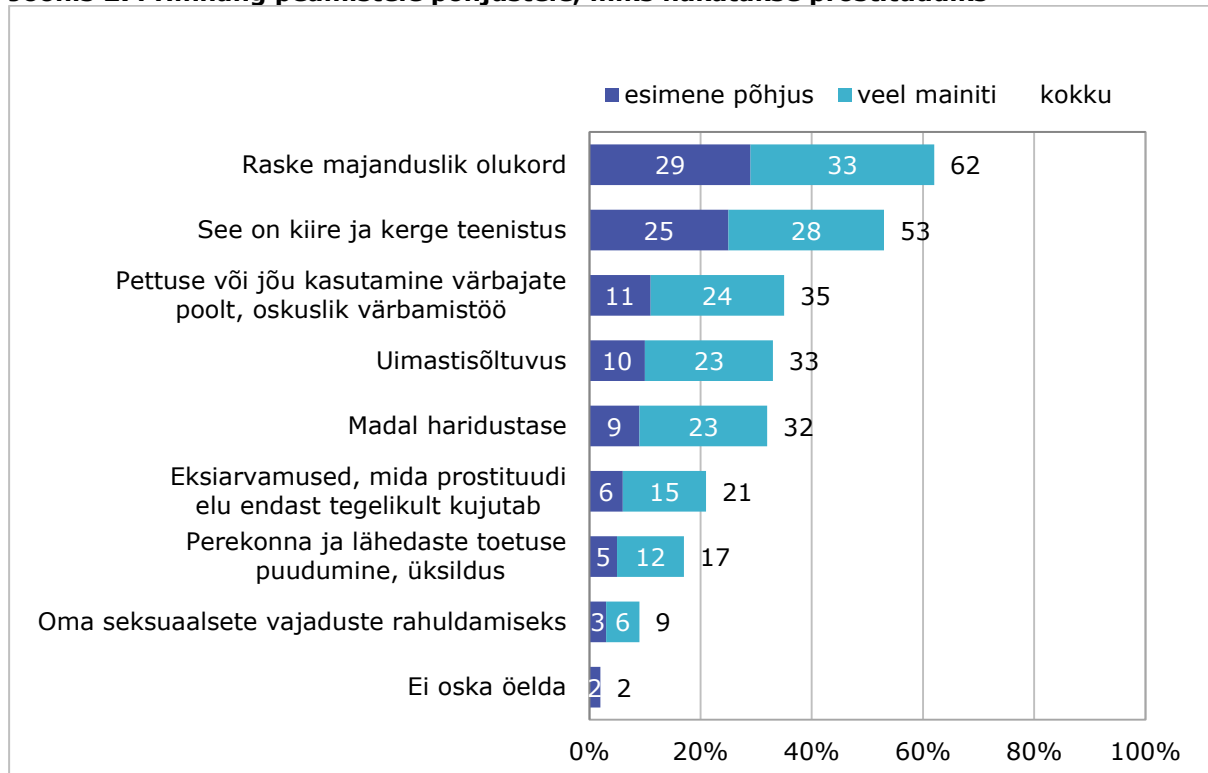
"Sinna langeda on väga lihtne. Sa hakkad alles teisel-kolmandal sammul aru saama, et midagi on valesti."

Nii **tööorjusesse sattumise kui ka prostitutsiooniga tegelema hakkamise põhjuseks** peetakse ennekõike rasket majanduslikku olukorda (joonised 26 ja 27). Sellele järgneb praktiliselt sama suure osakaaluga soov teenida kiiresti ja palju ning kolmandal kohal on mõlema inimkaubanduse liigi puhul pettuse, sunni või vägivalla kasutamine värbajate poolt. Prostitutsiooni puhul sekundeerivad kolmandale põhjusele veel uimastisõltuvus ning madal haridustase. Muid põhjuseid, nagu vähene teadlikkus tööalastest õigustest, madal haridustase ja konkurentsivõime tööturul inimkaubanduse puhul ning eksiarvamused sellest, mida prostituudi elu endast tegelikult kujutab, perekonna ja lähedaste toetuse puudumine ja oma seksuaalsete vajaduste rahuldamine, tuuakse välja juba oluliselt harvemini.

Joonis 26. Hinnang peamistele põhjustele, miks satutakse tööorjusesse

Joonis 27. Hinnang peamistele põhjustele, miks hakatakse prostituudiks

Tervikuna meeste ja naiste hinnangutes inimkaubanduse ohvriks sattumise põhjustele väga suuri erinevusi ei ole. Prostitutsiooniga tegelemise põhjustena näevad mehed uimastisõltuvust sagedamini kui naised (mainib 38% meestest ja 29% naistest), naised seevastu toovad enam välja pere ja lähedaste toetuse puudumist (20% naistest ja 14% meestest). Tööorjusesse sattumist põhjendavad mehed sagedamini sooviga kiiresti ja palju teenida (49% meestest, 42% naistest) ning naised toovad enam välja madalat haridustaset ning vähest konkurentsivõimet tööturul (26% naistest ja 19% meestest).

Erinevad vanuserühmad näevad tööorjusesse sattumise põhjuseid küllaltki sarnaselt. Prostitutsiooni puhul on erinevusi rohkem (Lisa 1 tabel 8A):

- 25–34-aastaste seas on enam neid, kes toovad teistest sagedamini välja majanduslikult rasket olukorda (71%), aga ka uimastisõltuvust (47%);
- 35–49-aastastest mainib 41% pettuse või jõu kasutamist värbajate poolt;
- 65–74-aastastest mainib 63% kiiret ja kergelt teenistust;
- 75-aastastest ja vanematest toovad 15% esile soovi oma seksuaalseid vajadusi rahuldada.

Ka eestlaste ja muu rahvuse esindajate põhjendused sellele teele minemisele on veidi erinevad. Eestlased mainivad enam kui muu rahvuse esindajad pettuse või jõu kasutamist värbajate poolt, uimastisõltuvust ning madalat haridustaset, muu rahvus aga pere ja lähedaste toetuse puudumist.

Üks mõistetav erinevus tuleneb veel ka elukohast: pealinna ja suuremate linnade elanikud toovad lähedaste toetuse puudumist prostituudiks hakkamise põhjusena välja enam kui väiksemate linnade ja maa-asulate elanikud – vastavalt 22–23% suurlinnade ja 17% maa-asulate elanikest.

Vestlusringides mainiti **samu põhjuseid tööorjusesse sattumiseks ja prostitutsiooniga tegelema hakkamiseks**, nagu oli mõõdetud elanikkonna uuringus: **raske rahaline olukord; soov palju teenida, tehes seda kergelt ja kiirelt ning pettus ja sundimine inimkaubitsejate poolt**. Samuti mainiti madalat haridustaset ja üldse nn madalat arengutaset, mille tõttu inimesed ei oska olukordi adekvaatselt hinnata – omavad valet ettekujutust sellest, mis teda võib oodata; ei tea oma õigusi.

„Niipalju, kui mina tean, on põhjuseks ikkagi majanduslik olukord. Nad tahtavad ilmselt rikkaks saada. Hästi kiiresti. Lihtsameelsed. Et on väga väike sissetulek kodus olnud vanemate poolt ja siis ta mõtleb, et vot nüüd ma lähen ja hakkan teenima. Haridustee oli ka sihuke väikene.”

„Vaadatakse, et tundub lihtne töö ja sellist raha pakutakse – ja silmad lähevadki kohe särama – ja oledki õnge sattunud.”

Naisterahvaste puhul arvati üheks rahateenimise motivatsiooniks olevat ka **haridustee jätkamine**, milleks on enne vaja raha koguda.

„Ma isiklikult ei tunne, aga tean väga usaldusväärsest allikast, et mitu naisterahvast on oma õpingud niimoodi kinni maksnud.”

„Mina arvan, et need, kes oma õpingute tarbeks otsustavad sellist teed minna, on rohkem valikut. Tõenäoliselt selle tööga teenib rohkem, kui olla kuskil müüja, ettekandja või nõudepesija. Nad saavad kiiremini selle omale vajamineva summa kätte.”

Arvati ka, et suurem tõenäosus inimkaubanduse ohvriks sattuda on **kodu/perevägivalda kogenud/kogeval inimesel**, kes on alandatud ja meeleheitel.

„See ikkagi väikese eneseväärkusega inimene, kellel eneseväärkust lihtsalt ei ole. Nii elu läheb, lööb käega, las minna... mis ma ikka teha saan. Et tõesti kodu niisugune, et inimene on meeleheitele viidud, et igal juhul tahab sealt pääseda. Ükskõik, aga peaasi, et mitte sinna tagasi.”

Üheks ajendiks/põhjuseks inimkaubanduse ohvriks sattumisel võib fookusgruppides osalejate arvamusel olla ka pime armastus või nn **lepingulised/fiktiivsed abielud välismaalastega**, kus inimene tõmmatakse lõksu ja mis võivad kurvalt lõppeda.

„Abielukuulutus on üks variantidest orjusesse sattumiseks.”

Oldi seisukohal, et sagedamini satuvad **inimkaubanduse ohvriteks noored** (eriti neiud) oma kogenematus ja iseseisvuse, maailma avastamise soovi tõttu. Noortel paratamatult puudub ka kriitikameel ja kogemus tööpakkumiste hindamiseks.

„Mina, kes ma absoluutselt stereotüüpe ei armasta, mulle seostub ikkagi see inimkaubanduse ohvriks langeja sellise lihtsa maatüdrukukesega, kellel on see meeleheitlik soov saada enam kui seda, mida ta on kogenud pisikesest kuni siis täiskasvanueani. See on nii meeleheitlik soov sellest pääseda, et selle asemel et tulla ja oma perega läbi rääkida, et ma tahaks minna, huvitav, mis need variandid on, ta lihtsalt teeb kiiresti ja esimese ettejuhtuva variandi ja läinud ta ongi. Võib-olla hullemal juhul ei tea isegi need vaesed ema ja isa, kuhu see laps nüüd läks.“

„Kuna piirid on praegu kõik lahti, peale gümnaasiumit läheb ju ikkagi väga suur hulk, tahabki minna enne kõrgkooli minekut kuskile aastaks-paariks ja ega ta ju kunagi ei tea, kuhu ta tegelikult satub, kui ta läheb mingi kuulutuse peale kuskile näiteks. See ei pruugi üldse eesmärk olla, vaid see ongi juhus, et ta satub sinna juhuslikult.“

Kui tegemist ei ole väga kavala ja peene skeemi või pettusega, siis fookusgruppide osalejate seisukohalt on **inimkaubanduse ohver reeglina ise oma olukorras süüdi**. Kuigi pettureid-inimkaubitsejaid on raske ära tunda, peab inimene vestlusringis osalejate arvates ikkagi eeltööd tegema, peab ise valvas ja aktiivne olema.

„Kui sa sinna orjandusse satud, siis ma ei oska ette kujutada, kui rumal siis peab olema, kui tugevalt või kavalalt tuleb ikkagi ajupesu teha, et inimene selle kõigega nõus on.“

8.2 Ettekujutus tüüpilistest inimkaubitsejatest

Inimkaubitseja äratundmine ei ole fookusgruppide osalejate sõnul kerge ülesanne. Tüüpilist portreed või kirjeldust oli raske tuua, kuid fookusgruppides osalejate arvamustest kerkisid esile mõned tunnused ja märgid, mis peaksid tegema inimesi valvsateks, panema neid kahtlema ja olukorda sügavamalt uurima või tööpakkumisest loobuma.

Tööpakkumised, mis kõlavad liiga hästi, et olla tõsi.

„Ma kujutan ette, kui tütarlastele öelda, et kui te planeerite oma tulevikku, siis kõik, mis kõlab liiga hästi, see tõenäoliselt tõsi ei ole. Ilmselt see jutt, mida siis nende inimeste poolt, nende kaubitsejate poolt räägitakse, kõik on väga ilus. Nad ju põhimõtteliselt ainult jutu põhjal need inimesed omale sinna kohale räägivad.“

Tööpakkumised, mis ei nõua kandidaadilt erilisi teadmisi ja oskusi, et kandidaate õpetatakse kohapeal. Samas pakutakse vastu **liiga häid tingimusi** (võimalus kiiresti ja lihtsalt ning tasuvalt teenida).

„Nad ei nõua midagi seal, kus pakutakse liiga palju, aga vastutasuks ei nõua midagi, ei keelte teadmist, ei haridust, väidetakse, et teid õpetatakse kohapeal välja. Ja nad ei kirjelda, mida sa pead tegema. Ja samal ajal palk on ...“

Olukorrad, kus tööandja nõuab enda kätte tööle värvatu dokumente.

„Kui on nn tööandjal asjaga väga kiire ja ta soovib ka dokumente „korraaks, piletite ostmiseks“, siis see peab küll tegema valvsaks.“

Arvati ka seda, et inimkaubitsejad on **kindlasti head psühholoogid** ja inimesetundjad.

„Mitte midagi ei ähvarda, lihtsalt ... räägib musta valgeks ära. ... hea psühholoog peab olema.“

Komistuskiviks võib vastajate sõnul olla asjaolu, et inimene suhtleb vahendusfirmaga, kes ongi korralik ja aus, kuid lõpptööandja osutub petturiks.

9. Inimkaubanduse kui probleemi suurus

Inimkaubanduse teema (nii tööorjus kui ka prostitutsioon) ei tekitanud fookusgruppides kuigi aktiivset arutelu. See viitab olukorrale, et teema jääb inimestele üsna kaugeks, mida osalejad ise ka tunnistasid. Paljud arvamused ja seisukohad on kujunenud samateemaliste filmide mõjul.

„Pole selle maailmaga ju kokku puutunud, see on jälle ainult filmi tasandil.“

„See on meie jaoks reaalelus ülepingutatud teema, et me tõesti ... ei valda seda teemat tegelikult.“

Teemal, kas tööorjus on Eesti riigis probleem või mitte, oldi fookusgruppides erineval arvamusel.

Oli arvamusi, et see on pigem minevikuteema, tänapäeval eriti ei kohtagi sellist probleemi.

„90ndate alguses käis see tunduvalt jõulisemalt.“

„Aga pigem ikkagi ma arvan, et inimkaubandus on langev trend, võrreldes see, mis toimus siin 90ndate alguses, mida kõike lubati ... siis tänapäeval on see ikkagi nii palju lehtedes ja asjades olnud, et ... ma isiklikult arvan, et see on ikkagi tunduvalt vähem. Ikkagi madalamate arengumaade probleem.“

Oli hoiakuid, et see puudutab olukordi, kus meie inimesed satuvad tööorjusesse välismaal, kuid kindlasti mitte Eestis. Oli ka arvamusi, et see on tõsine probleem nii Eestis kohapeal kui ka meie inimeste puhul välismaal.

Need fookusgruppide osalejad, kes arvasid, et inimkaubandus on pigem minevikuteema ja praegu ei kohtagi sellist probleemi, oletasid, et tööorjuse probleemi ebaolulisus võib olla tingitud ka vähesest teavitusest, **vähese avalikust tähelepanust** selle suhtes.

„Inimesed tavaliselt usuvad seda, mida nad näevad ja kuulevad. Aga kui keegi ei räägi, ei näe, siis võib-olla ei tulegi selle peale.“

Teisalt oli neid, kes leidsid, et inimkaubanduse probleem järjest süveneb ning on võrreldes 1990. aastatega, mil nemad maailma avastasid (küll palju väiksemas mahu kui tänapäeva noored), muutunud hoopis tõsisemaks.

„Ma siiski arvan, et see puudutab Eestit ikka väga valusalt juba täna. Ma olen ikkagi pigem sellel arvamusel. Just nimelt neid gümnaasiumi lõpetanud noori tüdrukuid, keda täna meelitatakse ikkagi nendesse soojadesse mereäärsetesse riikidesse tantsutüdrukutest või kelleks iganes, ja see puudutab ikka Eestit täna väga-väga valusalt.“

Mis puudutab Eesti inimeste sattumist tööorjusesse välismaal, siis inimesed tundsid muret selle üle, et võrreldes kümne-kahekümne aasta taguse ajaga on **inimeste ebaaus meelitamine välismaale tööle muutunud oluliselt raskemini tuvastatavaks**, palju kavalamaks ja varjatumaks. Tänapäeval on noortel palju keerulisem hoiduda petuskeemidesse sattumast.

„Siis [90ndatel] käis see väga toorelt. Aga nüüd käib kuidagi jah, et väga raske on seda tuvastada, kui sa noore tüdrukuna lähed, mõtled, et ma lähen kogun maailmas kogemust ... väga raske on seda tuvastada, et sa ei satuks millegi nii koleda keskele. Aga ei, see on aastaid Eestis olnud probleem. Mina, olles 20 aastat tagasi Saksamaal lapsehoidja, see oli juba siis probleem ja täna ma arvan, et see on veelgi suurem probleem, sellepärast et neid töötegemise võimalusi välismaal noortele tütarlastele on oluliselt rohkem kui 20 aastat tagasi.“

Eestis kohapeal väljendub tööorjus sarnaselt välismaal toimuvaga – inimesed töötavad ilma töölepinguta, suurema koormusega ning teenitud raha kas ei maksta üldse või makstakse ebaausalt (vähem kui lubatud, hiljem kui lubatud jne).

„Lubatud ühte palka, aga lepingut ei ole ja pärast ei saa palka kätte. Või saad alles kolm kuud tagantjäre palka. Ja ära ei saa minna, sest muidu ei maksta sulle üldse midagi. Sealt see hakkabki, et lepingut ei ole ja sa oled nagu sundseisus.“

Kindlasti ei ole tööorjus Eestis nii suur probleem kui mõnes suuremas ja vaesemas riigis.

„Vaesematest riikidest inimesed, kes pannakse laevakonteineritesse ja viiakse tööjõuks kuhugi teise riiki.”

Prostitutsioon on kindlasti probleemiks, kui rääkida sellest kui tööorjusest, mille puhul Eestist viiakse, ahvatletakse noori naisi välja huvitava ja tasuva töö ettekäändega. Eestis kohapeal seda pigem suure probleemina ei nähta või siis ei osatata seda adekvaatselt hinnata kokkupuudete ja avalikkuse huvi puudumise tõttu. Arvatakse küll, et meil see nähtus eksisteerib, kusjuures on nii nais- kui ka meesprostituute, kuid selle nähtuse tõsidust-mittetõsidust hinnata ei osata. Eelkõige võib just Eesti väikelinnades kohata hoiakut, et see on rohkem pealinna ja Ida-Virumaa probleem.

„Eesti mastaapides, ütleme, et kõik need Kohtla-Järved, Narvad, Sillamäed ja Tallinn.”

Oli arvamusi, et ka Eestisse tuuakse prostituute välismaalt.

„Kindlasti on mingisuguseid versioone ka väljastpoolt siia. Ilmselgelt on ka niipidi mingisuguseid ettevõtteid, kes seda äri toidavad. Eks meil ole ka lõbuasutusi päris palju. Et tuuakse tüdrukud sisse hoopis sealtpoolt siia.”

10. Inimkaubanduse kui probleemi ennetamine

Fookusgruppides räägitu põhjal võib öelda, et selleks, et üldse mitte sattuda inimkaubitsejate ohvriks, vähendada ohvriks langemise tõenäosust või kui kõige hullem on siiski juhtunud, siis sellest välja saamiseks, peab inimene ise teadlik, valvas ja aktiivne olema.

„Ise peaks ikka tausta uurima. Mina leian, et see on rumal käitumine, lihtsalt niisama usaldada.“

„Kunagi ei tohi oma dokumente teistele ära anda, mitte mingil juhul või ettekäändel. Kui inimese käest juba niimoodi küsitakse, et anna kiiresti dokumendid, meil on kiiresti vaja lennukipiletid ära vormistada, siis juba see peab kahtlusi äratama. Peab informeerima ka teisi inimesi, et kui on selline teema. Pole absoluutselt mingit põhjust, miks peaks töödaja sinu passi enda käes hoidma.“

„Kindlasti oleks soovitatav, et **enne kui kuhugi lähed, võtta neid kohalikke hädaabinumbreid.** Et juhul kui tõesti on vaja, on need olemas.“

„Raha võiks endal olla ka kaardi peal või kaasas, kasvõi peidetud. Et kui sul on vaja, siis on sul ikkagi vähemalt mingisugune võimalus.“

„Kohalikud saatkonnad ja need kontaktid võiks olla ka välja kirjutatud. Et kus linnas on ja kus ei ole. Et kus on saadik. Mul Hispaanias varastati ära rahakott nii, et mul olid dokumendid sees ja sealtkaudu sain abi. No aga ma elasin seal ja selles suhtes mul oli lihtsam.“

„No tuttavaid ja perekonnaliikmeid võiks ikka ka informeerida, et kuhu sa lähed.“

„Tuleb leida/luua endale tugiisikute võrgustikku töökohaga seotud või lähedastes paikades. On ju olemas sellised community'd nagu Hospitality Club või sellised. Täiesti sõltumatud. Sa otsid töö küll ühes kohas, aga Seal internetis on üleval kohalike inimeste kontaktid. Nendel on kinnitatud liikmed, kellel on teistelt inimestelt referentsid ja soovitusel olemas. Leia endale sõltumatud kohapealsed inimesed. Kui on häda, saad nende juures vähemalt üks-kaks ööd olla. Et sellest võiks ka rohkem teada. Need community'd on igal pool. Ma tean, et Tallinnas on väga suur community. USA-s on ja Euroopas igal pool väga suured community'd. Kui sul kahe sellise inimese kontakt olemas, siis kahe peale nad leiavad sulle ikka kellegi paariks ööks. See ei ole üldse küsimus. Isegi Haapsalus on täiesti olemas sellised inimesed.“

Leiti, et sellistesse olukordadesse sattumist aitab vältida inimeste **üleüldine haridustaseme kasv** (haritud inimene saab paremini aru, kuidas maailm toimib). Samuti aitab ajapikku kaasa üleüldine heaolu taseme kasv, sest tihtipeale sunnib inimesi kahtlasi töotsi vastu võtma meeleheide oma majandusliku olukorra pärast.

Riigi poolt võiks olla rohkem infot inimkaubandusega seotud või selle kahtlustusega organisatsioonide ja ettevõtete kohta. Samuti võiks anda infot ja juhtnööre, mida tuleks jälgida, et ohvriks mitte langeda, ning kuidas tuleks toimida, kui see on siiski juhtunud.

Ühe mõttena käidi fookusgruppides välja **süsteemaatilise karjäärinõustamise** idee põhikoolis ja gümnaasiumis, kus inimkaubanduse teema oleks programmi üheks osaks, kus samuti antaks nõuandeid, kuidas vältida ebameeldivaid olukordi ja kuidas nendest välja pääseda.

„Ma ei kujuta ette, et minusugune 35-aastane naisterahvas võiks väga kergelt sattuda inimkaubanduse ohvriks. Need on noored. Siis võiks koolide karjäärinõustamise süsteem kuidagi seda teemat ikkagi väga konkreetselt puudutada.“

Samuti on oluline **elementaarse majandushariduse andmine nii kodus kui ka koolis**, et noored saaksid aru majanduse toimimise loogikast ning mõistaksid sedagi, et kiiresti ja lihtsalt rikkaks ei saa.

„Teine variant on majanduslik programm koolis, see tähendab: millised võivad olla palgad, millised võivad olla koormused, kuidas täidetakse kõiki avaldusi, kuidas kirjutatakse CVsid jne. See

tähendab, et selline haridustase peab olema, et lõpetaja, kes lõpetab näiteks praegu 9. klassi, ta peab olema vähemalt minimaalselt majanduslikult haritud, sel tasemel, et saaks minna tööle koristajana. Aga see, kes lõpetab kooli, see peab juba teadma rohkem midagi. Kui ta lõpetab ülikooli, siis ta peab saama aru, kuidas töötab maailm."

"Peres tuleb rakendada poliitikat, et lapsed teaksid, et raha ... see tähendab, et nii suuri rahasid ei ole võimalik saada nii lihtsa töö eest – ilmselt seal on mingi situatsioon, mille eest sa maksad väga kallilt."

Riigi korraldatud kampaaniate osas olid fookusgruppide osalejad pigem **kriitilisel arvamusel** (pidamata sealjuures silmas mingit konkreetset kampaaniat). Selline kriitiline hoiak on välja tulnud ka mitmetest teistest uuringutest: arvatakse, et üleriigilised kampaaniad ei muuda midagi võrreldes täpselt riskirühmadele suunatud ennetustööga.⁸ Täpselt inimkaubanduse riskirühmadele suunatud ennetustööd pidasid tõhusamaks ka käesolevas uuringus fookusgruppides osalenud inimesed.

„Nendest kampaaniatest ... need ei puuduta isiklikult tegelikult ühtegi inimest, need on suunatud ühiskonnale ja isegi kui ma plaanin minna Ibiza tantsima ööklubisse, siis kui see kampaania mul taustaks mängib, siis minu jaoks see ... ta ei kõneta mind absoluutselt. Aga kui karjäärinõustaja mulle ütleb kas üks ühele või siis mingil grupinõustamisel, et tüdrukud, täna räägime ... mitte tüdrukud, aga et täna räägime inimkaubandusest, kuidas see toimib, mis on need juhtumid, otsida ja tuua need välja, siis see puudutab mind isiklikult tõenäoliselt. Ja siis ma hakkan mõtlema, et mul tööpoolest oli selline plaan minna Ibiza tantsima, et äkki ma siis peaksin hoolikamalt läbi mõtlema ja vaatama."

Üldiselt tundus inimkaubanduse teema vestlusgruppides osalejatele mitte nii olulise ning avalikkuse ja riigi tähelepanu nõudva teemana kui perevägivalla oma. Sellega peab tegelema, elanikke peab ohtudest teavitama ning neid selles vallas harima, kuid inimkaubandus puudutab võrreldes perevägivallaga inimeste hinnangul siiski väiksemat hulka inimesi.

⁸ Tegelikult näitab kogemus, et üleriigilised kampaaniad on igasuguste hoiakute muutmisel üheks oluliseks osaks. Nende tõhusus sõltub kampaaniate korraldamise järjepidevusest ja hästi paika pandud sisust. Kampaaniatele lisaks on oluline teha ka ennetustööd riskirühmadega.

11. Teadlikkus tugiteenuste olemasolust perevägivalda ja inimkaubanduse ohvritele

Vastajatel paluti etteantud nimekirja järgi välja tuua, **kelle jaoks nende teada on Eestis olemas tugiteenused**. Kõige enam ollakse kursis tugiteenuste olemasoluga perevägivalda ohvritele, alla poole teab, et on olemas seksuaalvägivalda ohvritele ning veidi üle kolmandiku, et teenuseid pakutakse perevägivalda pealt näinud lastele. Ülejäänud ohvriliikide või vägivallatsetjate endi puhul oldi tugiteenuste olemasoluga märkimisväärselt vähem kursis.

Mehed on naistest veidi enam kursis sellega, et tööorjuse ohvritele pakutakse tugiteenuseid, naised teavad jällegi enam teenuseid perevägivalda pealt näinud lastele. Vanuserühmade puhul jookseb piir umbes 50. eluaasta juurest, millest alates on teadlikkus tugiteenuste olemasolust võrreldes nooremate earühmadega madalam.

Samasugune pilt avaneb ka rahvustevahelises erinevuses: eestlased on tugiteenuste olemasolust teadlikumad kui mitte-eestlased – vastavalt teadis vähemalt ühte tüüpi tugiteenuse olemasolust 83% eestlastest ja 69% muu rahvuse esindajatest.

Tabel 3. Teadlikkus tugiteenuste olemasolust

	Pere- vägivalda ohvritele	Seksuaal- vägivalda ohvritele	Pere vägi- valda pealt näinud lastele	Töö- orjuse ohvritele	Prosti- tutsiooni sunnitud inimestele	Vägi- vallat- setjatele	Mitte ühelegi neist	Ei oska öelda
KÕIK SUGU	70%	44%	38%	16%	13%	11%	8%	13%
mees	71%	45%	35%	19%	13%	12%	8%	13%
naine	70%	44%	41%	14%	12%	10%	8%	14%
VANUS								
15-24	75%	56%	39%	22%	12%	18%	6%	10%
25-34	79%	59%	39%	20%	13%	16%	7%	6%
35-49	80%	53%	46%	21%	18%	11%	6%	8%
50-64	64%	37%	38%	12%	11%	7%	8%	15%
65-74	65%	24%	36%	14%	11%	9%	10%	18%
75+	44%	22%	23%	6%	6%	3%	14%	37%
RAHVUS								
eestlane	79%	49%	37%	15%	16%	13%	7%	10%
muu rahvus	51%	33%	40%	18%	5%	6%	11%	20%
HARIDUS								
põhiharidus	61%	35%	34%	14%	12%	12%	13%	20%
keskharidus	71%	43%	41%	16%	10%	11%	7%	13%
kõrgharidus	77%	55%	36%	19%	18%	9%	7%	10%
ASULATÜÜP								
pealinn	67%	42%	36%	16%	10%	8%	11%	10%
suur linn	67%	45%	42%	17%	9%	9%	4%	18%
muu linn	74%	47%	46%	23%	19%	12%	8%	8%
maa-asula	72%	45%	33%		13%	15%	7%	17%
REGIOONID								
Tallinn	67%	42%	36%	16%	10%	8%	11%	10%
Harju/Rapla/Järva	76%	46%	45%	16%	21%	24%	7%	11%
Lääne-Eesti	69%	51%	38%	20%	9%	8%	4%	24%
Tartu regioon	80%	51%	32%	20%	14%	10%	4%	14%
Lõuna-Eesti	76%	45%	34%	12%	10%	5%	9%	9%
Virumaa	58%	36%	44%	15%	11%	9%	9%	18%

Reaprotsent. X% - 95% tõenäosusega keskmisest enam; X% - 95% tõenäosusega keskmisest vähem.

Mis puudutab **tugiteenuseid ja nõustamist pakkuvaid organisatsioone ja programme**, siis kõige rohkem, pea kolmveerand elanikest on kuulnud tööinspeksioonist, kaks kolmandikku Eesti Naiste Varjupaikade Liidust ja nende telefonist. Ülejäänud organisatsioone teab alla poole elanikest. Naised on mitmetest, ennekõike neile suunatud organisatsioonidest teadlikumad, samuti on eestlased võrreldes mitte-eestlastega enam kursis. Vanuserühmadest on kõige teadlikumad 35–49-aastased, kelle seas on kõikidest uuringus küsitud organisatsioonidest kuulnud enam inimesi kui teistes vanuserühmades. Kõige madalam on teadlikkus 75-aastaste ja vanemate seas.

Haridustase on samuti oluline eristaja: põhiharidusega inimesed on vähem kuulnud nii tööinspeksioonist, naiste varjupaigast kui ka Eluliinist. Viies neist ei ole kursis ühegi mõõdetud organisatsiooni olemasoluga. Kõrgharidusega inimesed seevastu on peaaegu kõigi organisatsioonide ja programmidega keskmisest enam kursis.

Tabel 4. Erinevate organisatsioonide ja programmide tuntus

	Tööinspeksioon	Eesti Naiste Varjupaikade Liit ja nende telefon 1492	Mittetulundusühing Eluliin	Riiklik ohvriabi teenus	Mittetulundusühing Living for Tomorrow (LFT) ja nende inimkaubanduse nõustamiste telefon	Norra toetusprogramm perevägivald ja inimkaubanduse vähendamiseks	Mitte ühestki neist
KÕIK	72%	65%	40%	32%	10%	6%	15%
SUGU							
mees	75%	61%	37%	27%	10%	8%	15%
naine	70%	68%	43%	37%	11%	5%	15%
VANUS							
15-24	70%	57%	25%	40%	15%	4%	13%
25-34	79%	69%	45%	27%	15%	6%	9%
35-49	82%	71%	54%	37%	15%	11%	10%
50-64	69%	63%	43%	32%	6%	6%	17%
65-74	69%	62%	31%	27%	6%	2%	18%
75+	51%	60%	23%	23%	2%	5%	29%
RAHVUS							
eestlane	83%	76%	51%	40%	13%	6%	7%
muu rahvus	49%	39%	15%	15%	5%	6%	31%
HARIDUS							
põhiharidus	59%	57%	22%	31%	8%	3%	20%
keskharidus	72%	63%	38%	30%	9%	5%	15%
kõrgharidus	84%	74%	60%	36%	16%	11%	9%
ASULATÜÜP							
pealinn	74%	62%	45%	28%	10%	6%	11%
suur linn	64%	60%	30%	28%	16%	11%	25%
muu linn	70%	67%	40%	38%	12%	5%	15%
maa-asula	76%	69%	41%	36%	7%	5%	13%
REGIOONID							
Tallinn	74%	62%	45%	28%	10%	6%	11%
Harju-, Rapla-, Järva	71%	67%	46%	36%	8%	8%	12%
Lääne-Eesti	85%	72%	47%	39%	10%	4%	7%
Tartu regioon	79%	78%	45%	36%	16%	12%	12%
Lõuna-Eesti	84%	75%	35%	39%	10%	2%	11%
Virumaa	48%	44%	19%	23%	9%	5%	35%

Reaprosent, X% - 95% tõenäosusega keskmisest enam; X% - 95% tõenäosusega keskmisest vähem.

12. Uuringu põhijäreldused

Uuringu eesmärgiks oli kaardistada Eesti elanike hoiakuid ning teadlikkust pere- ja soopõhise vägivalla ning inimkaubanduse valdkondades. Selleks kombineeriti andmeid üle-eestilisest elanikkonnauuringust (1111 elanikku vanuses 15 ja enam) ning kolmest fookusgrupp-intervjuust (igas vestlusringis osales 8 inimest vanusevahemikus 20–60 aastat). Uuringu viis 2014. aasta märtsis ja aprillis läbi TNS Emor.

Pere- ja soopõhine vägivald

- Inimesed saavad perevägivalla mõistest väga hästi aru ja oskavad seda adekvaatselt defineerida. **See mõiste on nende jaoks üsna lai** ning hõlmab ühe pere erinevate osapoolte suhteid: paarisuhteid (abikaasad, elukaaslased), laste ja nende vanemate (ka vanavanemate ja teiste täiskasvanutest lähisugulaste) suhteid, õdede-vendade suhteid. Perevägivalla nähtavam osa on **füüsiline vägivald**, varjatum ja raskemini tuvastatav aga **vaimne vägivald**. Mõlema vägivallavormi kogemine võib ohvrit väga tõsiselt mõjutada: alandamise, alavääristamise ja isiksuse murdmise tagajärjeks on „katkised inimesed“.
- Soovägivald** nähakse nii perevägivalla ühe liigina (konfliktid eri sugupoolte vahel peres) kui ka soolise ebavõrdsuse ja stereotüüpide rakendumisena nii koduses kui ka ametialases sfääris.
- Paarisuhte vägivallaks** peab elanikkond mitmeid erinevaid füüsilist ja vaimset vägivalda sisaldavaid olukordi. Vägivallaks, kas kergeks või raskeks, peab enamik neist teise inimese löömist (96%), tapmisega ähvardamist (93%), füüsilise jõuga kinnihoidmist (91%), suguühete pealesundimist partnerile (87%), teist haiget tegemisega ähvardamist (83%) ja teist enda tapmisega ähvardamist (75%). Nende olukordade puhul leiab pool või enam elanikest, et tegemist on raske vägivallaga. Ka peavad paljud vägivallaks teise ähvardamist haiget tegemisega (83%), teise pidevat mõnitamist, solvamist ja kritiseerimist (78%), teisele kuuluvate väärtuslike asjade tahtlikku lõhkumist (77%), teise keelamist tööl, koolis või täiendkoolitusel käia (69%), kuid raskeks vägivallaks peab neid olukordi alla poole elanikest. Kõige mitmetähenduslikumad on järgmised olukorrad: partner tekitab teisele võlgu (vägivallaks peab 50%), partner võtab teise pangakaardi enda kätte ja piirab ostude tegemist (62%), partner keelab teist oma sõpradega suhtlemast (55%). Nende olukordade puhul leiab küllaltki suur osa elanikest – 30–40% –, et tegemist on lihtsalt ebameeldiva olukorraga.
- Kõikide uuringus mõõdetud paarisuhtes ette tulla võivate olukordade kokkuvõtteks võib öelda, et **füüsilise vägivallaga või sellega ähvardamisega** seotud olukordadesse suhtuvad **mehed ja naised sarnaselt**, pidades enamikku neist vägivallaks (haiget tegemisega ähvardamine, teise löömine, teise tapmisega ähvardamine, partneri kinnihoidmine füüsilise jõuga, teise ähvardamine enda äratapmisega, suguühete pealesundimine, pidev mõnitamine). Samas **vaimset vägivalda sisaldavate situatsioonide osas** (teisele võlgade tekitamine, teise pangakaardi äravõtmine ja ostude piiramine, teise keelamine oma sõpradega suhtlemast, teise keelamine tööl, koolis või täiendkoolitusel käia, tahtlikult teisele kuuluvate väärtuslike asjade lõhkumine, teise mõnitamine) on **naised meestest oluliselt tundlikumad** ning kaks kolmandikku neist peab praktiliselt kõiki neist olukordadest vägivallaks (meestest 57%).

Tervikuna võib öelda, et mõõdetud füüsilise ja vaimse vägivalla situatsioone peavad suurema tõenäosusega vägivallaks nooremad ja keskealised (ennekõike 25–49-aastased), haritumad (ennekõike kõrgharidusega elanikud), kõrgema sissetulekuga, Tallinna või selle lähimaakondade elanikud, vaimse vägivalla puhul eesti rahvusest inimesed. Vanemate, põhiharidusega, maal elavate ning vaimse vägivalla puhul muust rahvusest inimeste hulgas on aga keskmisest enam neid, kelle jaoks paljud mõõdetud olukorrad ei tähenda vägivalda, vaid ebameeldivat olukorda või normaalset elu.

- Perevägivalla** suurimateks **ohvriteks** peetakse **lapsi**, kelle alles kujunevat maailmapilti võib vägivallakogemus alatiseks mõjutama jääda. Riskigrupiks peetakse veel ka **üksikvanematega kasvanud lapsi** ning **partnerist materiaalses sõltuvuses** olevaid inimesi (ennekõike satuvad sellesse olukorda naised). Koduse füüsilise vägivalla ohvriteks peetakse peamiselt naisi, samas nõustub 93%, et ka mehed ja poisid võivad langeda

seksuaalvägivalla ohvriks. Vaimse vägivalla puhul leitakse, et ohvriks võivad sattuda nii mehed kui naised, sealjuures on meestevastast vaimset vägivalda üha enam (võis siis on inimesed muutunud teadlikumaks: olukorrad, mida varem peeti normaalseks, ei ole seda enam). Inimeste **seksuaalset ärakasutamist eriolukordades**, nagu vangis või sõjas, peab õigustatuks väike osa elanikkonnast: vastavalt 17% vangide puhul ja 8% sõjaolukorras.

- Hoiakud vägivalla ohvrite osas olid enamasti mõistapüüdvad. **Tüüpiliseks vägivallatsejaks** peetakse inimest, kelle enesehinnang on lapsepõlves kogetud vägivalla tõttu kannatada saanud. Vägivalla võivad esile kutsuda erinevad põhjused: **rahulolematus oma eluga tervikuna, tööga, karjääri edenemisega; realiseerimatus elus; samuti võimetus, jõuetus oma eluga toime tulla; aga ka seksuaalne rahuldatus, tervis, terviseprobleemid ja nendega seotud masendus, hirm ning abitus võivad vallandada agressiooni ja viha.** Hoopis teine kontingent vägivallatsejaid on aga haritud inimesed, kes naudid teadlikult vaimse vägivalla kasutamist oma ohvri peal.
- Veidi üle poole elanikest (54%) leiab, et **perevägivalla ohver on ise juhtunud süüdi.** Vestlusgruppides räägitud põhjal võib öelda, et kui inimeste meelest keegi ei ole ära teeninud vaimse või füüsilise vägivalla ohvriks langemist, siis **sellesse seisundisse jäämise osas** on erinevaid arvamusi. On neid, kes leiavad, et ohvriks jäämist ei saa õigustada ning keegi ei tohiks sellega leppida. Teised arvasid, et ohvrid on tihtipeale samuti madala enesehinnanguga inimesed (võimalik, et kunagise perevägivalla kogemusega), kel puudub ettevõtlikkus sõltuvussuhetest välja tulla. Seda võib veelgi raskendada majanduslik sõltuvus partnerist, nõrk tugivõrgustik ning suutmatus/tahtmatus/häbi otsida abi. **Süüdlaseks perevägivallas** peetakse nii alkoholi, ebaadekvaatset kodust kasvatust, perevägivalla kogemust lapsepõlves kui ka sotsiaalmajanduslikust keskkonnast tulenevaid pingeid ja stressi. Kõik need põhjused mõjutavad nii vägivalla ohvreid kui ka vägivallatsejaid endid.
- Sellega, et **naissoost seksuaalvägivalla ohvrid põhjustavad oma riietusega vägivalla ohvriks langemist**, on nõus veidi alla poole ehk 47% elanikest.
- **Perevägivalla peetakse Eestis väga oluliseks probleemiks.** Inimeste hinnangul aga räägitakse sellest Eestis liiga vähe, ühiskonna tähelepanu juhitakse sellele vähe ning ka riiklikul tasandil ei tegeleta sellega piisavalt (eriti võrreldes Euroopa heaaluriikidega). Siinkohal on suuremaks probleemiks vaimne vägivall, mida on raske defineerida ja tuvastada, samuti seaduslikult reguleerida, kuid mille tagajärjed ohvritele on võrreldavad füüsilise vägivalla omadega.
- 77% elanikest ei **pea perevägivalla pere siseasjaks** ning 94% leiab, et **vägivall pere/lähisuhtes on kuritegu.** Inimeste arvates on oluline perevägivalla märgata, kuid see ei pruugi olla lihtne, ennekõike vaimse vägivalla puhul.
- Isiklikult on **mõnda perevägivalla juhtumit pealt kuulnud, näinud või kahtlustanud** 53% elanikest, neist 62% on sellele mingil moel **reageerinud.** Kõige sagedamini on mindud ise olukorda lahendama (ennekõike teevad seda mehed), oluliselt vähem teatatud politseile ning muid isikuid või institutsioone on teavitanud väga väike osa kokkupuutunutest.
- Kõige sagedamini on **perevägivalla juhtumisse jäetud sekkumata**, kuna ei osata midagi ette võtta. Vestlusringidest selgus, et täpselt ei teatagi, kuhu peaks sellisest juhtumist teada andma. Oli ka seisukoht, et oskamatu sekkumine võib tuua rohkem kahju kui kasu. Samuti on jäetud sekkumata, kuna tegemist on teiste eraasjaga. Selle põhjenduse taga on ka suutmatus selgelt aru saada, mis teiste pereelus ikkagi lahti on – kas see on vägivall või midagi muud. Umbes viiendik elanikest ei julge sellistesse juhtumitesse sekkuda, kartes endale ebameeldivaid tagajärgi.
- 71% elanikest nõustub sellega, et **perevägivalla ohvritele võib vägivallse suhte lõpetamine käia üle jõu** ja seda juba eespool mainitud põhjustel: lapsepõlvest päritud probleemid enesehinnanguga, materiaalne sõltuvus partnerist ning valehäbi enda tunnistamisel ohvriks ja abi küsimisel (seda eriti meeste puhul, kelle puhul seda ei toeta ka avalik arvamus).

- **Perevägivalda pealt näinud lapsed vajavad abi** 95% ning **vägistamise ohvrid** 98% elanike hinnangul. Vestlusringidest jäi kokkuvõtliku sõnumina kõlama, et kui naissoost füüsilise vägivalla ohvrite jaoks tundub olemas olevat toimiv tugisüsteem (politsei, sotsiaaltöötajad, turvakodud), siis jääb õhku küsimus, mida peaksid tegema ning kelle poole pöörduma meessoost ohvrid ning vaimse vägivalla ohvrid.
- **Riiklik ennetustöö** peaks peamiselt seisnema suuremas tähelepanus teema suhtes ja seda mitte ühekordsete kampaaniatena, vaid probleemist laiemalt ja mitmekülgsemalt kõneledes. See tähendab ennekõike tähelepanu juhtimist vaimse vägivalla teemale, mis seni on liigselt tagaplaanile jäänud. Rääkida tuleb sellest, et vägivalla all kannatamine ei ole normaalne, mida ohvriks sattumise korral teha ja kuhu pöörduda, millist abi võib oodata. Teavitamisega käsikäes tuleb arendada ka tugiteenuseid, sealhulgas parandada kõrgetasemelise psühholoogilise abi kättesaadavust.

Inimkaubandus

- Inimkaubandus seostub kõige sagedamini **prostitutsiooniga**, noorte (naiste) meelitamisega välismaale tööle, mille tegelik sisu selgub hiljem. Vähem, kuid siiski seostub inimkaubandus **inimeste meelitamisega tööle, kus inimene satub tööandjast sõltuvasse olukorda** (võetakse ära dokumendid, ei maksta lubatud palka). Töörjuse mõistet vastajad otseselt ei nimetanud, küll aga oskasid seda olukorda sisuliselt kirjeldada. Üksikud mainisid veel **laste prostitutsiooni, lapstööjõudu, elundidoonorlust, adopteerimiseas laste vargusi, üksikisikute orjastamist kodumajapidamistes ning narkokullerlust**.

Üldiselt on inimkaubanduse teema võrreldes pere- ja soovägivallaga inimeste jaoks palju vööram, isiklikke kokkupuuteid pole ning peamiselt vahendatakse seetõttu meediast saadud infot.

- Hinnates erinevaid **olukordi, mis kõik võivad olla seotud töörjusega**, pidas suurem osa elanikest vägivallaks kõiki järgnevaid olukordi: kui tööle asudes võetakse inimeselt ära isikut tõendavad dokumendid (83%); kui inimest meelitatakse tegelema narkoveo, varguse, kerjamisega (76%) ning kui inimest survestatakse töötama ähvarduste ja valelubadustega (84%) (joonis 21). Normaalseks peab neid olukordi vaid 1–2% elanikest, ebameeldivaks olukorraks, kuid mitte vägivallaks, aga alla viiendiku.
- **Prostitutsiooni** puhul leiab 70% elanikest, et see kahjustab Eesti mainet, ning 54%, et tegemist on naistevastase vägivallaga. 31% leiab, et prostitutsioon tuleks legaliseerida, kuna see annab prostituutidele tööd ja sissetulekut, 26% peab seda vajalikuks, kuna see aitab leevendada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi, ning vaid 12% peab seda oluliseks, kuna selle vahendamisel teenivad tulu erinevad ettevõtjad.

Tervikuna on elanikkonnas **täieliku prostitutsioonivastase hoiaku kandjaid** ligikaudu 14%. Need on inimesed, kes ei nõustu ühegagi kolmest uuringus toodud väitest prostitutsiooni vajalikkuse kohta (prostitutsioon on vajalik vahendajatele, aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi ning võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut) ning leiavad, et prostitutsioon on naistevastane vägivald ja kahjustab Eesti mainet (17% naistest, 10% meestest). Samas **toetab hoiakute tasandil prostitutsiooni täielikult**, s.t leiab, et see on vajalik, kuna võimaldab sissetulekut nii vahendajatele kui ka prostituutidele ning aitab maandada meeste seksuaalpingeid, samas olemata naistevastane vägivald ning kahjustamata Eesti mainet, 3% elanikest. Enamik elanikkonnast jääb oma hoiakutelt nende kahe äärmuse vahele.

- Hoiakute tasandil on **Eesti elanikkonna risk töörjusesse** sattuda üsna väike, sest vaid 8% neist peab normaalseks minna välismaale tööle ilma lepinguta ning 4% leiab, et tööandjal on õigus enda kätte jätta töötaja isikut tõendavaid dokumente. Samas on noorte hulgas, keda peetakse üheks inimkaubanduse sattumise riskirühmaks, viimase väitega nõustujate osakaal koguni 15%. Vestlusringides leiti aga, et reaalses elus võib olla väga raske petuskeeme õigel ajal ära tunda ning ohver võib sellest aru saada siis, kui on juba liiga hilja.

- Nii **tööorjusesse sattumise kui ka prostitutsiooniga tegelema hakkamise põhjuseks** peetakse ennekõike rasket majanduslikku olukorda. Sellele järgneb praktiliselt sama suure osakaaluga põhjusena soov teenida kiiresti ja palju ning kolmandal kohal on mõlema inimkaubanduse liigi puhul pettuse, sunni või vägivalla kasutamine värbajate poolt. Prostitutsiooni puhul sekundeerivad kolmandale põhjusele veel uimastisõltuvus ning madal haridustase. Muid põhjuseid, nagu vähene teadlikkus tööalastest õigustest, madal haridustase ja konkurentsivõime tööturul inimkaubanduse puhul ning eksiarmused sellest, mida prostituudi elu endast tegelikult kujutab, perekonna ja lähedaste toetuse puudumine ja oma seksuaalsete vajaduste rahuldamine, tuuakse välja juba oluliselt harvemini.
- **Tüüpilise inimkaubitseja portreed** ei osanud vestlusringis osalejad välja tuua, küll aga nimetati **mitmeid märke, mis peaksid inimese tööpakkumise osas valvsaks tegema**: selleks on tööpakkumised, mis kõlavad liiga hästi, et olla tõsi, pakuvad võimalust kiiresti ja lihtsalt palju raha teenida ning ei nõua kandidaadilt erilisi teadmisi ja oskusi, pakkudes väljaõpet kohapeal.
- **Inimkaubanduse kui probleemi** osas oli vastakaid arvamusi: ühed leidsid, et see teema muutub üha olulisemaks, teised, et see on Eestis pigem minevikuteema. Samas anti aru, et probleemi tajutav väiksus võib tuleneda ka avalikkuse vähesest tähelepanust sellele. Probleemiks tundub uuringus osalejate jaoks tänapäeval olevat see, et inimeste ebaaus meelitamine välismaale tööle on võrreldes varasemaga muutunud palju kavalamaks ja raskemini tuvastatavaks, mistõttu on noortel üha raskem hoiduda petuskeemidesse sattumast.

Prostitutsioon kui tööorjus on kindlasti probleemiks ennekõike tüdrukute meelitamisel välismaale.

- **Inimkaubanduse ohvriks sattumise vältimiseks** saavad nii inimesed ise kui ka riik kindlasti palju ära teha. Fookusgrupis osalejate arvates peaksid **inimesed ise** korralikult uurima töökuulutuste ja tööandjate tausta, mitte kunagi andma tööandjale oma isikut tõendavaid dokumente, tegema endale välismaale tööle minnes selgeks kohalikud hädaabinumbrid ja saatkondade kontaktid, otsima endale sihtriiki mõned tugiisikud ning võtma kaasa varusumma raha.

Riiklik ennetustöö peaks vestlusringides osalejate arvates keskenduma inimkaubandusest ja sellega seotud ettevõtetest teavitamisele, samuti andma infot ja juhtnööre, mida ohvriks langemise korral teha. Veelgi laiemalt võiks inimkaubanduse teema olla osaks põhikoolide ja gümnaasiumite karjäärinõustamisprogrammidest. Samuti on oluline elementaarse majandushariduse andmine nii kodus kui ka koolis, et noored saaksid aru majanduse toimimise loogikast ning mõistaksid seda, et kiiresti ja lihtsalt rikkaks ei saa.

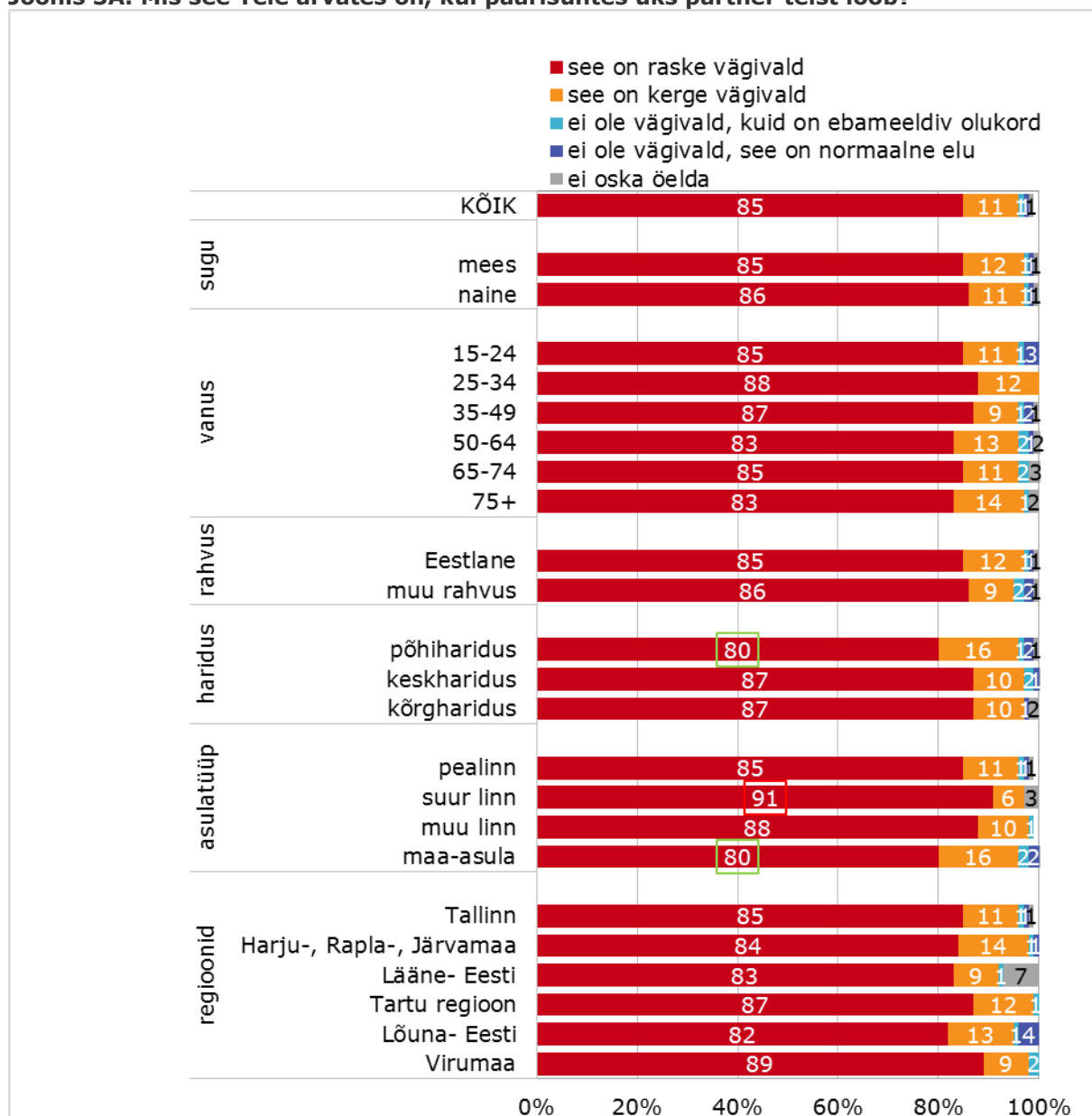
- Üldiselt tundus inimkaubanduse teema vestlusgruppides osalejatele mitte nii olulise ning avalikkuse ja riigi tähelepanu nõudvana kui perevägivalla oma. Sellega peab tegelema, elanikke peab ohtudest teavitama ning neid selles vallas harima, kuid inimkaubandus puudutab võrreldes perevägivallaga siiski väiksemat hulka inimesi.

Teadlikkus tugiteenuste olemasolust perevägivalla ja inimkaubanduse ohvritele

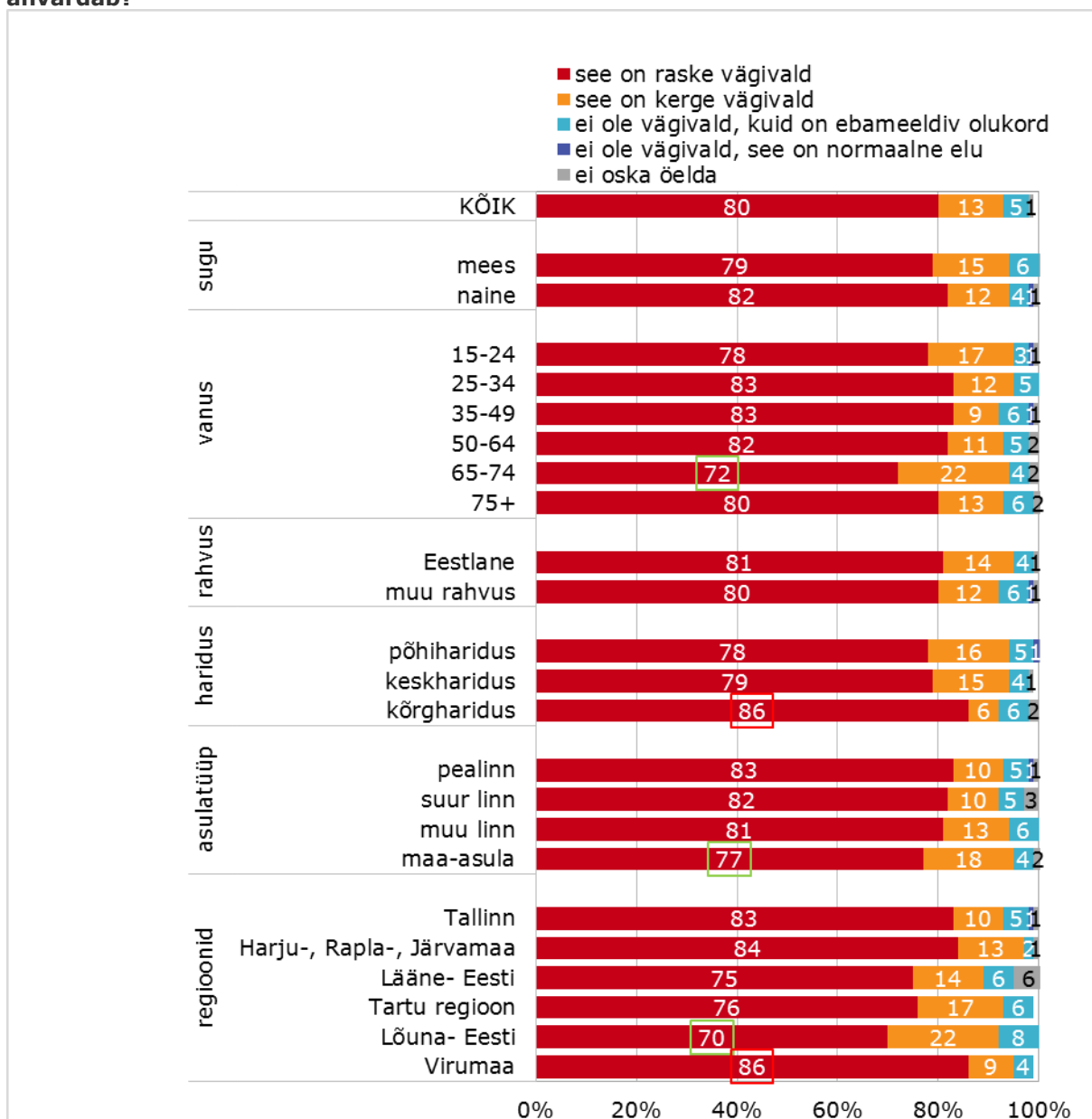
- Kõige enam ollakse kursis tugiteenuste olemasoluga perevägivalla ohvritele, alla poole teab, et on olemas seksuaalvägivalla ohvritele, ning veidi üle kolmandiku, et teenuseid pakutakse perevägivalda pealt näinud lastele. Ülejäänud ohvriliikide (tööorjuse ohvrid, prostitutsioonile sunnitud inimesed) või vägivallatsete endi puhul oldi tugiteenuste olemasoluga märkimisväärselt vähem kursis.
- Mis puudutab **tugiteenuseid ja nõustamist pakkuvaid organisatsioone ja programme**, siis kõige rohkem, pea kolmveerand elanikest on kuulnud tööinspektsioonist, kaks kolmandikku Eesti Naiste Varjupaikade Liidust ja nende telefonist. Ülejäänud organisatsioone ja programme (MTÜ OhvriLiin, riiklik ohvriabi teenus, MTÜ Living for Tomorrow, Norra toetusprogramm perevägivalla ja inimkaubanduse vähendamiseks) teab alla poole elanikest.

LISA 1. Joonised ja tabelid

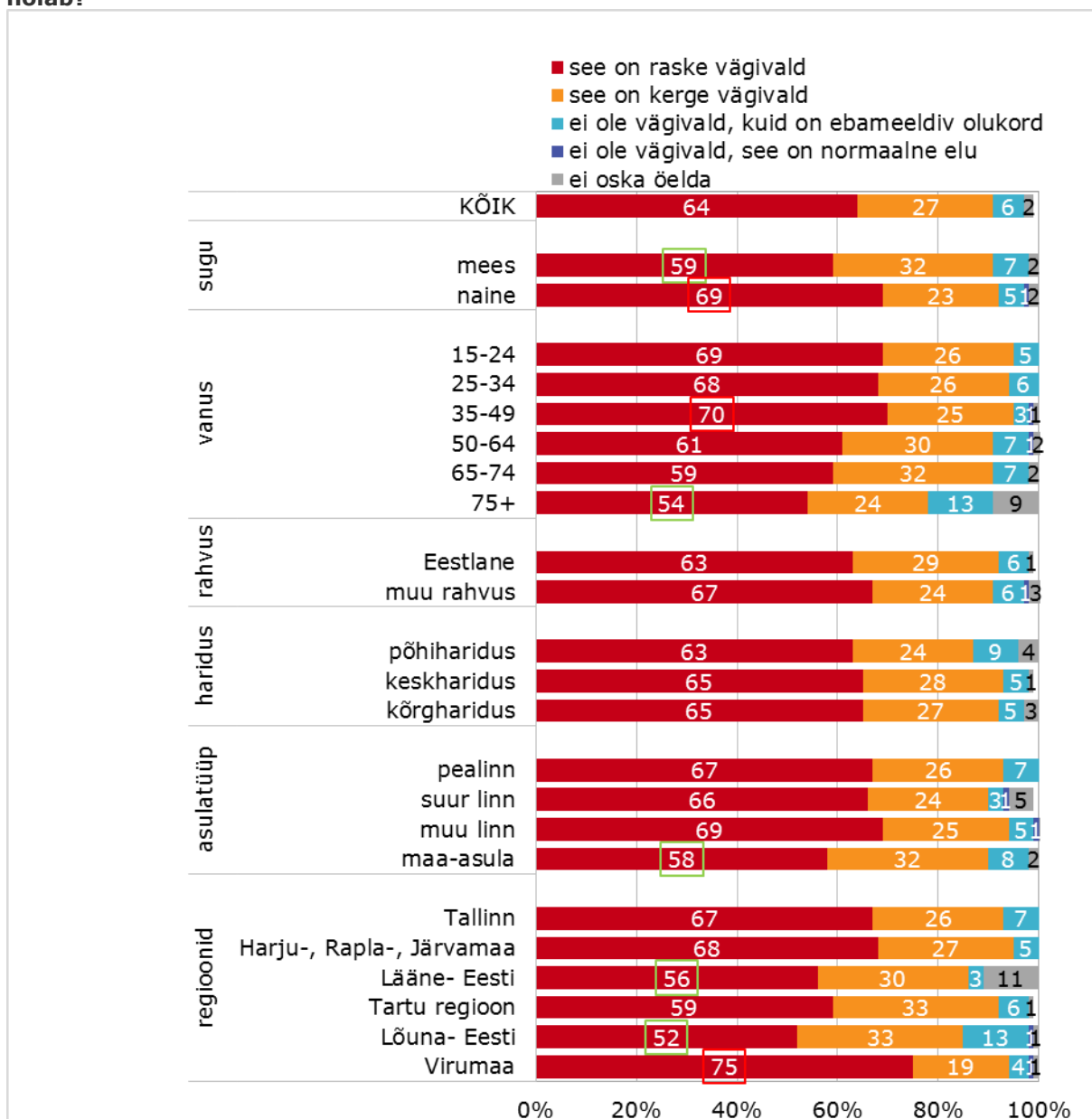
Joonis 3A. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teist lööb?

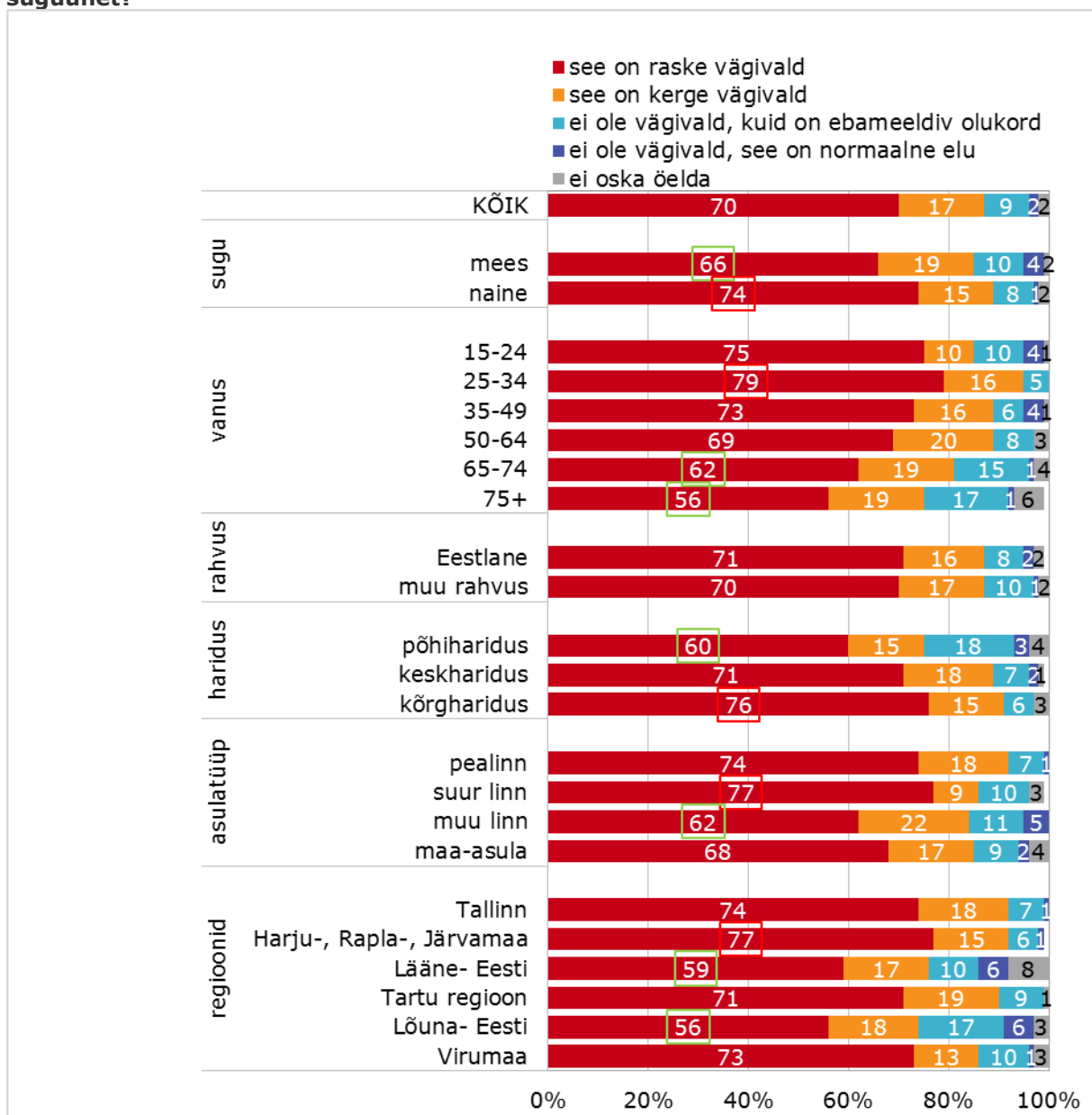
Joonis 3B. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teist tapmisega ähvardab?

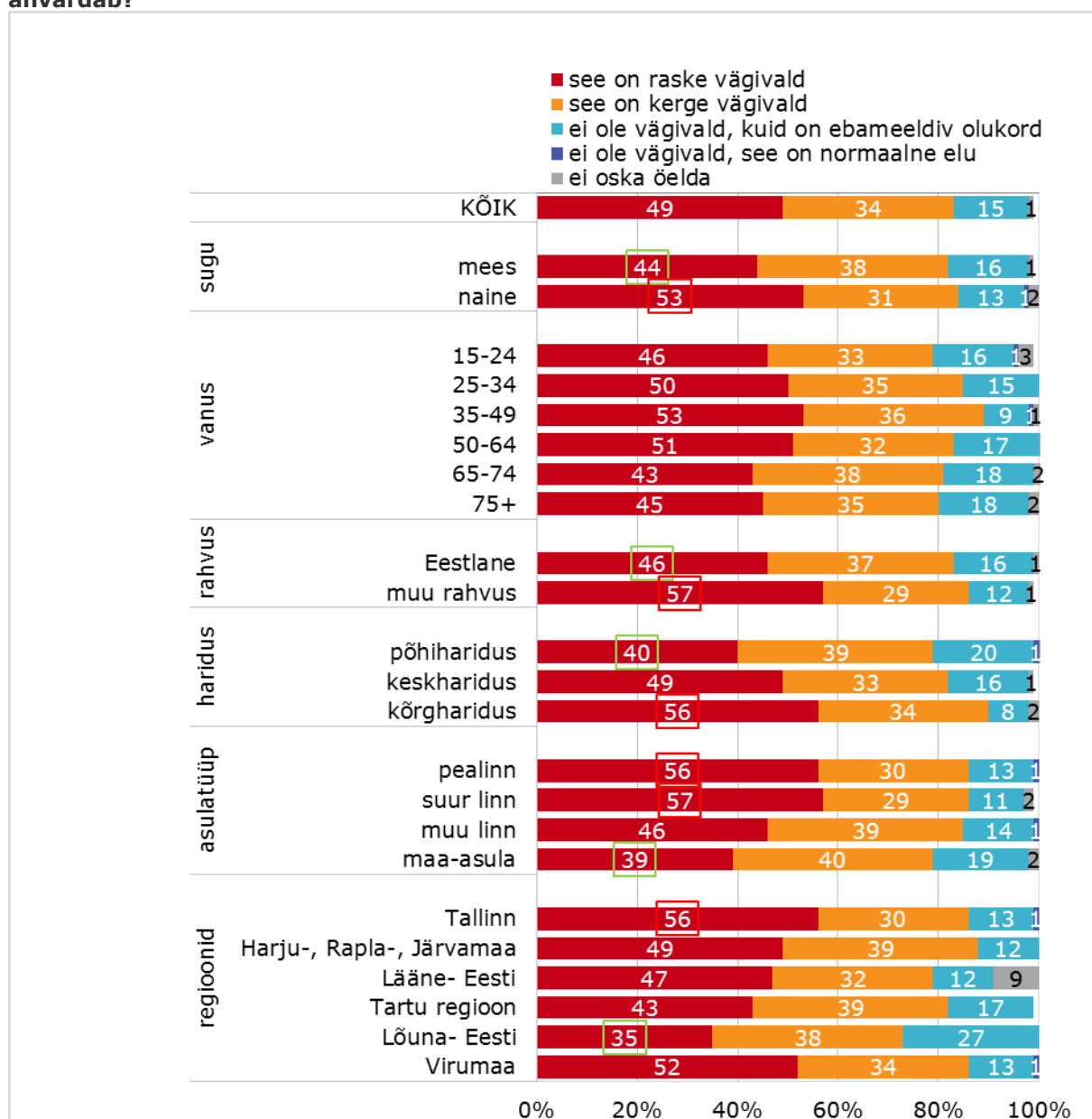
Joonis 3C. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teist füüsilise jõuga kinni hoiab?

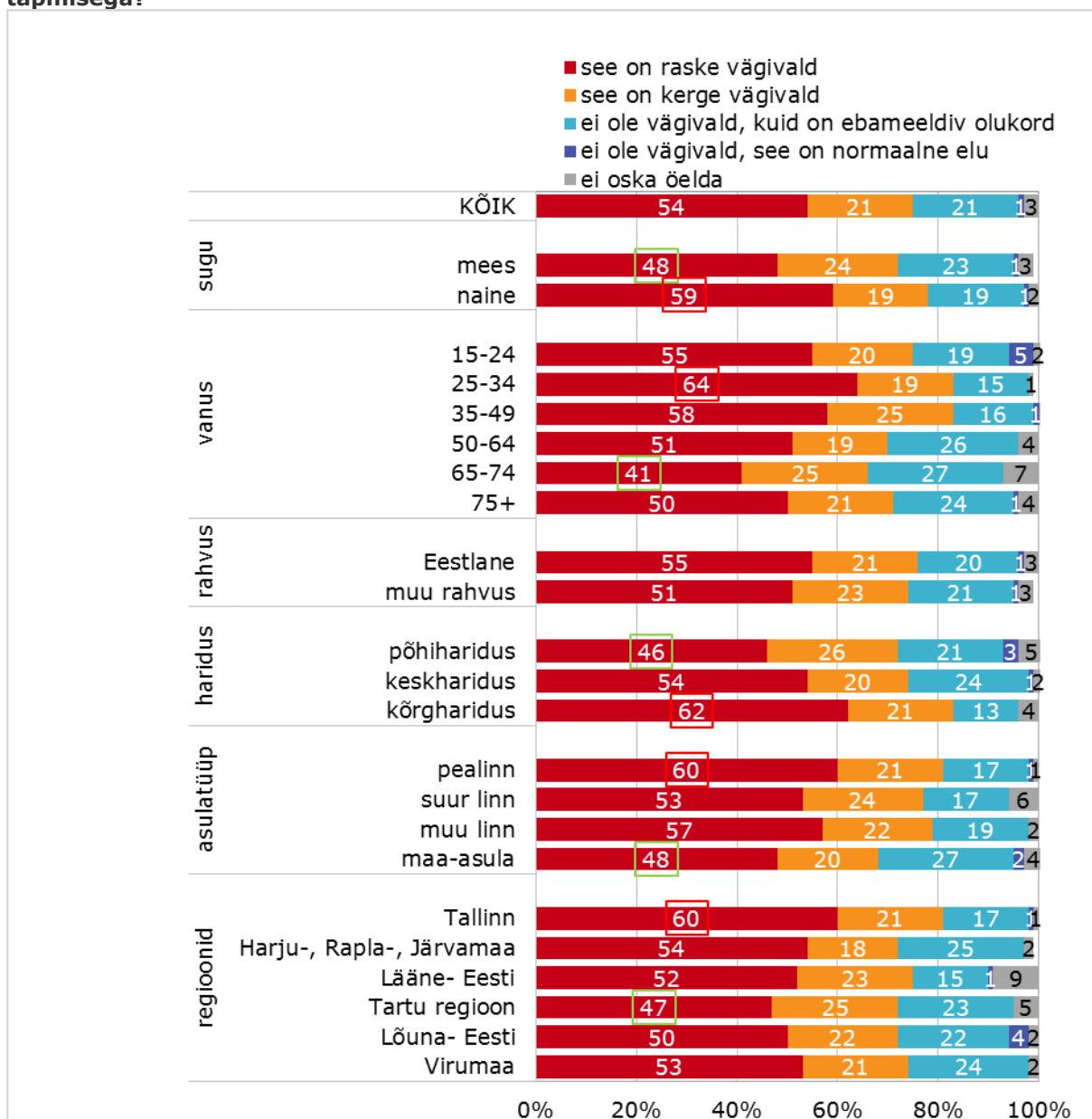
Joonis 3D. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner sunnib teisele peale suguühet?

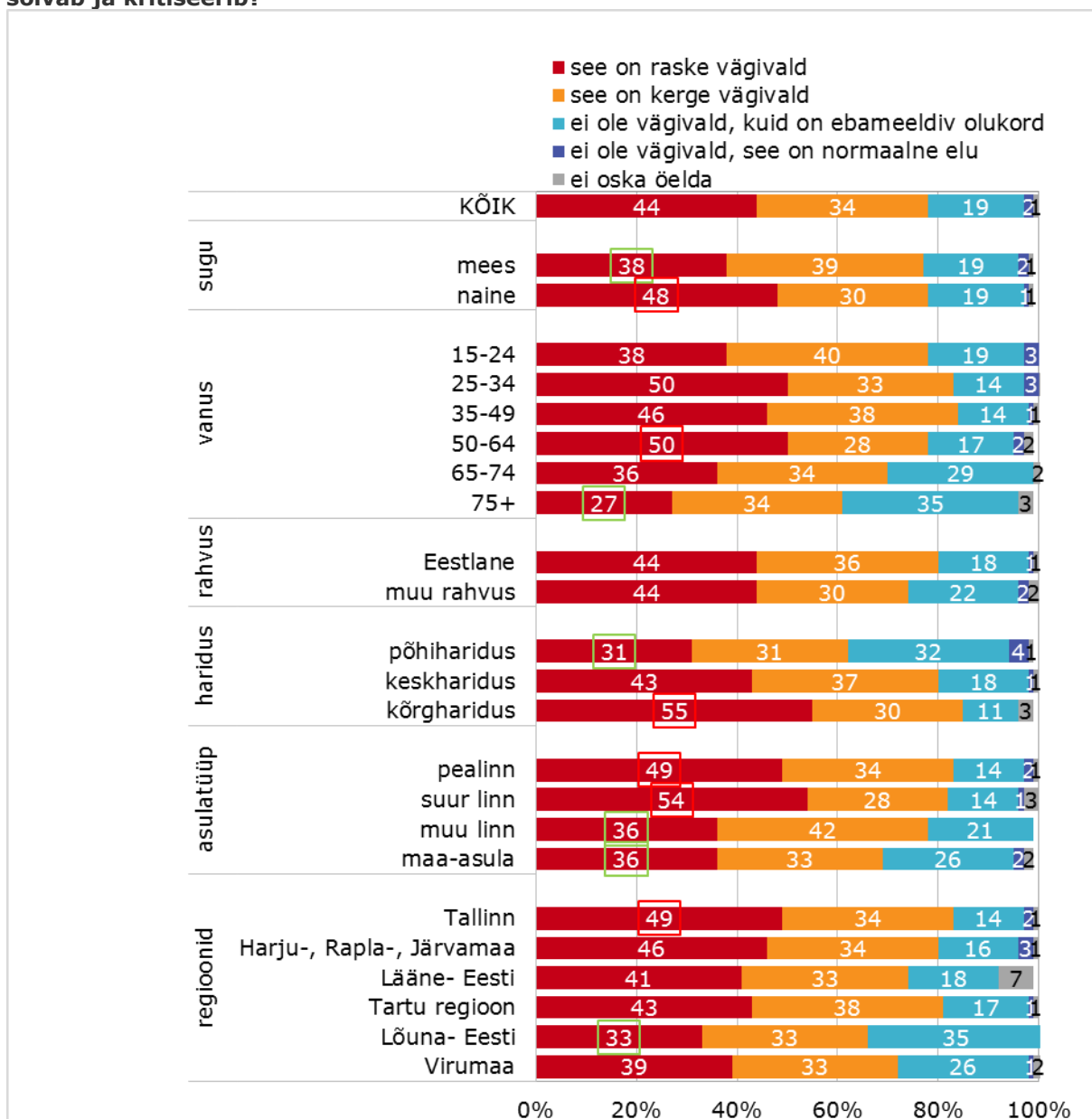
Joonis 3E. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teist haiget tegemisega ähvardab?

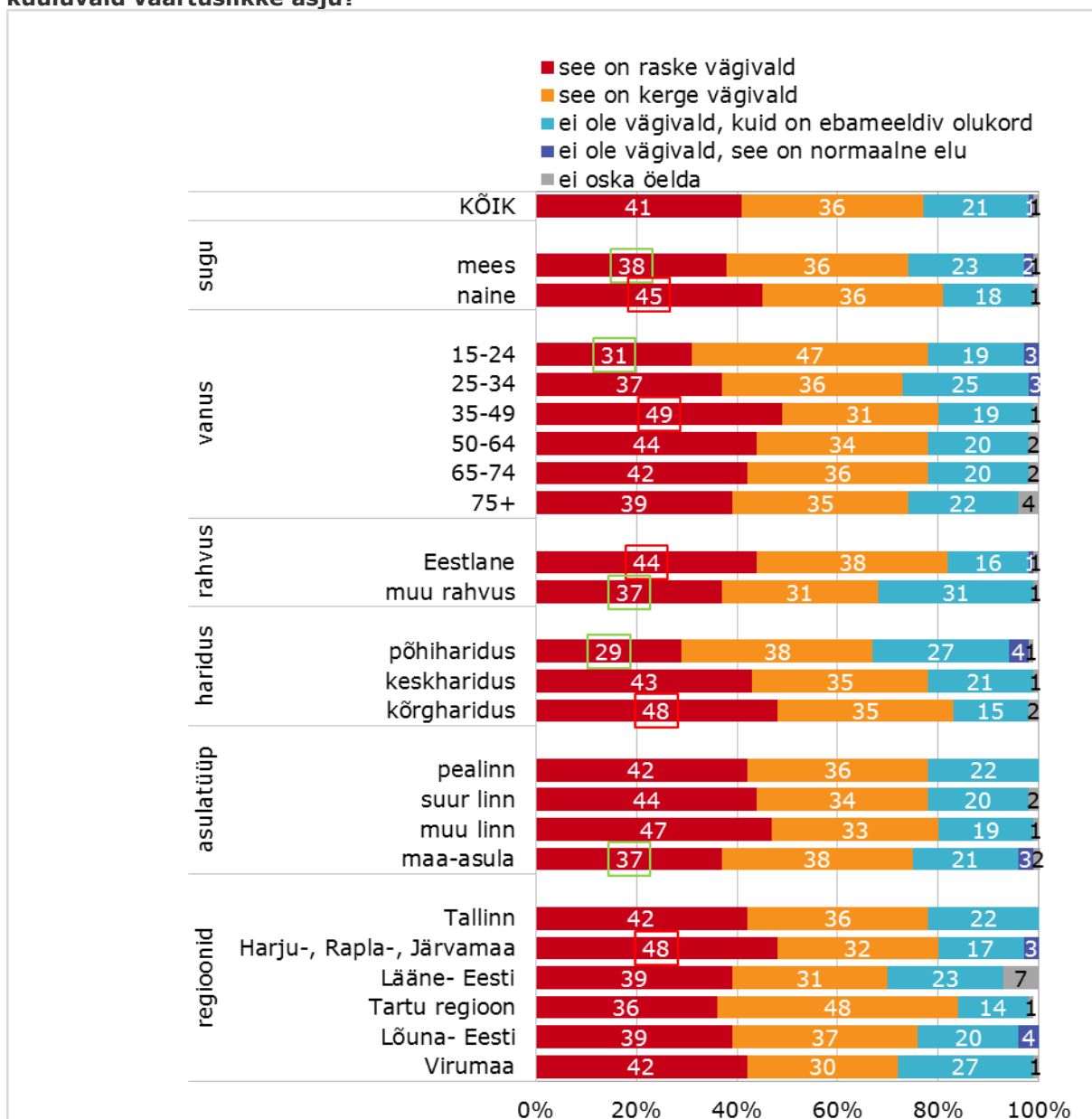
Joonis 3F. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner ähvardab teist enda ära tapmisega?

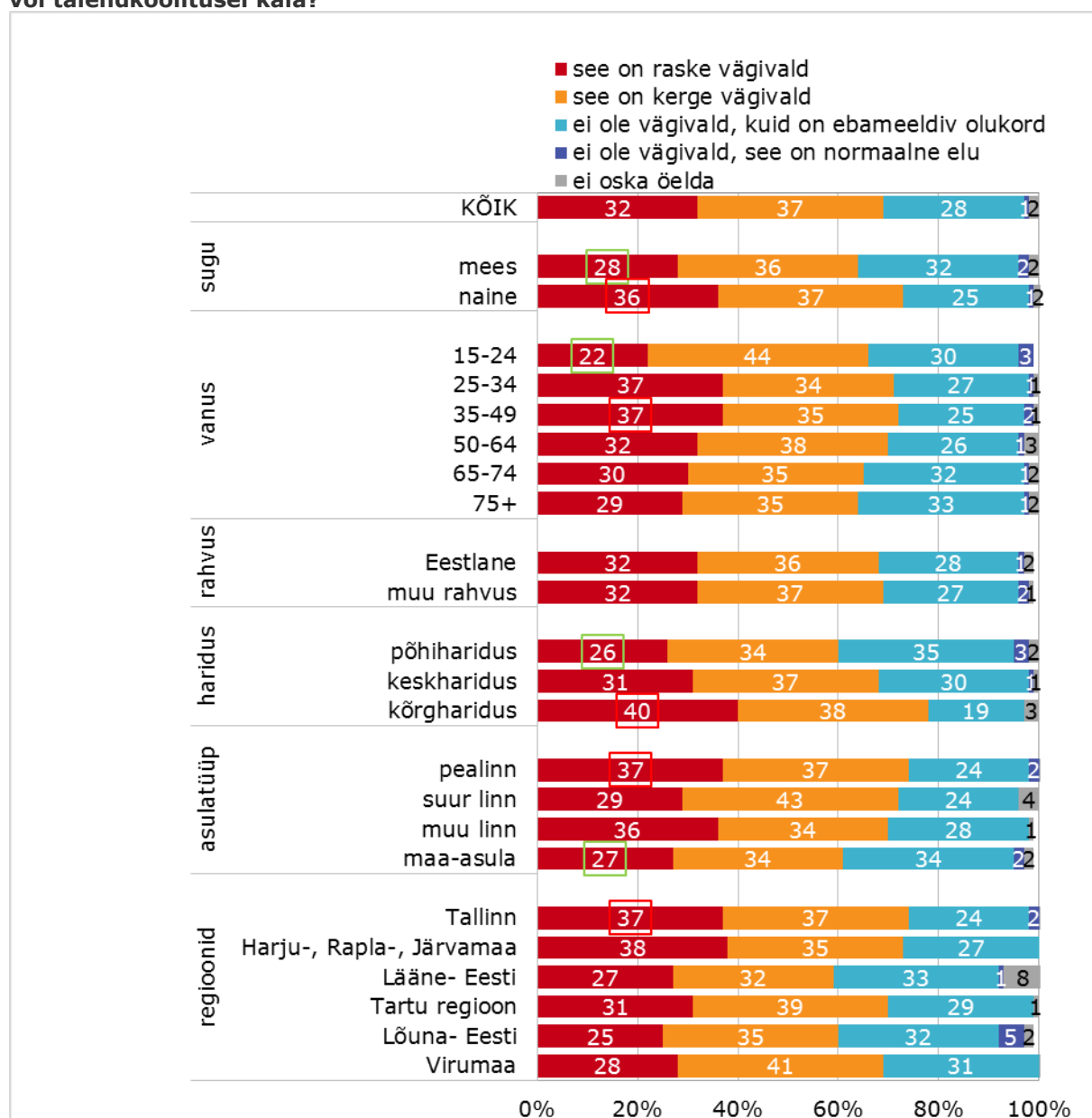
Joonis 3G. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib?

Joonis 3H. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner tahtlikult lõhub teisele kuuluvaid väärtuslikke asju?

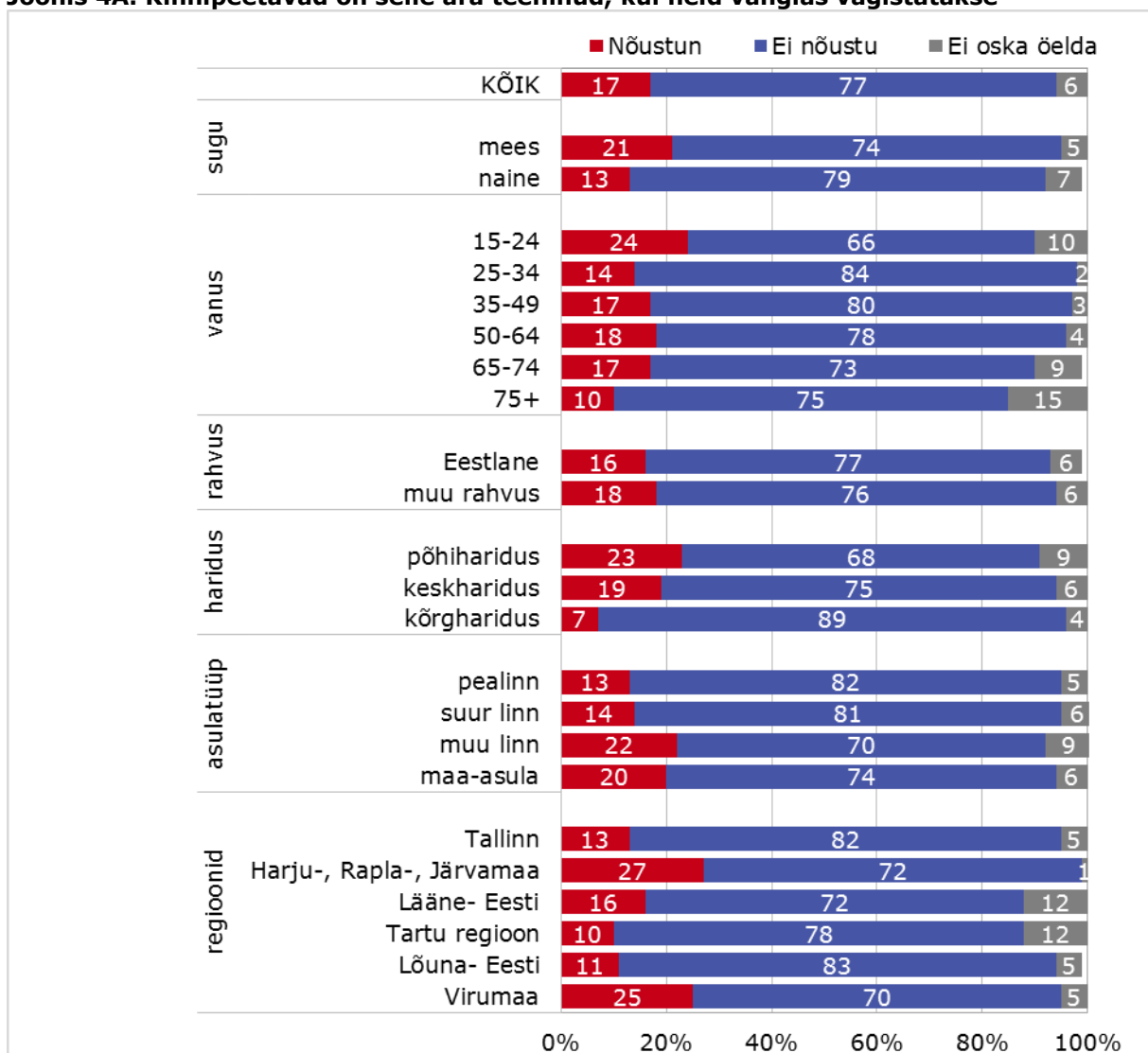
Joonis 3I. Mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner keelab teisel tööl, koolis või täiendkoolitusel käia?

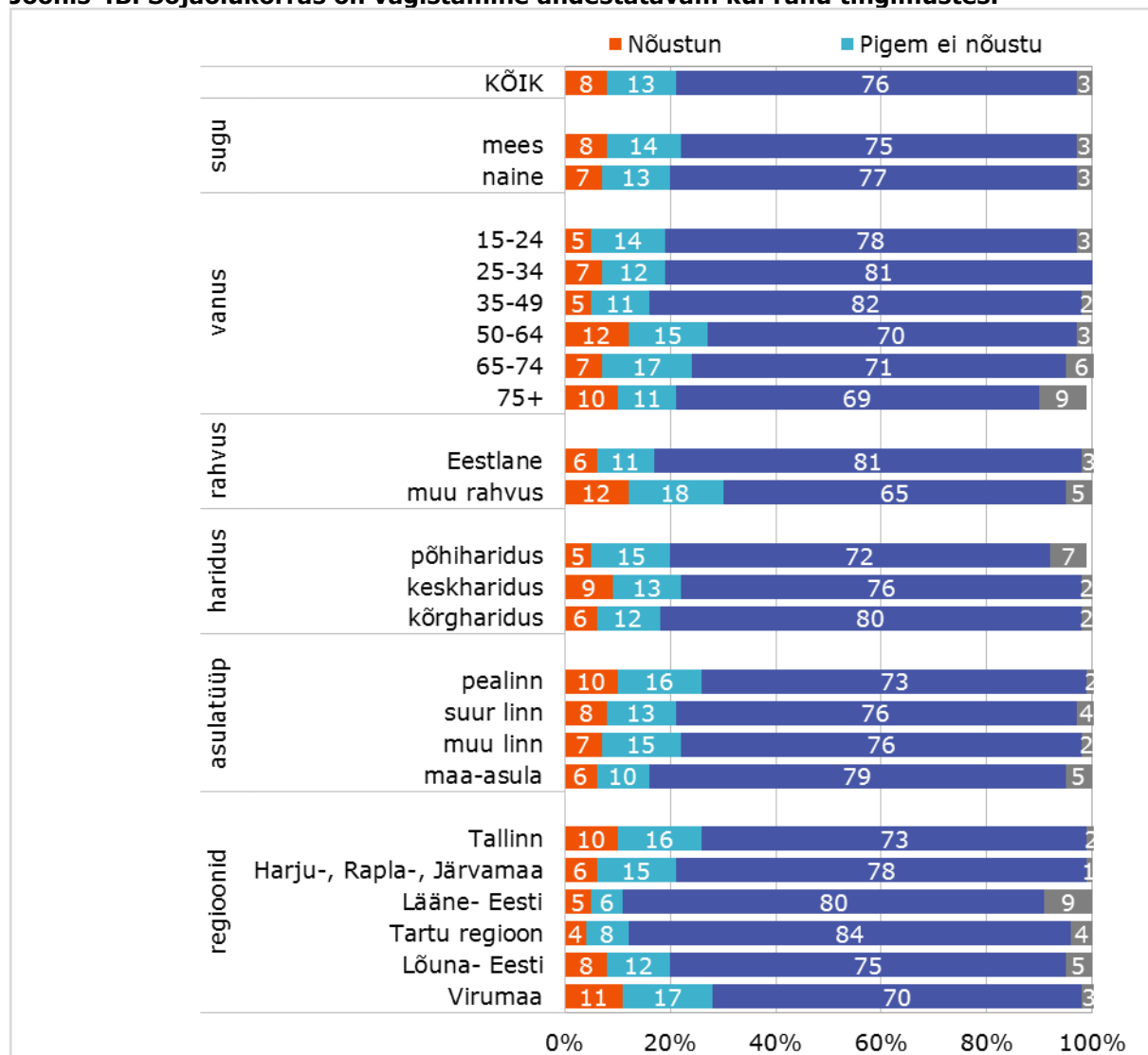
Tabel 3A. Küsimuste 1-12 (paarisuhte vägivald) alusel tehtud faktoranalüüsi tulemused

Rotated Component Matrix(a)		
	Component	
	1	2
..üks partner tekitab teisele võlgu?	0,756801	
..üks partner teise pangakaardi enda kätte võtab ja piirab ostude tegemist?	0,755179	
..üks partner keelab teist oma sõpradega suhtlemast?	0,733711	
..üks partner keelab teisel tööl, koolis või täiendkoolitusel käia?	0,671232	
..üks partner tahtlikult lõhub teisele kuuluvaid väärtuslikke asju?	0,621028	
..üks partner teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib?	0,497278	0,446271
..üks partner teist haiget tegemisega ähvardab?		0,696042
..üks partner teist lööb?		0,648667
..üks partner teist tapmisega ähvardab?		0,646228
..üks partner teist füüsilise jõuga kinni hoiab?		0,636371
..üks partner ähvardab teist enda ära tapmisega?		0,627187
..üks partner sunnib teisele peale suguühet?		0,575109
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. Rotation converged in 3 iterations.		

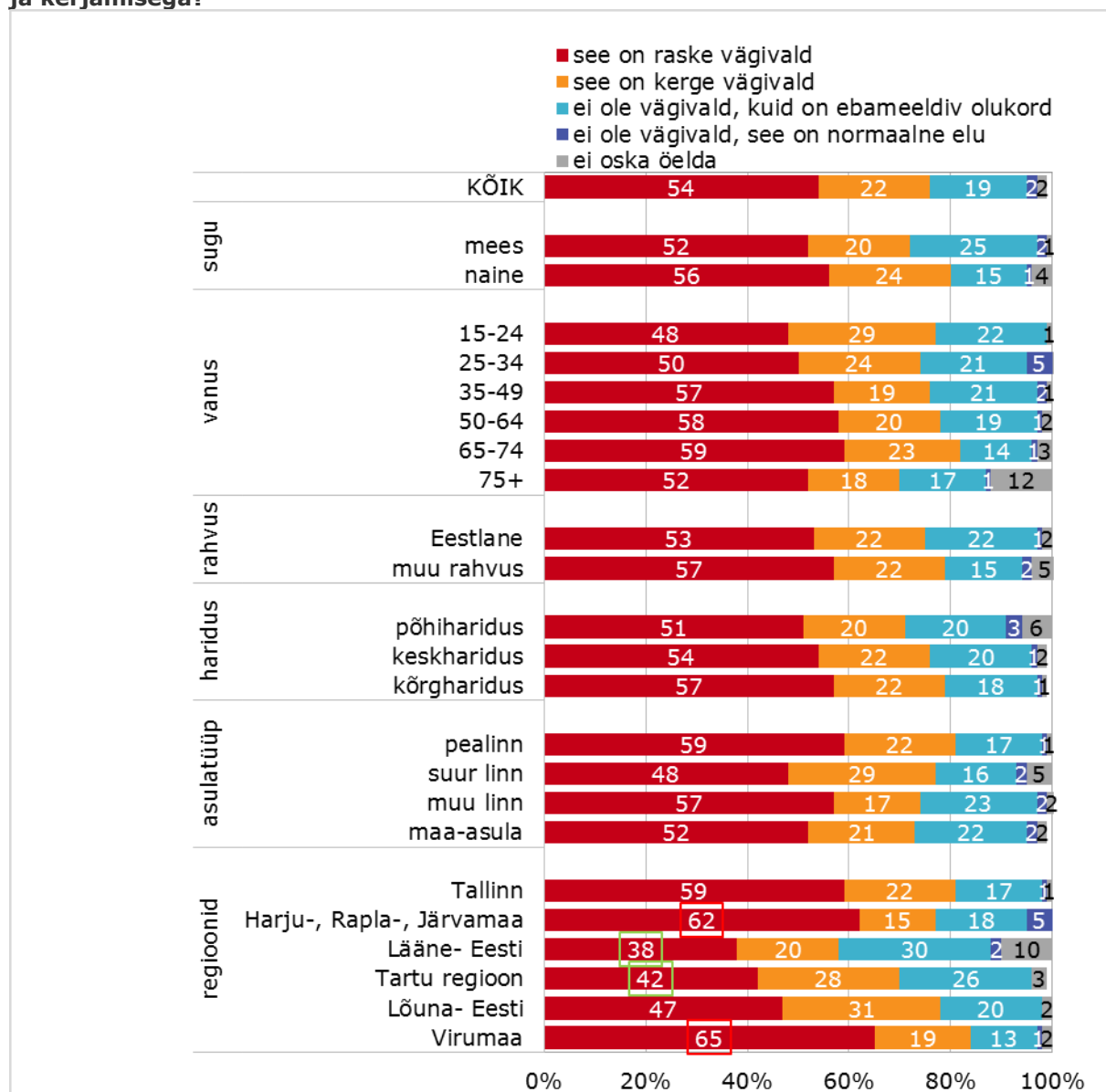
Joonis 4A. Kinnipeetavad on selle ära teeninud, kui neid vanglas vägistatakse

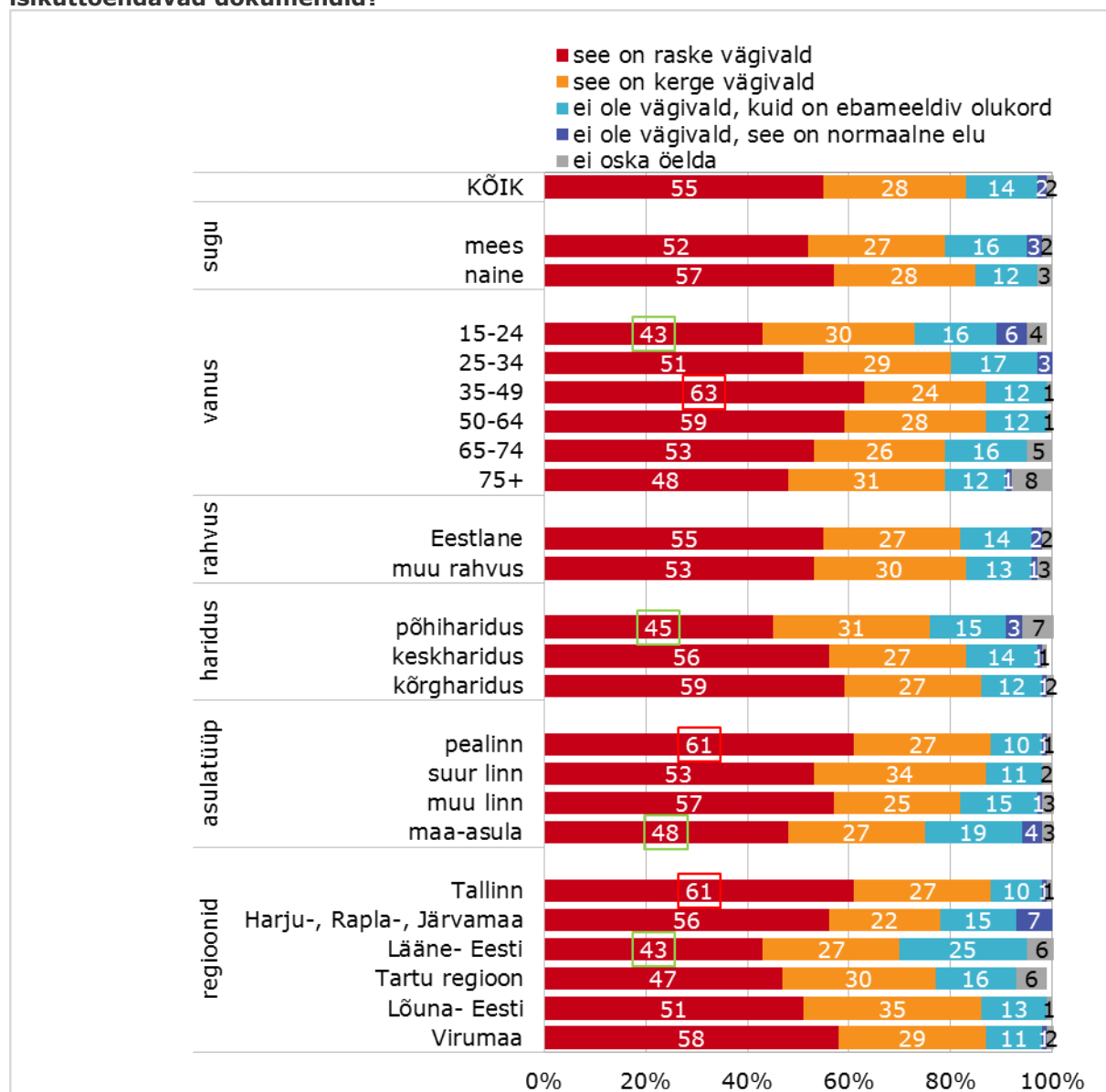
Joonis 4B. Sõjaolukorras on vägistamine andestatavam kui rahu tingimustes.

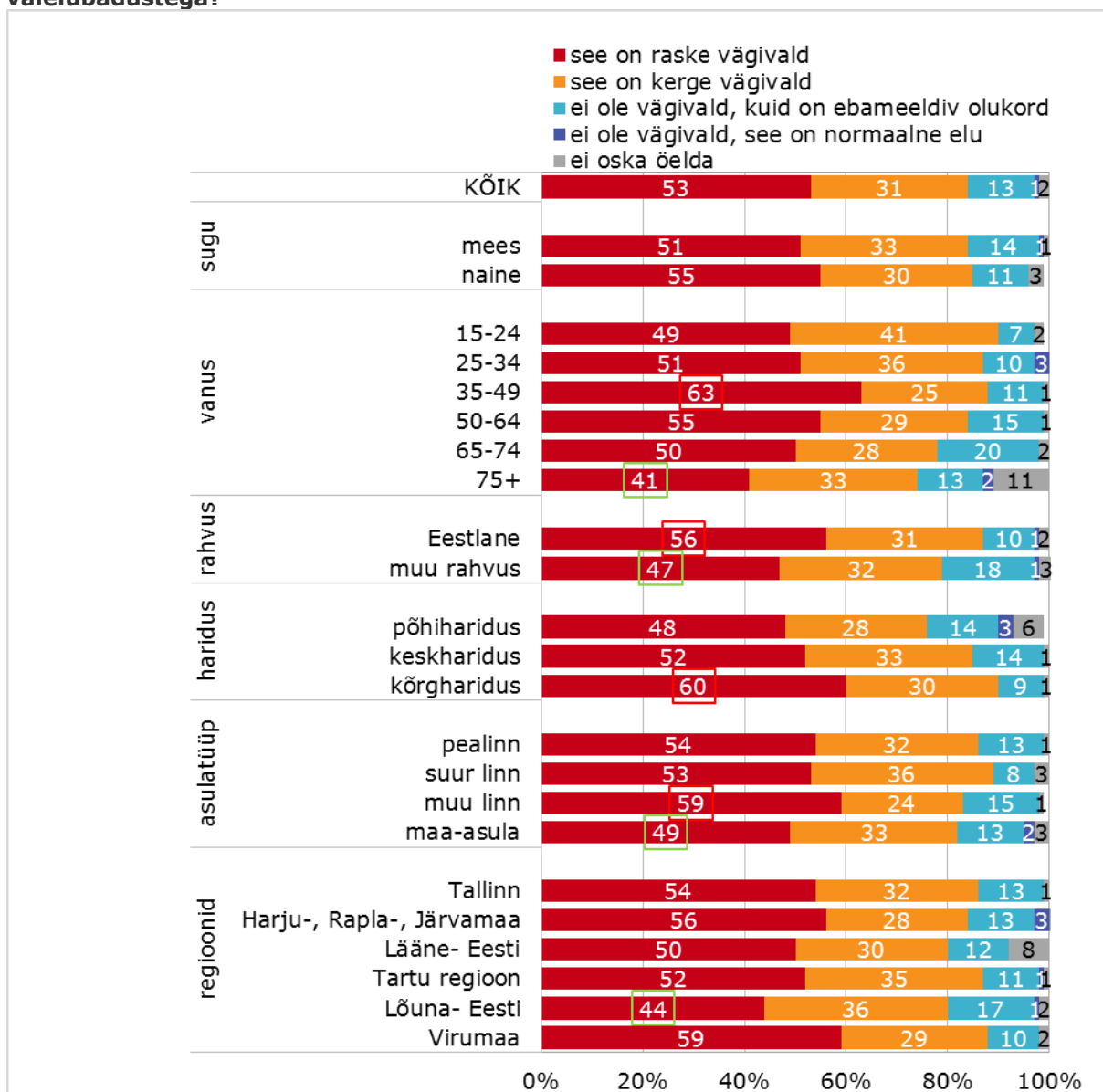
Joonis 7A. Mis see Teie arvates on, kui inimest meelitatakse tegelema narkoveo, varguse ja kerjamisega?

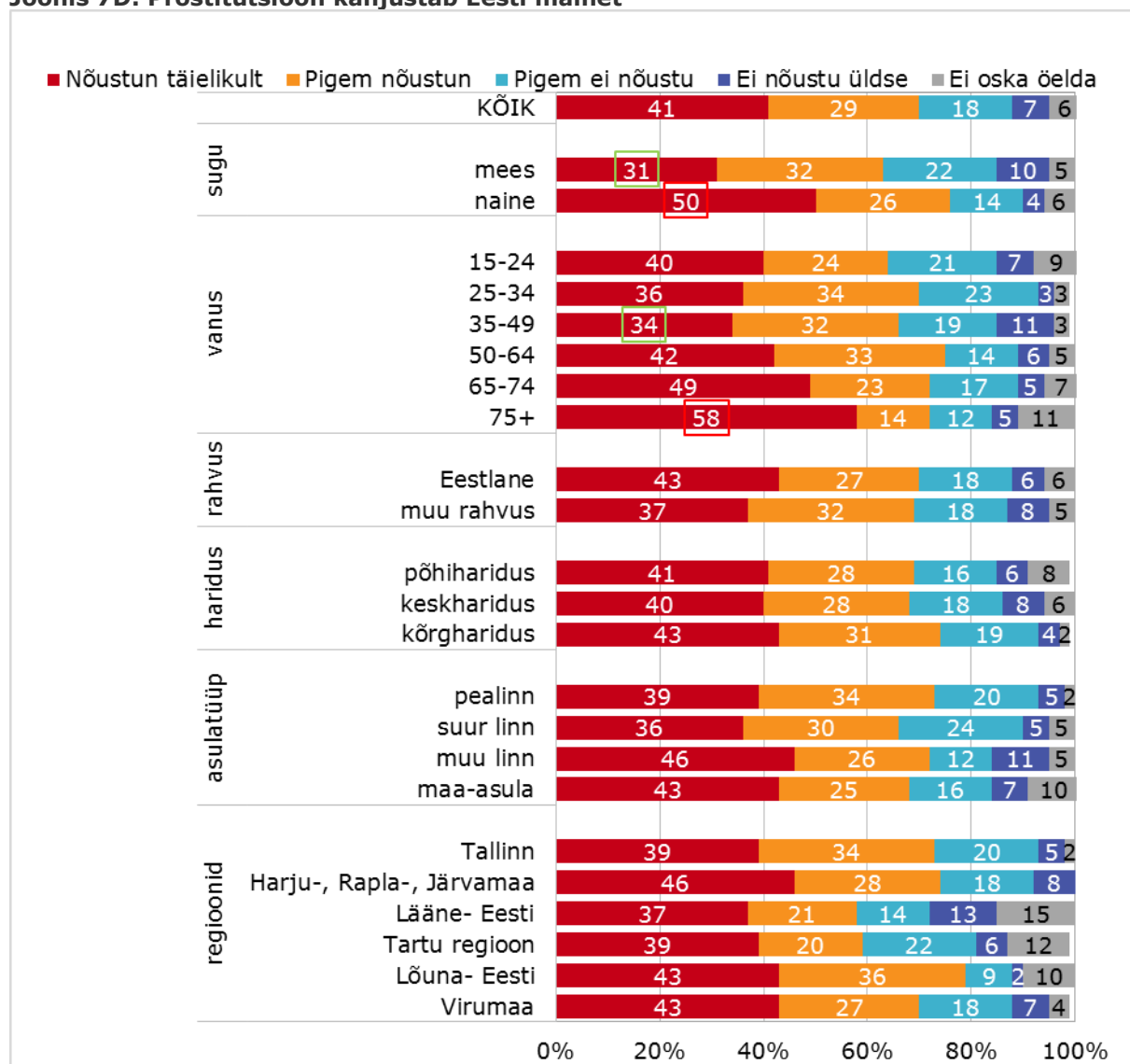
Joonis 7B. Mis see Teie arvates on, kui tööle asudes võetakse inimeselt ära isikuttõendavad dokumendid?

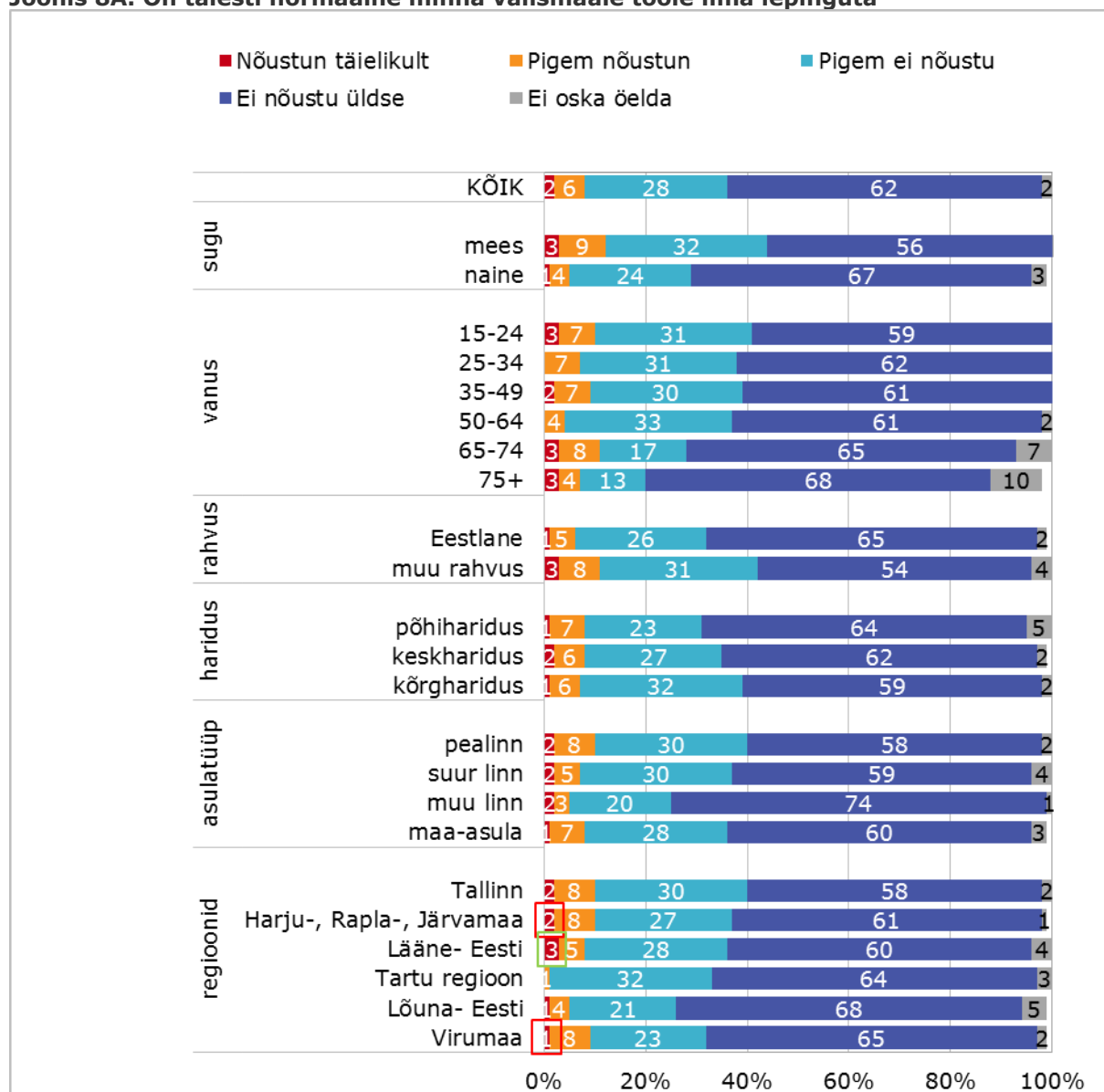
Joonis 7C. Mis see Teie arvates on, kui inimest survestatakse töötama ähvarduste ja valelubadustega?

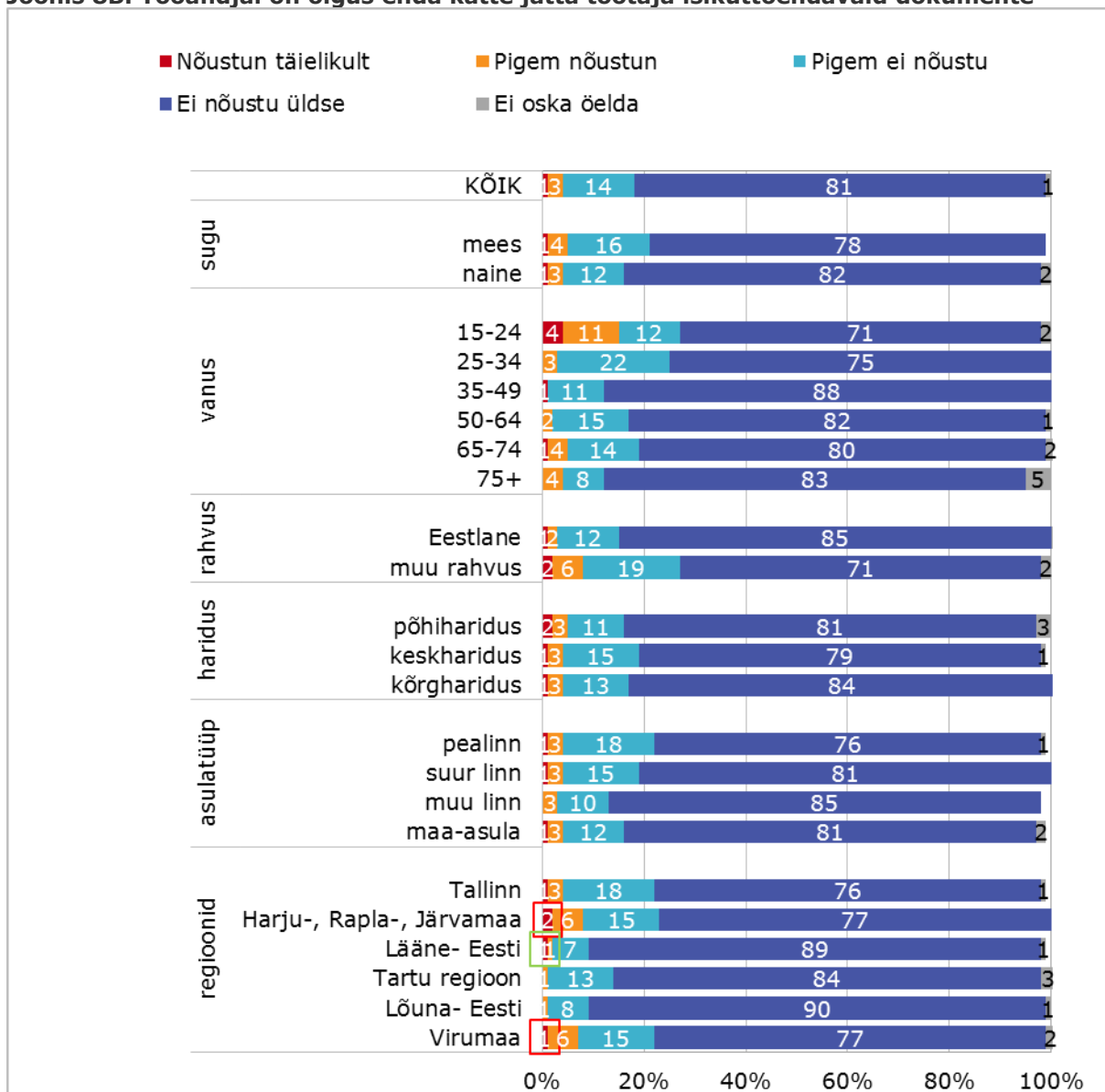
Joonis 7D. Prostitutsioon kahjustab Eesti mainet

Joonis 8A. On täiesti normaalne minna välismaale tööle ilma lepinguta

Joonis 8B. Tööandjal on õigus enda kätte jätta töötaja isikuttõendavaid dokumente

Tabel 8A. Prostituudiks hakkamise põhjused (valida sai kuni 3 varianti).

	Raske majanduslik olukord	See on kiire ja kerge teenistus	Pettuse või jõu kasutamine vähibajate poolt, oskuslik	Uimastisõltuvus	Madal haridustase	Eksiarvamused, mida prostituudi elu endast tegelikult	Perekonna ja lähedaste toetuse puudumine, üksildus	Oma seksuaalsete vajaduste rahuldamiseks
KÕIK	62%	53%	35%	33%	32%	21%	17%	9%
SUGU								
mees	61%	51%	35%	38%	33%	19%	14%	10%
naine	63%	55%	34%	29%	31%	23%	20%	9%
VANUS								
15-24	65%	55%	33%	37%	31%	20%	23%	9%
25-34	71%	46%	38%	47%	28%	23%	20%	7%
35-49	67%	46%	41%	35%	32%	23%	15%	6%
50-64	60%	58%	35%	27%	36%	19%	19%	11%
65-74	55%	63%	31%	29%	32%	20%	13%	12%
75+	47%	58%	21%	19%	29%	20%	12%	15%
RAHVUS								
Eestlane	63%	52%	37%	37%	34%	20%	14%	9%
muu rahvus	60%	56%	29%	25%	27%	23%	25%	10%
ASULATÜÜP								
pealinn	65%	50%	37%	35%	29%	23%	22%	8%
suur linn	55%	47%	31%	27%	28%	29%	23%	13%
muu linn	65%	58%	36%	34%	40%	18%	13%	10%
maa-asula	62%	57%	34%	34%	32%	17%	12%	8%

Reaprotsent. **X%** - 95% tõenäosusega keskmisest enam; **X%** - 95% tõenäosusega keskmisest vähem.

LISA 2. Metoodika kirjeldus

Kvantitatiivuuringu metoodika

Valim

AS Emori läbiviidavate CAPI-bussi uuringute üldkogumi moodustavad Eesti Vabariigi alalised elanikud vanuses 15 või enam aastat (01.01.2013. a kokku 1 085 309 inimest)⁹.

Kokku küsitleti antud uuringu raames 1111 Eesti elanikku.

CAPI-buss on mitme-kliendi-uuring, mille küsimustik koosneb erinevate klientide küsimusplokkidest. Vastajate intervjuerimist alustati antud uuringu teemadega, mistõttu ei seganud ega mõjutanud hiljem teiste valdkondade kohta esitatavad küsimused antud uuringu ankeedile vastamist. Sellega tagati eraldiseisva uuringuga võrreldavad tingimused. Vastajatel oli ka võimalus valida, kas täita küsimustik arvutis privaatselt ise või lasta vastused sisestada intervjuerijal. Isevastamise võimalust kasutas 25% intervjueritustest.

Uuringu käigus registreerisime järgmised taustaandmed: vastaja sugu, rahvus, vanus, elukoht (piirkond, asulatüüp), sotsiaalne staatus, haridus, tulutase ja leibkonna suurus.

Valimi suurus, st ühe uuringuga hõlmatud küsitletavate hulk oli ca 550 inimest. Selle territoriaalne mudel koostati Statistikaameti arvestuslike rahvastikuandmete alusel seisuga 01.01.2013. a.

Valimi moodustasime "isekaaluvana", st kasutasime üldkogumi proportsionaalset mudelit, kus kõikidel üldkogumisse kuuluvatel inimestel oli võrdne võimalus vastajaks sattuda.

Kasutasime kihistatud kaheastmelist valikut. Esmalt jagasime üldkogumi elukoha järgi territoriaalselt 6 kihiks. Valimi suurus igas kihis vastas proportsionaalselt üldkogumi jaotusele (vt järgnev tabel). Seejärel tegime igas kihis kaheastmelise valiku.

Esmased valikuühikud (kõigis kihtides kahe uuringulaine peale kokku 208 punkti) olid asulad (linnad, alevid, alevikud, külad). Valimipunktid (täpsusega kuni lähteaadressi tasandini) leidsime juhuvalikuga asula suurusele (elanike arvule) proportsionaalse tõenäosusega. Valiku baasiks on riiklik rahvastikuregister. Igas esmases valikuühikus valisime seejärel teisesed valikuühikud – inimesed. Valimi suurus ühes punktis on 8 inimest, Tallinnas, Tartus, Pärnus, Kohtla-Järvel ja Narvas 4 inimest.

Küsitletavate leidmiseks valimipunktis kasutasime lähteaadressi meetodit ja nn noorte meeste–noorte naiste reeglit. Lähteaadressi meetod on reeglite kogum lähteaadressist edasiliikumise marsruudi, majade, korterite, leibkondade valikuks. Noorte meeste–noorte naiste reegel tähendab, et küsitleme alates 15 aastastest kodus olevatest meestest kõige nooremalt. Kui selles vanuses mehi antud aadressil ei ela või ei ole hetkel kodus, küsitleme kõige nooremalt kodus olevatest naistest, kes on vähemalt 15 aastat vana.

Võrdlesime küsitlustöö käigus kujunenud valimi sotsiaaldemograafilist struktuuri soo, vanuse, rahvuse, piirkonna, asulatüübi ja haridustaseme lõikes vastavate näitajatega üldkogumi kohta ning esinduslikkuse saavutamiseks kaalusii valim üldkogumi jaotusele vastavaks.

⁹ Statistikaameti arvestuslikud andmed seisuga 01.01.2013. a.

Valimi mudel ning tegelik ja kaalutud jaotus

Valimi suurus	1111
Int. arv VP-s Tallinn, suured linnad	4
Int. arv VP-s mujal Eestis	8

Piirkonna tasandil standardsetl kaalutavad lõiked

Liigituse nimi	Lõigete sisu	Üldkogum (ESA 01.01.2013)		Mudel VP arv	Tegelik valim			Kaalutud jaotus	
		Abs. arv	%		Arv	%	Kaal	Arv	%
KOKKU		1 085 309	100,00%	208	1111	100,00%		1111	100,00%
PIIRKOND	Tallinn	337 405	31,09%	86	349	31,41%	0,9885	345	31,05%
	Põhja-Eesti	182 060	16,77%	24	190	17,10%	0,9842	187	16,83%
	Lääne-Eesti	122 734	11,31%	20	128	11,52%	0,9844	126	11,34%
	Tartu piirkond	151 331	13,94%	30	148	13,32%	1,0473	155	13,95%
	Lõuna-Eesti	115 920	10,68%	14	112	10,08%	1,0625	119	10,71%
	Virumaa	175 859	16,20%	34	184	16,56%	0,9783	180	16,20%
ASULATÜÜP	Pealinn	337 405	31,09%		349	31,41%	0,9885	345	31,05%
	Suur linn	196 362	18,09%		205	18,45%	0,9805	201	18,09%
	Muu linn	209 412	19,30%		208	18,72%	1,0337	215	19,35%
	Alevik/küla	342 130	31,52%		349	31,41%	1,0029	350	31,50%
SUGU	Mehed	494 034	45,52%		409	36,81%	1,2200	499	44,91%
	Naised	591 275	54,48%		702	63,19%	0,8718	612	55,09%
VANUS	15-24	152 670	14,07%		122	10,98%	1,2787	156	14,04%
	25-34	181 044	16,68%		162	14,58%	1,1420	185	16,65%
	35-49	261 155	24,06%		260	23,40%	1,0269	267	24,03%
	50-64	257 899	23,76%		303	27,27%	0,8746	265	23,85%
	65-74	122 446	11,28%		143	12,87%	0,8741	125	11,25%
	75+	110 095	10,14%		121	10,89%	0,9339	113	10,17%
RAHVUS	Eestlased	746 347	68,77%		838	75,43%	0,9177	769	69,22%
	Muu rahvus	338 962	31,23%		273	24,57%	1,2527	342	30,78%

Küsitlus

Küsitlus toimus CAPI-meetodil (arvuti abil tehtavad personaalintervjuud) vastajate kodudes.

CAPI-intervjuu puhul on ankeedi küsimused sülearvuti ekraanil ja vastused sisestab küsitleja kohe arvutisse. Filtrid ja roteerimised on programmeeritud, vähendades nii vigu küsitlemisel. Ankeet võib sisaldada multimeediat (pilte, videot, muusikaklippe).

Kvaliteedi tagamiseks korraldasime pärast küsitluse toimumist täiendavalt intervjuude järelkontrolli. Selleks võtsime veel kord ühendust 15% valimist ja palusime vastajal kommenteerida küsitleja töö erinevaid aspekte. Järelkontrolli alusel võime väita, et küsitlustöö viidi läbi vastavalt nõuetele.

Küsitlustöös osales 67 vastava ettevalmistuse saanud AS Emori küsitlejat.

Kokku tegid küsitlejad 4662 kontaktivõttu, neist:

- 1111 juhul viidi intervjuu läbi;
- 1520 juhul ei olnud kahe külastuskorra järel kedagi kodus;
- 639 juhul ei olnud sihtrühma esindajat;
- 138 juhul ei olnud sihtrühma esindaja küsitlusperioodil kättesaadav;
- 1254 korral keelduti vastamisest või sobiv isik oli vastamisvõimetu.

Andmetöötlus

Andmete töötlemisel kasutasime statistikapaketti SPSS for Windows ver. 15. ning andmetöötlusprogrammi Galileo.

Usalduspiirid

Andmetabelite uurimisel ja tulemustest järelduste tegemisel tuleb arvestada valimi veaga. Oleme andnud vea piirid 95% tõenäosusega, arvestades kogu valimi ja sagedamini esinevate alarühmade arvulist suurust.

Statistilise vea piirid

Valimi suurus	50%	45%	40%	35%	30%	25%	20%	15%	10%	5%	3%	2%
	50%	55%	60%	65%	70%	75%	80%	85%	90%	95%	97%	98%
5	57,47%	57,18%	56,31%	54,82%	52,67%	49,77%	45,97%	41,04%	34,48%	25,05%	19,61%	16,09%
10	35,26%	35,08%	34,55%	33,64%	32,32%	30,54%	28,21%	25,18%	21,16%	15,37%	12,03%	9,87%
15	27,63%	27,49%	27,07%	26,35%	25,32%	23,93%	22,10%	19,73%	16,58%	12,04%	9,43%	7,74%
20	23,37%	23,25%	22,89%	22,29%	21,42%	20,24%	18,69%	16,69%	14,02%	10,19%	7,97%	6,54%
25	20,60%	20,50%	20,18%	19,65%	18,88%	17,84%	16,48%	14,71%	12,36%	8,98%	7,03%	5,77%
30	18,62%	18,53%	18,25%	17,76%	17,07%	16,13%	14,90%	13,30%	11,17%	8,12%	6,35%	5,21%
40	15,97%	15,89%	15,65%	15,23%	14,64%	13,83%	12,78%	11,40%	9,58%	6,96%	5,45%	4,47%
45	15,06%	14,98%	14,75%	14,36%	13,80%	13,04%	12,04%	10,75%	9,03%	6,56%	5,14%	4,22%
50	14,28%	14,21%	13,99%	13,63%	13,09%	12,37%	11,43%	10,20%	8,57%	6,23%	4,87%	4,00%
60	12,91%	12,84%	12,65%	12,31%	11,83%	11,18%	10,33%	9,22%	7,75%	5,63%	4,40%	3,61%
65	12,40%	12,34%	12,15%	11,83%	11,37%	10,74%	9,92%	8,86%	7,44%	5,41%	4,23%	3,47%
75	11,55%	11,49%	11,31%	11,01%	10,58%	10,00%	9,24%	8,25%	6,93%	5,03%	3,94%	3,23%
100	10,00%	9,95%	9,80%	9,54%	9,16%	8,66%	8,00%	7,14%	6,00%	4,36%	3,41%	2,80%
120	9,04%	8,99%	8,85%	8,62%	8,28%	7,83%	7,23%	6,45%	5,42%	3,94%	3,08%	2,53%
150	8,00%	7,96%	7,84%	7,63%	7,33%	6,93%	6,40%	5,71%	4,80%	3,49%	2,73%	2,24%
200	6,93%	6,89%	6,79%	6,61%	6,35%	6,00%	5,54%	4,95%	4,16%	3,02%	2,36%	1,94%
300	5,66%	5,63%	5,54%	5,40%	5,18%	4,90%	4,53%	4,04%	3,39%	2,47%	1,93%	1,58%
500	4,38%	4,36%	4,29%	4,18%	4,02%	3,79%	3,51%	3,13%	2,63%	1,91%	1,49%	1,23%
550	4,18%	4,16%	4,09%	3,99%	3,83%	3,62%	3,34%	2,98%	2,51%	1,82%	1,43%	1,17%
1 000	3,10%	3,08%	3,03%	2,95%	2,84%	2,68%	2,48%	2,21%	1,86%	1,35%	1,06%	0,87%

Kvalitatiivuuringu metoodika

Värbamine

Sihtrühmaesindajate selekteerimine toimus etteantud värbamisküsimustiku põhjal. Sihtrühma esindajad leidsime näost-näku intervjuu käigus lumepalli meetodil.

Küsitlusmeetod

Küsitlusmeetodiks oli fookusgrupp-intervjuu. Intervjuud viis läbi vastava erikoolituse saanud ja suure praktilise töökogemusega moderaator, kes osales ka uuringu aruande kirjutamisel. Intervjuu kava on toodud aruande lisas.

Intervjuu kestvus

Kaks fookusgrupp intervjuud toimusid Emoris vastavalt kvalitatiivuuringu nõuetele sisustatud ruumis ning üks Viljandis. Ühe grupi kestvuseks oli 1,5 kuni 2 tundi. Kõik intervjuud lindistati ja nende põhjal koostati vestluste täielikud üleskirjutused ehk stenogrammid.

Fookusgruppide koosseis

Uuringu sihtrühmaks olid Eesti elanikud vanuses 20-60 aastat. Uuringu käigus viidi läbi 3 fookusgruppi:

Grupp 1: 20-35-aastased eestlased, Tallinn.

Sugu	Vanus	Haridus
mees	24	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	35	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	28	kõrgharidus
naine	33	kõrgharidus
naine	23	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	29	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	29	kõrgharidus
naine	34	Kesk-, keskeri- või kutseharidus

Grupp 2: 35-60-aastased eestlased, Viljandi

Sugu	Vanus	Haridus
mees	39	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	53	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	35	kõrgharidus
mees	49	kõrgharidus
naine	43	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	59	kõrgharidus
naine	49	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	49	kõrgharidus

Grupp 3: 35-60-aastased vene keelt kõnelevad elanikud, Tallinn

Sugu	Vanus	Haridus
naine	45	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	52	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
naine	55	kõrgharidus
naine	48	kõrgharidus
naine	45	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	52	kõrgharidus
mees	52	Kesk-, keskeri- või kutseharidus
mees	58	kõrgharidus

Lisa 3. Elanikkonna uuringu küsimustik

Tere! Esimese teema eesmärgiks on selgitada elanike hoiakuid ja suhtumist pere- ja seksuaalvägivalda ning inimkaubandusse. Meid huvitavad üldised hoiakud, mitte Teie isiklik kogemus. Teil on siiski võimalik valida, kas soovite ise küsimustiku arvutis ära täita või loen mina küsimused Teile ette ja sisestan antud vastused.

Alustuseks esitan Teile mõned küsimused perevägivalda kohta, mis võib leida aset erinevate pereliikmete ja lähisugulaste vahel, näiteks abikaasade või elukaaslaste vahel või suunatult laste vastu.

Ma loen Teile ette rea väiteid, mis kirjeldavad võimalikku käitumist paarisuhtes ja Teie palun hinnake igat olukorda järgmisel skaalal: 1=ei ole vägivald, see on normaalne elu, 2=ei ole vägivald, kuid on ebameeldiv olukord, 3= see on kerge vägivald, 4=see on raske vägivald. Palun öelge, mis see Teie arvates on, kui paarisuhtes üks partner.. (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID, VAJADUSEL SELGITAGE: Vägivalla näol võib tegemist olla nii füüsilise kui vaimse vägivallaga. Küsimuses 6 on mõeldud keelatava osapoole sõpru)

		Ei ole vägivald, see on normaalne elu	Ei ole vägivald, kuid on ebameeldiv olukord	See on kerge vägivald	See on raske vägivald	EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)
1.	... teist haiget tegemisega ähvardab?	1	2	3	4	5
2.	... teist tapmisega ähvardab?	1	2	3	4	5
3.	... ähvardab teist enda ära tapmisega?	1	2	3	4	5
4.	... teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib?	1	2	3	4	5
5.	... keelab teisel tööl, koolis või täiendkoolitusel käia?	1	2	3	4	5
6.	... keelab teist oma sõpradega suhtlemast?	1	2	3	4	5
7.	... teist füüsilise jõuga kinni hoiab?	1	2	3	4	5
8.	... teist lööb?	1	2	3	4	5
9.	... teise pangakaardi enda kätte võtab ja piirab ostude tegemist?	1	2	3	4	5
10.	... tekitab teisele võlgu?	1	2	3	4	5
11.	... tahtlikult lõhub teisele kuuluvaid väärtuslikke asju?	1	2	3	4	5
12.	... sunnib teisele peale suguühet?	1	2	3	4	5

Rääkisime paarisuhtes toimuvast. Järgnevalt mõned küsimused laiemalt perevägivalda kohta, mis võib aset leida eri pereliikmete ja sugulaste vahel.

Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kas 1=nõustute täielikult, 2= pigem nõustute, 3=pigem ei nõustu, 4=ei nõustu üldse? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID)

		Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)
13.	Perevägivald on pere siseasi, kõrvalised isikud ei tohiks sekkuda	1	2	3	4	5

14.	Vägivald pere-/lähisuhtes on kuritegu	1	2	3	4	5
15.	Perevägivalda pealt näinud lapsed on ohvrid ja vajavad abi	1	2	3	4	5
16.	Perevägivalda ohver ei ole iseseisvalt võimeline lõpetama vägivaldset suhet	1	2	3	4	5
17.	Tihti peale on perevägivalda ohvrid juhtunud ise osaliselt süüdi	1	2	3	4	5

18. **Kas Te olete kunagi pealt kuulnud, näinud või kahtlustanud mõnd perevägivalda juhtumit? Palun ärge arvestage neid juhtumeid, millega olete kokku puutunud oma tööst lähtuvalt.**

1. Jah (jätkake küs 19)
2. Ei (jätkake küs 22)
3. EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette) (jätkake küs 22)

Küsida küs19, kui küs 18=1 (jah)

19. **Kas Te reageerisite kuidagi, tegite midagi?**

1. Jah (jätkake küs 20)
2. Ei (jätkake küs 21)
3. EI OSKA ÕELDA/EI MÄLETA (ei loeta ette) (jätkake küs 22)

Küsida küs20, kui küs 19=1 (jah)

20. **Mida Te tegite, kuidas reageerisite? Palun nimetage kõik sobivad variandid.**

1. Teavitasin politseid
2. Teavitasin teisi majaelanikke, naabreid, korteriühistu juhti
3. Läksin ise olukorda lahendama
4. Teavitasin kohaliku omavalitsuse töötajaid (nt sotsiaaltöötajat, lastekaitse spetsialisti)
5. Muu (palun täpsustage)

Küsida küs21, kui küs 19=2 (ei)

21. **Mis on peamine põhjus, miks Te midagi ei teinud? (ÜKS VASTUS)**

1. Ma ei tahtnud sekkuda, sest see on eraasi
2. Lootsin, et keegi teine sekkub
3. Kartsin sekkuda
4. Ma ei teadnud, mida teha
5. Muu, palun täpsustage
6. EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)

Küsida küs22, kui küs 18=2 või 3 (ei või ei oska öelda) või küs19=3 (ei oska öelda/ei mäleta)

22. **Kui Te kunagi tulevikus puutuksite kokku mõne perevägivalda juhtumiga, siis kuidas Te tõenäoliselt käituksite? Palun nimetage kõik sobivad variandid.**

1. Teavitaksin politseid
2. Teavitaksin teisi majaelanikke, naabreid, korteriühistu juhti

3. Läheksin ise olukorda lahendama
4. Teavitaksin kohaliku omavalitsuse töötajaid (nt sotsiaaltöötajat, lastekaitse spetsialisti)
5. Muu, palun täpsustage
6. Ei teeks midagi
7. EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)

Edasi räägime seksuaalvägivallast. Seksuaalvägivald on ohvrile mittesoovitud seksuaalne tegevus, näiteks intiimpiirkonna puudutamine (käperdamine), seksuaalvahekorda sundimine (vägistamine). Seksuaalvägivald võib toimuda nii inimese perekonnas kui väljaspool kodu. Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kas 1=nõustute täielikult, 2= pigem nõustute, 3=pigem ei nõustu, 4=ei nõustu üldse? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID)

		Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)
23.	Ka poisid ja mehed võivad langeda seksuaalvägivalla ohvriks	1	2	3	4	5
24.	Naised põhjustavad ise oma riietusega vägistamise ohvriks langemist	1	2	3	4	5
25.	Vägistamise ohvrid vajavad abi ja tugiteenuseid	1	2	3	4	5
26.	Sõjaolukorras on vägistamine andestatavam kui rahu tingimustes	1	2	3	4	5
27.	Kinnipeetavad on selle ära teeninud kui neid vanglas vägistatakse	1	2	3	4	5

Jätkame küsimustega inimkaubanduse teemal

Ma loen Teile ette mõned väited ja Teie palun hinnake igat olukorda järgmisel skaalal: 1=ei ole vägivald, see on normaalne elu, 2=ei ole vägivald, kuid on ebameeldiv olukord, 3= see on kerge vägivald, 4=see on raske vägivald. Palun öelge, mis see Teie arvates on, kui... (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID)

		Ei ole vägivald, see on normaalne elu	Ei ole vägivald, kuid on ebameeldiv olukord	See on kerge vägivald	See on raske vägivald	EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)
28.	... inimest survestatakse töötama ähvarduste ja valelubadustega?	1	2	3	4	5
29.	... pärast töö tegemist jäetakse inimesele maksmata lubatud töötasu?	1	2	3	4	5
30.	... tööle asudes võetakse inimeselt ära isikultõendavad dokumendid	1	2	3	4	5
31.	... inimest meelitatakse tegelema narkoveoga, vargusega, kerjamisega?	1	2	3	4	5

Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kas 1=nõustute täielikult, 2= pigem nõustute, 3=pigem ei nõustu, 4=ei nõustu üldse? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID)

		Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	Ei oska öelda
32.	On täiesti normaalne minna välismaale tööle ilma lepinguta	1	2	3	4	5
33.	Tööandjal on õigus enda kätte jätta töötaja isikultõendavaid dokumente	1	2	3	4	5

34. **Sunniviisiline töö ehk tööorjus on igasugune töö või teenistus, mille tegemist nõutakse ükskõik missuguse karistusega ähvardades. Karistuseks võib olla õigustest või eelistest ilmajäämine, vägivald, ähvardused jne. Valige palun kuni 2 põhjust, miks Teie arvates satutakse tööorjusesse ? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VARIANTE)**

1. Soov teenida kiiresti ja palju
2. Raske majanduslik olukord
3. Vähene teadlikkus tööalastest õigustest
4. Madal haridustase ja vähene konkurentsivõime tööturul
5. Pettuse, sunni või vägivald kasutamine värbajate poolt, oskuslik värbamisprotsess
6. EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)

Nüüd mõned küsimused prostitutsiooni kohta.

Kuivõrd Te nõustute või ei nõustu järgmiste väidetega, kas 1=nõustute täielikult, 2= pigem nõustute, 3=pigem ei nõustu, 4=ei nõustu üldse? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VÄITEID)

		Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)
35.	Prostitutsioon on vajalik, sest selle vahendamise pealt teenivad kasu paljud ettevõtjad, näiteks taksojuhid, turismifirmad, striptiisibaarid jt	1	2	3	4	5
36.	Prostitutsioon on vajalik ja tuleb legaliseerida, sest see võimaldab prostituutidele tööd ja sissetulekut.	1	2	3	4	5
37.	Prostitutsioon on vajalik, sest aitab maandada meeste seksuaalseid pingeid ja stressi	1	2	3	4	5
38.	Prostitutsioon on naistevastane vägivald	1	2	3	4	5
39.	Prostitutsioon kahjustab Eesti mainet	1	2	3	4	5

40. Palun valige kuni 3 peamist põhjust, miks Teie arvates hakatakse prostituutideks? (LUGEGE ETTE, ROTEERIDA VARIANTE)

1. See on kiire ja kerge teenistus
2. Raske majanduslik olukord
3. Uimastisõltuvus
4. Eksiarvamused, mida prostituudi elu endast tegelikult kujutab
5. Madal haridustase
6. Pettuse või jõu kasutamine värbajate poolt, oskuslik värbamistöö
7. Perekonna ja lähedaste toetuse puudumine, üksildus
8. Oma seksuaalsete vajaduste rahuldamiseks
9. EI OSKA ÕELDA (ei loeta ette)

41. Palun nimetage järgnevast nimekirjast kõik need, kelle jaoks Teie teada on Eestis olemas tugiteenused?

1. seksuaalvägivald (ahistamise, vägistamise) ohvritele

2. perevägivalla ohvritele
3. perevägivalda pealt näinud lastele
4. vägivallatsejatele
5. prostitutsiooni sunnitud inimestele
6. tööorjuse ohvritele
7. mitte ühelegi neist
8. EI OSKA ÖELDA

42. **Millistest järgnevatest organisatsioonidest või programmidest Te olete kuulnud? (LUGEGE ETTE, MÄRKIGE KÕIK, MILLEST ON KUULNUD, MITU VASTUST)**

1. Eesti Naiste Varjupaikade Liit ja nende telefon 1492
2. Mittetulundusühing Living for Tomorrow (LFT) ja nende inimkaubanduse nõustamistelefon 660 7320
3. Mittetulundusühing Eluliin
4. Riiklik ohvriabi teenus
5. Tööinspeksioon
6. Norra toetusprogramm perevägivalla ja inimkaubanduse vähendamiseks
7. Mitte ühestki neist

Kas Teil on eelnenud teemade kohta veel üldisi kommentaare?

Täname Teid abi eest! Kui soovite nendel teemadel rohkem infot, võin anda Teile infovoldiku.

Lisa 4. Fookusgruppide vestluskava

Pere- ja soopõhise vägivallega seotud hoiakute kvalitatiivuuring, aprill 2013

Vestluskava

SISSEJUHATUS JA SOOJENDUS

15'

- **STANDARDNE UURINGU SISSEJUHATUS, UURINGU PROTSESSI SELETUS**
- Moderaatori nimi
- Sissejuhatus: ei ole õigeid ega valesid vastuseid, lindistamine, suupisted ja joogid
- Uuringu teema: inimeste teadmised ja hoiakud perevägivald ja soopõhise vägivallega ning inimkaubandusega seotud teemadel
- **OSALEJAD TUTVUSTAVAD ENNAST**
- Eesnimi, vanus, töö iseloom, võimalusel ka pere ja hobid/vaba aeg.

PEREVÄGIVALDA/SOOPÕHISE VÄGIVALDA MÕISTEST ARUSAAMINE

15'

Kuidas saadakse mõistetest aru? Kumb mõiste on arusaadavam? Millist käitumist peetakse vägivaldseks? Kuidas seda põhjendatakse?

- Kui kuulete sõna perevägivald, mis teile kõige esimesena sellega seostub? Miks? Mis veel? Milline on vägivaldne käitumine? Näiteid!
- Mis seostub mõistega soopõhine vägivald? Miks? Mis veel? Tooge näiteid soovägivalda kohta.
- Kas need mõisted - perevägivald ja soopõhine vägivald - tähendavad teie jaoks ühte ja sedasama või on erinevad? Kui erinevad, siis mille poolest?
Alguses - spontaansete vastuste ring. Seejärel (vajadusel, kui spontaanselt ei kaeta aspekti piisavalt või on vaja täpsustamist) käia üle alljärgnevad situatsioonid:
- Räägime nüüd konkreetsetest olukordadest ja ma palun teie arvamust selle kohta, kas need olukorrad on teie arvates vägivald või mitte? Kui ei ole vägivald, siis mis see on? Palun põhjendage! Mis see on kui üks partner...
 - keelab teisel tööl, koolis või täiendkoolitusel käia?
 - keelab teist oma sõpradega suhtlemast?
 - teise pangakaardi enda kätte võtab ja piirab ostude tegemist?
 - tekitab teisele võlgu?
 - teist tänaval, avalikus kohas, kodus või töö juures jälitab või jälgib
- Kui aega jääb, siis ka:
 - teist pidevalt mõnitab, solvab ja kritiseerib?
 - tahtlikult lõhub teisele kuuluvaid väärtuslikke asju?
 - ähvardab teist enda ära tapmisega, kui tema soovide järgi ei talita?
 - Püüab teist sundida vastu tahtmist seksuaalvahekorrale või muud laadi seksuaalsele tegevusele?
- Kuivõrd on pereringis ja lähedaste inimeste vahel aset leidv vägivald kuritegevus?
- Kuivõrd on see perekonna siseasi? Miks on/ei ole pere siseasi?

HOIAKUD OHVRITE JA VÄGIVALLATSEJATE SUHTES

15'

Keda peetakse tõenäolisteks

- Kes satuvad suurema tõenäosusega perevägivalda ohvriteks ehk kes on

ohvriteks? Keda peetakse vägivallatsejateks? Hoiakud mõlema suhtes. Kes on juhtunud süüdi?	tüüpiline ohver? (tegevusvaldkond, sugu, vanus, rahvus, haridus, majanduslik olukord). Kas pigem naised või pigem mehed või ei määra seda sugu? • Kas ka mehed/poisid võivad sattuda perevägivalla/soovägivalla ohvriteks? • Kas ohvriks langenud naine/mees erineb teistest? Kui jah, siis mille poolest? • Mis asjaoludel/olukordades satuvad mehed või naised vägivalla ohvriks? • Milline on tüüpiline vägivallatseja, mis teda iseloomustab? • Kuivõrd perevägivalla ohver on ise juhtunud süüdi? Miks on/ei ole? • Kuivõrd soovägivalla ohver on ise juhtunud süüdi? Miks on/ei ole? • Kuivõrd on vägivallatseja ise juhtunud süüdi? Miks on/ei ole?
---	---

PROBLEEMI TUNNETATUD LÄHEDUS / KAUGUS

10'

Kui teravana tajutakse perevägivalla probleemi Eestis tervikuna?	• Kui suur probleem on perevägivald/soopõhine vägivald Eestis tervikuna? Kuivõrd see on/ei ole probleemiks? • Kui suur probleem see on võrreldes mõne teise riigiga? Milliste riikidega võrreldes? • Millist tüüpi perevägivald on Eestis suurem probleem: kas vaimne või füüsiline? Miks?
---	--

PEREVÄGIVALLA/SOOPÕHISE VÄGIVALLA ENNETAMINE

15'

Mida teha vägivallaga kokkupuute korral? Kuidas tuleks perevägivalda ennetada nii isiku kui riigi tasandil?	• Kas inimene saab ise midagi teha, et hoida ennast perevägivalla/soopõhise vägivalla ohvriks langemast? Kui jah, siis mida? Kui ei, siis miks ei saa? • Mida peaks inimene tegema, kui ta saab aru, et ta on sattunud vägivalla ohvriks? • Kuhu perevägivalla/soovägivalla ohver abi saamiseks võiks pöörduda? • Miks ohvrid lihtsalt ära ei lähe, kui neile olukord ei meeldi? • Mida teie teeksite, kui kuulete mõnest perevägivalla juhtumist või kahtlustate seda? Miks sekkuks/ei sekkuks? Kuivõrd peaksid kõrvalised isikud sekkuma? • Mida saaks Eesti riik teha perevägivalla/soopõhise vägivalla vähendamiseks ühiskonnas?
---	---

INIMKAUBANDUSE MÕISTE

15'

Inimkaubanduse mõiste ja selle alaliigid	• Kui kuulete sõna „inimkaubandus“, mis teil kõige esimesena sellega haakub? Miks? Nimetage veel neid tegevusi või olukordi, mida te peate osaks inimkaubandusest? <i>Alguses – spontaansete vastuste ring. Seejärel (vajadusel, kui spontaanselt ei kaeta aspekti piisavalt või on vaja täpsustamist) käia üle alljärgnevad inimkaubanduse liigid:</i> • Tööorjus – kas see on tuttav mõiste? Millega seostub? Milliseid töid/ameteid seostate tööorjusesse sattumisega? <i>Sunniviisiline töö ehk tööorjus on igasugune töö või teenistus, milleks</i>
---	--

	<i>inimene ei ole end vabatahtlikult pakkunud ning mille tegemist nõutakse talt ükskõik missuguse karistusega ähvardades. Karistuseks võib olla õigustest või eelistest ilmajäämine, sund, vägivald, ähvardused ja nii edasi.</i> • Prostitutsioon - kas see on vajalik ja tuleks legaliseerida? Miks jah/ei? - kuivõrd on prostitutsioon naistevastane vägivald? - kuidas mõjutab Eesti mainet? <i>Kui ei kaetud varem, siis selgitada vastajatele inimkaubanduse olemust, et luua järgnevatiks küsimusteks ühtne arusaam:</i> <i>Inimkaubandusega on tegemist, kui inimest sunnitakse tegema tööd või tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuritegusid, mille tegemist nõutakse talt sundi, vägivalda kasutades, ka ükskõik missuguse karistusega ähvardades. Karistuseks võib olla õigustest või eelistest ilmajäämine, vägivald, ähvardused ja nii edasi. Lisaks <u>tööorjusele</u> ja <u>seksuaalsele ekspluateerimisele</u> kuuluvad inimkaubanduse alla ka <u>narkovedu</u> ja <u>elundi sunniviisiline eemaldamine</u>.</i>
--	--

HOIAKUD OHVRITE JA KAUBITSEJATE SUHTES

15'

<i>Keda peetakse tõenäolisteks ohvriteks?</i> <i>Keda peetakse vägivallatseteks?</i> <i>Hoiakud mõlema suhtes.</i>	• Milline on tüüpiline inimkaubanduse ohver (tegevusvaldkond, sugu, rahvus, vanus, haridus, majanduslik olukord jne)? • Mis asjaoludel satutakse inimkaubanduse ohvriks? <i>Alguses – spontaansete vastuste ring. Seejärel (vajadusel, kui spontaanselt ei kaeta aspekti piisavalt või on vaja täpsustamist) käia üle alljärgnevad mõisted:</i> • Milline on tüüpiline tööorjuse ohver? Millistel asjaoludel see juhtub? • Kes on need, kes satuvad tegelema prostitutsiooniga? Millistel asjaoludel see juhtub? • Kuivõrd on ohver oma olukorras ise süüdi? Miks? • Milline on tüüpiline inimkaubitseja? <i>Alguses – spontaansete vastuste ring. Seejärel (vajadusel, kui spontaanselt ei kaeta aspekti piisavalt või on vaja täpsustamist) käia üle alljärgnevad olukorrad:</i> • Tööorjus • Prostitutsioon • Kuidas ja mis kanaleid kasutades inimkaubitseja leiab ohvreid?
---	--

PROBLEEMI TUNNETATUD LÄHEDUS / KAUGUS

10'

<i>Kui teravana tajutakse inimkaubanduse probleemi Eestis tervikuna?</i>	• Kas tänases Eestis toimub inimkaubitsemist? Millistes tegevusvaldkondades? • Kas eestimaalased võivad sattuda inimkaubanduse ohvriteks? Kes? • Kas nad satuvad sellesse olukorda pigem Eestis või pigem välismaal? Mis asjaoludel? • Kas inimkaubandus on Eestis suurem probleem kui mõnes teises riigis?
---	--

	Millistes riikides? Kui suur probleem on Eestis prostitutsioon? Miks?
--	--

ENNETUS	15'
----------------	------------

<i>Mida teha inimkaubandusega kokkupuute korral?</i> <i>Kuidas tuleks inimkaubandust ennetada nii isiku kui riigi tasandil?</i>	- Kas inimene saab ise midagi teha, et hoida ennast inimkaubanduse ohvriks langemast? Kui jah, siis mida? Kui ei, siis miks ei saa? - Mida teeksite, kui tööandja tahab enda kätte jätta teie isikuttõendavaid dokumente? - Kas välismaale tööle minnes peab tingimata olema tööleping? - Kas Te teate, kust saab infot näiteks välismaale tööle minnes, et vältida tööorjusesse sattumist? - Mida peaks inimene tegema, kui ta saab aru, et ta on sattunud inimkaubanduse ohvriks? - Miks ohvrid lihtsalt ära ei lähe, kui neile olukord ei meeldi? - Mida teie teeksite, kui kuulete mõnest inimkaubanduse juhtumist või kahtlustate seda? Kuivõrd peaksid kõrvalised isikud sekkuma? - Kas te teate, kuhu inimkaubanduse ohver abi saamiseks võiks pöörduda? - Mida saaks Eesti riik teha inimkaubanduse vähendamiseks ühiskonnas? Kas ta peaks selle probleemiga tänases Eestis tegelema?
---	---

LÕPETAMINE	5'
-------------------	-----------

Tänamine ja kingitused. Viimased mõtted ja soovitused
